

Nayma Qəhrəmanova

Cəmilə Əsgərova

Leyla Qurbanova

RİYAZİYYAT 3

**Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün
“Riyaziyyat” fənni üzrə dərslik**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
05.07.2010 tarixli 973 №-li
əmri ilə təsdiq edilmişdir.

Radius
Bakı - 2016

**Nayma Mustafa qızı Qəhrəmanova, Cəmilə Səlim qızı Əsgərova,
Leyla Xəmis qızı Qurbanova.**

Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün “Riyaziyyat” fənni üzrə dərslik.
Bakı, “Radius”, 2016, 152 səh.

Məsləhətçi:

Çingiz Qacar

Fizika-riyaziyyat elmləri doktoru,
Azərbaycan Milli Elmlər
Akademiyasının həqiqi üzvü

İxtisas redaktoru:

Fərman Məmmədov

Fizika-riyaziyyat elmləri
üzrə fəlsəfə doktoru

Dil redaktoru:

Asəf Həsənov

Metodiki cəhətdən işləyən:

Məsmayə Rəhimova

Bakı şəhər 91 nömrəli tam orta
məktəbin müəllimi

*Dərsliklə bağlı rəy, irad və təkliflərin **radius_n@hotmail.com** və
derslik@edu.gov.az elektron ünvanına göndərilməsi xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!*

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud
onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq,
elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, 2016

HEYDƏR ƏLİYEV

AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Çap için değil

Mündəricat

1-ci bölmə	5-ci bölmə
2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı.....7	Vurma və bölmə vərdişləri.....104
Vurma və bölmə vərdişləri 13	Tez vurma vərdişləri 107
Qalıqlı bölmə.....25	Tez bölmə vərdişləri.....109
	İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma.....111
	Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma 112
	İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə 113
	Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə 115
2-ci bölmə	6-cı bölmə
1000 dairəsində ədədlər 32	Əməllər sırası 121
1000 dairəsində toplama.....39	Məsələ həlli.....124
1000 dairəsində çıxma.....40	Dəyişənli ifadələr 126
Məsələ həlli.....51	Tənlik qurmaqla məsələ həlli.....127
Pullarımız 57	Hissələr, kəsrlər.....130
3-cü bölmə	7-ci bölmə
Paralel və kəsişən düz xətlər 64	Təqvim.....136
Çoxbucaqlılar.....65	Koordinat şəbəkəsi 137
Həndəsi fiqurlar 70	Məlumatı araşdırın və təqdim edin...139
Çoxbucaqlının perimetri 75	Məlumatı araşdırın və proqnoz verin.....141
	Ümumiləşdirici tapşırıqlar.....142
4-cü bölmə	
Tez hesablama bacarıqları.....82	
Uzunluğun ölçülməsi 85	
Kütlənin ölçülməsi.....90	
Tutumun ölçülməsi.....93	
Saat.....95	

I bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 6-ya, 7-yə, 8-ə, 9-a, 10-a vurma və bölmə əməllərinə aid məsələ və misallar həll etməyi
- 😊 Qalıqlı bölməni yerinə yetirməyi və ona aid məsələlər həll etməyi

Söz ehtiyatı

1-ci vuruq	bölünən	sətir	eyni saylı əşya qrupu
2-ci vuruq	bölən	sütun	qrupların sayı
vuruqlar	qismət	cərgə	
hasil	qalıq	sıra	

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. İki misalın cavabına görə 3-cü misalın cavabını tapın.

1) $4 + 5 = 9$

$40 + 30 = 70$

$44 + 35 = 79$

$5 + 7$

$20 + 60$

$25 + 67$

$8 + 6$

$10 + 20$

$18 + 26$

$5 + 8$

$50 + 20$

$55 + 28$

2) $8 - 3 = 5$

$50 - 20 = 30$

$58 - 23 = 35$

$9 - 7$

$50 - 20$

$59 - 27$

$14 - 6$

$40 - 20$

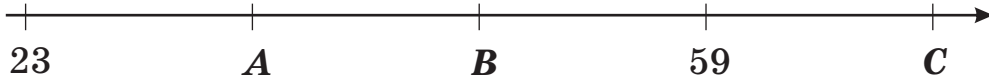
$54 - 26$

$11 - 4$

$60 - 10$

$71 - 14$

2. Ədəd oxu üzərində ədədlər 12 vahid artan sıra ilə düzülməlidir. Hərflərin yerində hansı ədədlər olmalıdır?

3. Ədədlər hansı iki onluğun arasında yerləşir?

20 ← **23** → **30**

23, 36, 47, 56, 74, 81

4. 3^a sinfinin şagirdlərinə “Yay tətilində oxuduğunuz kitabı haradan əldə etmisiniz?” sualı ilə müraciət olunmuşdur. Cavablar aşağıdakı piktoqramda verilmişdir. Piktoqrama görə tapşırıqları yerinə yetirin.

a) Sorğu neçə nəfər arasında aparılmışdır?

b) 1 😊 = 4 nəfər olsaydı, kitabxanadan kitab götürənlərin sayı neçə nəfər olardı?

c) Piktoqrama görə 3 məlumatı dəftərinizdə yazın.

Yay tətilində qiraət	
Kitabların alındığı yer	1 😊 = 2 nəfər
	Mağaza
	Kitabxana
	Ev
Şagirdlərin sayı	

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Misalların necə tərtib olunduğunu araşdırın.
Uyğun olaraq bir sütun misal da siz əlavə edin.

$$45 - (15 - 14)$$

$$(25 + 13) - 9$$

$$45 - (14 + 15)$$

$$25 + (13 - 9)$$

$$45 - 14 + 15$$

$$25 - 13 - 9$$

$$45 - 15 + 14$$

$$25 - 13 + 9$$

2. Cədvəlləri dəftərinizdə çəkin və doldurun.

1)

Vuruq	Vuruq	Hasıl
4	3	
5		50
	6	18
2	10	

2)

Bölünən	Bölən	Qismət
24	4	
	6	2
32		8
	5	5

3. Məsələlərdə verilmiş artıq məlumatı müəyyənləşdirin və həll edin.

- 1) Sevincin 9 qələmi var. Bunlardan 2-ni ona rəfiqəsi bağışlayıb. O, qələmlərini yoxlayır. Qələmlərdən 4-ü pis yazır. Sevincin yaxşı yazan neçə qələmi var?
- 2) Əhməd atası ilə bağda 14 alma ağacı əkdİ. Alma ağaclarından 4-ü “Qızıl Əhmədi”, 3-ü “Palmet” növü idi. Onlar həmçinin 8 armud, 7 giləvə və 4 ərik ağacı da əkdilər. Əhmədgil cəmi neçə ağac əkdilər?

4. Ömər 8, Xədicənin 6, Aynurun 10 konfeti var. Onlar konfetlərini bir yere yığıb öz aralarında bərabər böldülər. Uşaqların hər birinə neçə konfet düşdü?

5. Neçə alınır?

- a) 20-nin yarısını 3 dəfə artırıqda;
b) 4-ü 7 dəfə artıraraq hasilə 12 əlavə etdikdə.

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Ədədin ikiqatından istifadə etməklə tez hesablayın.

$24 + 24$

$24 + 25$

$48 - 24$

$32 + 32$

$32 + 33$

$64 - 32$

$16 + 16$

$16 + 17$

$32 - 16$

$43 + 43$

$43 + 44$

$86 - 43$

2. Tez hesablama üsulunu araşdırın. Misalları bu üsulla şifahi həll edin.

1) $45 + 19 = 64$

$45 + 20 - 1 = 65 - 1$

$69 + 24$

$27 + 59$

$52 + 39$

$29 + 16$

2) $37 + 18 = 55$

$37 + 20 - 2 = 57 - 2$

$46 + 28$

$38 + 54$

$27 + 18$

$48 + 33$

3. Nümunələri araşdırın. Nə üçün birinci halda 1 əlavə edilmiş, ikinci halda 1 çıxılmışdır? Misalları şifahi həll edin.

$84 - 29 = 55$

$84 - 30 + 1 = 54 + 1$

$64 - 39$

$83 - 59$

$72 - 19$

$96 - 29$

$89 - 24 = 65$

$90 - 24 - 1 = 66 - 1$

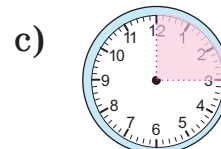
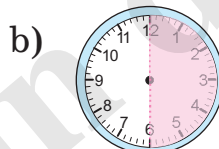
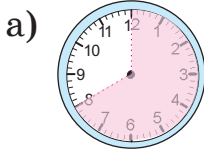
$49 - 23$

$89 - 46$

$79 - 37$

$59 - 24$

4. Rənglənmiş hissə neçə dəqiqəyə uyğundur?

5. Saat neçədir?

10:15 və ya 22:15

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Məsələni gündəlik satılan velosipedlərin sayını ardıcıl yazmaqla həll edin.
- Mağazada 100 velosiped var idi. Birinci gün 10 velosiped satıldı. Hər sonrakı gün isə əvvəlki gündən 10 velosiped çox satıldı. 100 velosiped neçə günə satıldı?

2. Eyni rəngli fiqurlar eyni ədədi göstərir. Bu ədədləri tapın.

1) $45 + 23 = 68$
 $68 - 19 = \text{■}$
 $\text{■} + 34 = \text{■}$
 $\text{■} - 28 = \text{■}$
 $\text{■} + 7 = \text{■}$

2) $97 - 24 = \text{■}$
 $\text{■} - 24 = \text{■}$
 $\text{■} + 40 = \text{■}$
 $\text{■} - 18 = \text{■}$
 $\text{■} + 28 = 99$

3. Aybəniz xanım 24 manata çanta, 47 manata ayaqqabı aldı. Aybəniz xanım kassaya 100 manatlıq verdi. Kassir neçə manat pul qaytarmalıdır?

4. 100-lük kvadrat üzərində tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Nümunəni araşdırın və 3 yeni variant seçin.

$17 + 28 = 45$
 $27 + 18 = 45$

- 2) a) çəhrayı; b) mavi rənglə qeyd olunmuş ədədləri ardıcıl olaraq artan sıra ilə yazın. Ədədlərin dəyişmə qaydasını yazın.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

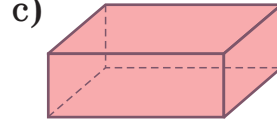
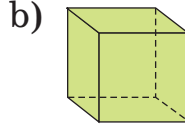
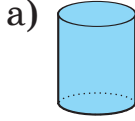
Qruplarla iş

5. Qruplar kağızdan kəsilib hazırlanmış 5, 10 və 20 qəpikliklərlə 90 qəpiyi almağın müxtəlif variantlarını modeləşdirir və yazırlar. Qrup üzvləri öz aralarında iş bölgüsü aparmaqla daha çox variant fikirləşməyə çalışırlar.

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Hansı fiqurun köməyiylə dairə çəkmək olar?

2. Verilənlərə görə fiquru müəyyən edin. Onun:

1) 2 üzü dairədir

2) 12 tili, 8 təpəsi var

3) Bütün üzləri düzbucaqlıdır

a) silindr

a) kürə

a) silindr

b) konus

b) kub

b) düzbucaqlı prizma

c) kub

c) silindr

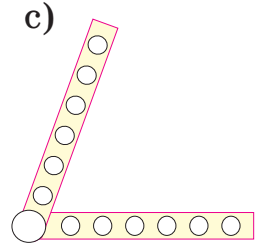
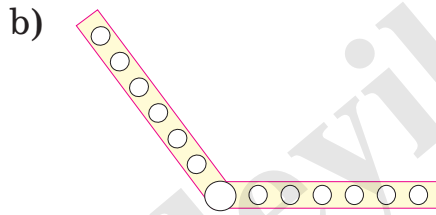
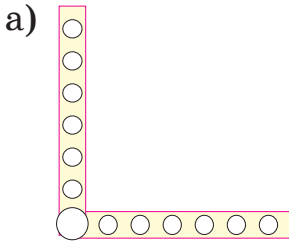
c) kürə

3. Emin mavi kvadrat, sarı kvadrat, qırmızı üçbucaq ardıcılığını təkrarlamaqla 15 fiqur çəkdi.

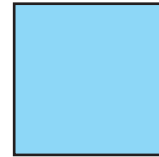
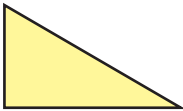
a) Bu ardıcılıqda mavi fiqurların sıra nömrəsini müəyyən edin.

b) 7-ci, 9-cu və 14-cü fiqurlar hansı fiqurlardır?

4. Şəkillərdə hansı bucaqlar modelləşdirilmişdir?

5. Hər bir fiqurun bucaqlarının sayını və formasını müəyyən edin.

6. Əməlləri yerinə yetirin. Fiqurlara uyğun ədədləri tapın.

1) $3 \times 7 =$

$4 \times 4 =$

+ =

2) $\times 5 = 20$

$\times 6 = 18$

$\times$ =

2-ci sinifdə keçilənlərin təkrarı

1. Kərim və Rəhim qarışlarını ölçüb müqayisə etdilər. Kərimin qarışı 1 dm 2 sm, Rəhimin qarışı 9 sm oldu. Kimin qarışı böyükdür və nə qədər böyükdür?

2. Hər sırada neçə şagird var?

1) Elnur 1-ci, Cavid sonuncudur. Onların arasında 10 nəfər dayanmışdır.

2) Qəmər sırada 3-cü, Xəlil sonuncudur. Qəmərlə Xəlilin arasında 8 nəfər var.

3. Nəsim, Gülnar və Sevil yerlərini dəyişməklə sırada neçə müxtəlif vəziyyətdə dayana bilərlər?

4. Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür?

Hansı sıradakı bütün ədədlərin tək, hansı sıradakının cüt olacağını düşünürsünüz?

1) 13, 15, 17, ...

2) 18, 20, 22, ...

5. Rəngli xanalarla uyğun ədədləri tapın.

$$\square \times 5 = 25$$

$$\square \times 8 = 24$$

$$\square \times 7 = 21$$

$$\square : 5 = 8$$

$$\square : 3 = 9$$

$$\square : 4 = 7$$

$$36 : \square = 9$$

$$30 : \square = 5$$

$$45 : \square = 5$$

6. 45-i 10 vahid azaldın. Alınan nəticəni 5 dəfə azaldın və qismətə 3 əlavə edin. Cavab neçə oldu? Hesablamaları göstərən əməllər hansı bənddə düzgün ardıcılıqla verilmişdir?

a) bölmə, çıxma, toplama b) çıxma, bölmə, toplama c) toplama, çıxma, bölmə

7. Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür? Bu qayda ilə daha 5 ədəd yazın. Birinci ədədlə yeddinci ədədin cəmini tapın.

21, 24, 27, ...

8. İki qardaşın yaşlarının cəmi 24-dür. Onlardan biri o birindən 2 yaş böyükdür. Kiçik qardaşın neçə yaşı var?

1) Ədədləri seçib yoxlamaqla məsələni həll edin.

2) Aşağıdakı yazılışı məsələyə uyğun izah edin.

$$\square + \square + 2 = 24$$

Vurma və bölmə vərdişləri

1. Qrupların və hər qrupdakı əşyaların sayına görə şərti şəkillər çəkin. Şəkillərə uyğun toplama və vurma əməllərini yazın.

Hasil nəyi göstərir?

3 cərgə, hər cərgədə 4 dairə

● ● ● ● $4 + 4 + 4 = 12$

● ● ● ● $3 \times 4 = 12$

● ● ● ● Dairələrin ümumi sayını.

1) 4 cərgə, hər cərgədə 5 dibçək

2) 3 cərgə, hər cərgədə 6 stul

3) 2 cərgə, hər cərgədə 8 kitab

2. Ot üstündə xokkey üzrə turnirdə “Rabitəçi” komandası keçirdiyi hər oyunda 6 qol, “Neftçi” komandası isə bundan 2 dəfə az qol vurub. Hər komanda 5 oyunda neçə qol vurub?

3. Əməlləri yerinə yetirin və qarşılıqlı əlaqəli misalları birləşdirin.

4×5

$21 : 3$

2×9

$32 : 4$

5×8

$40 : 5$

5×6

$18 : 2$

3×7

$28 : 4$

4×8

$30 : 5$

4×7

$20 : 5$

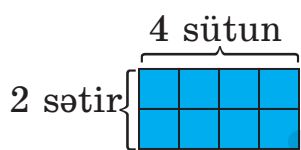
3×9

$27 : 3$

4. Qubada yerləşən istirahət mərkəzlərindən birində 8 qonaq otağı var. Hər otaqda ən çoxu 4 nəfər qala bilər. Eyni vaxtda bu mərkəzə 40 turist gələrsə, onların neçə nəfərini burada yerləşdirmək mümkün olmayacaq?

5. a) 8; b) 12; c) 16; d) 18 sayda əşyanın eynisaylı qruplarla müxtəlif cür düzülüşünü dəftərinizdə damaları rəngləməklə modelləşdirin. Hər bir modelə uyğun vurma və bölmə əməllərinə aid misallar yazın və həll edin.

8 kvadratin müxtəlif cür düzülüşü:

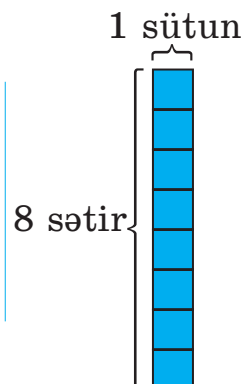
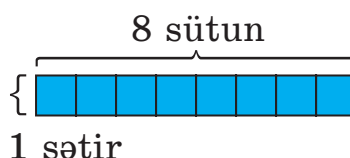
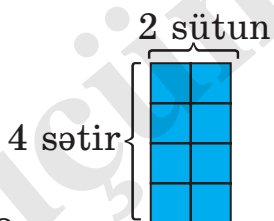

$2 \times 4 = 8$

$4 \times 2 = 8$

$8 : 4 = 2$

$8 : 2 = 4$

Vurma və bölmə vərdişləri

6-ya vurma və bölmə

1. 6-ya vurma cədvəlini dəftərinizdə tamamlayın.

1×6

2×6

3×6

4×6

5×6

6×6

7×6

8×6

9×6

10×6

2. Hesablayın. Ehtiyac olarsa, əvvəlki tapşırığın həllindən istifadə edin.

$6 : 6$

$6 : 1$

$18 : 6$

$18 : 3$

$30 : 6$

$30 : 5$

$42 : 6$

$42 : 7$

$54 : 6$

$54 : 9$

$12 : 6$

$12 : 2$

$24 : 6$

$24 : 4$

$36 : 6$

$48 : 6$

$48 : 8$

$60 : 6$

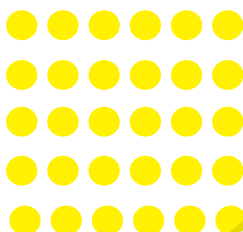
$60 : 10$

3. Şəkillərə uyğun vurma və bölmə əməllərinə aid misallar yazın və həll edin.

1)

2)

3)

4. Üçmərtəbəli binanın hər mərtəbəsində 2 ailə yaşayır. Hər ailə 6 nəfərdən ibarət olarsa, bu binada cəmi neçə nəfər yaşayır? Şerti elə dəyişin ki, məsələ bölmə əməlinin köməyiylə həll edilsin.

5. Şifahi hesablayın.

1) 6-nı 4 dəfə artırın, hasilə 40 əlavə edin.

2) 54-ü 6-ya bölün, qisməti 5 dəfə artırın.

6. Kəmalə 1 dəqiqədə 5 yarpaq, Elnarə isə 6 yarpaq şəkli çəkir. Kəmalə 30 yarpaq şəkli çəkdiyi müddətdə Elnarə neçə yarpaq şəkli çəkər?

7. Tamaşa salonunda 1-ci sırada 6 tamaşaçı yeri var. Hər sonrakı sırada özündən əvvəlkindən 6 yer çoxdur. Tamaşa salonunda 10 sıra var. Onuncu sırada neçə tamaşaçı yeri var? Məsələni ardıcillıq qurmaqla həll edin.

Vurma və bölmə vərdişləri

6-ya vurma və bölmə

1. Əməlləri yerinə yetirin. Hər sütundakı iki misala görə hasilin və qismətin dəyişmə qaydasını izah edin.

3×4	3×9	3×5	$9 : 3$	$12 : 3$	$24 : 4$
6×4	6×9	6×5	$18 : 6$	$24 : 6$	$48 : 8$

2. Müqayisə edin.

$18 : 3 \bullet 16 : 2$

$24 : 6 \bullet 21 : 3$

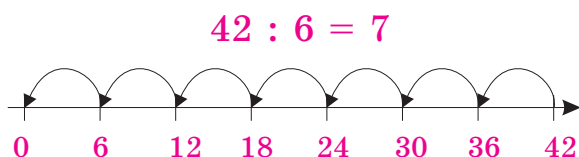
$42 : 6 \bullet 30 : 5$

$9 \times 4 \bullet 20 + 15$

$36 : 6 \bullet 47 - 41$

$25 - 13 \bullet 60 : 10$

3. Hər bir bölmə əməlini ədəd oxu üzərində təsvir edin.

$18 : 6$

$48 : 6$

$60 : 6$

4. Hüseyin səyahət etməyi çox sevir. Səyahətləri zamanı çoxlu şəkillər çəkir və albom düzəldir. Cədvəldə Hüseynin albomundakı şəkillər haqqında məlumat verilmişdir. Albomun hər səhifəsində 6 şəkil var. Bu məlumatlara görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Hüseyin albomunda hər rayona neçə səhifə ayırıb?

- 2) Oğuz aid şəkillər 8 səhifə olarsa, cədvəldə hansı dəyişikliyi etmək lazımdır?

- 3) Hansı rayona aid şəkillərin sayı Bərdə rayonuna aid şəkillərin sayından iki dəfə çoxdur?

- 4) Hansı rayona aid şəkillərin sayı Qaxda çəkilmiş şəkillərin sayının yarısı qədərdir?

- 5) Cədvələ əsasən “dəfə çox” və ya “dəfə az” ifadələri işlətməklə iki məsələ qurun.

Hüseynin çəkdiyi şəkillər

Rayonların adı	Şəkillərin sayı
Oğuz	36
Bərdə	24
Qəbələ	48
Şəmkir	54
Ağcabədi	12
Füzuli	42
Beyləqan	18
Zərdab	30
Qax	60

Vurma və bölmə vərdişləri

7-yə vurma və bölmə

1. 7-yə vurmada istifadə etməklə rəngli xanaların yerindəki ədədi tapın. Dəftərinizdə 7-yə vurma cədvəli tərtib edin.

$1 \times 7 = 7$	$7 : \square = 1$	$4 \times 7 = 28$	$28 : \square = 4$
$2 \times 7 = 14$	$14 : 7 = \square$	$5 \times 7 = 35$	$\square : 4 = 7$
$3 \times 7 = 21$	$\square : 2 = 7$	$6 \times 7 = 42$	$42 : \square = 7$

2. Vurma əməlinə aid hər misala görə bölmə əməlinə aid 2 misal yazın.

$$7 \times 8 = 56$$

$$56 : 7 = 8$$

$$56 : 8 = 7$$

$$10 \times 7$$

$$7 \times 5$$

$$6 \times 7$$

$$2 \times 7$$

$$7 \times 9$$

$$3 \times 7$$

3. Arzu ticarət mərkəzinin foyesində qoyulmuş akvariumdakı balıqları saydı və dedi ki, burada 9 böyük balıq, bundan 7 dəfə çox xırda balıq var. Mərkəzin işçisi isə akvariumda irili-xırdalı 100 balıq olduğunu söylədi. Arzu neçə balığı sayı bilməmişdi?

4. Şərf sarı və qara rəngli damalarla bəzədilmişdir. Onun üzərində uzununa 7, eninə isə 4 dama var. 1) Şərfdə cəmi neçə dama var? 2) Şərf uzununu boyu hər cərgədə bir sarı, bir qara dama olmaqla bəzədilmişsə, onun üzərində neçə sarı dama var? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

5. Mağaza telefon aparatlarını 28 manata alıb 35 manata satır. Gün ərzində 7 telefon aparatı satılırsa, mağaza neçə manat gəlir əldə edər?

6. Hər birində bərabər sayda olmaqla 3 gül dəstəsində 21 gül var. a) 5 belə dəstədə; b) 7 belə dəstədə cəmi neçə gül olar? Cədvəli dəftərinizdə çəkin və doldurun.

Bir dəstədəki güllərin sayı			
Dəstələrin sayı			
Güllərin ümumi sayı			

7. Vurma əməllərini nümunəyə uyğun olaraq yerinə yetirin.

$$\begin{array}{l} 7 \times 8 = 3 \times 8 + 4 \times 8 \\ 3 \quad 4 \end{array}$$

$$7 \times 8$$

$$9 \times 7$$

$$8 \times 6$$

$$10 \times 7$$

$$7 \times 5$$

$$7 \times 7$$

Vurma və bölmə vərdişləri

7-yə vurma və bölmə

1. Vurma əməllərini əvvəlcə verildiyi qaydada, sonra isə vuruqların yerini dəyişməklə yerinə yetirin.

7×9

6×7

6×9

4×8

5×9

5×10

6×8

5×8

4×7

7×8

10×7

3×9

2. Alpinistlər hər birində 3 nəfər olmaqla 6 dəstəyə ayrıldılar. İki nəfərin isə düşərgədə qalması qərara alındı. Alpinistlərin ümumi sayını tapın.

3. Dairələrin yerinə uyğun gələn əməl işarəsini yazın (+, -, ×, :).

$28 \bigcirc 7 = 4$

$42 \bigcirc 6 = 7$

$70 \bigcirc 7 = 10$

$7 \bigcirc 7 = 14$

$7 \bigcirc 8 = 56$

$7 \bigcirc 7 = 0$

$21 \bigcirc 7 = 3$

$21 \bigcirc 7 = 14$

$49 \bigcirc 7 = 7$

4. Şəhla hər birində eyni sayda olmaqla 3 vərəq stiker aldı. O, stikerlərdən birini dəftərinə yapışdırdı. Şəhlanın 20 stikeri qaldı. Hər vərəqdə neçə stiker var idi?

5. Rəngli xanalara uyğun ədədləri hansı üsulla tapmaq daha asandır: ədədləri seçib şifahi yoxlamaqla və ya bölmə əməlinin köməyiylə?

$\square \times 7 = 42$

$6 \times \square = 48$

$\square \times 8 = 56$

$7 \times \square = 21$

$\square \times 5 = 35$

$5 \times \square = 40$

$\square \times 10 = 70$

$6 \times \square = 54$

6. Sənəmin ad günü qonaqlığı üçün 12 qutu albalı şirəsi və hər birində 7 qutu olmaqla 4 yeşik alma şirəsi alındı. Bu məlumata əsasən aşağıdakı suallardan hansına cavab vermək mümkün deyil?
- a) Ad gününə cəmi neçə qutu şirə alındı?
- b) 2 yeşikdə neçə qutu alma şirəsi var?
- c) Bir yeşikdə neçə qutu albalı şirəsi var?

Vurma və bölmə vərdişləri

8-ə vurma və bölmə

1. Dəftərinizdə 8-ə vurma cədvəlini tamamlayın. Bölmə əməllərini vurma cədvəlindən istifadə etməklə yerinə yetirin.

$1 \times 8 = 8$

3×8

5×8

7×8

9×8

$2 \times 8 = 16$

4×8

6×8

8×8

10×8

$8 : 1$

$24 : 3$

$40 : 5$

$56 : 7$

$72 : 9$

$16 : 2$

$32 : 4$

$48 : 6$

$64 : 8$

$80 : 10$

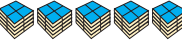

2. Piktoqramda 5 gün ərzində mağazada satılan kitabların sayı göstərilmişdir.

1) Həftənin hər günü satılan kitabların sayını müəyyən edin.

2) Çərşənbə günü cümə günündən neçə kitab çox satılmışdır? Müxtəlif üsullarla hesablayın.

3) Rəhim piktoqrama görə

iki gündə satılan kitabların müqayisəsini $5 \times 8 > 4 \times 8$ kimi yazıb. Bu məlumatı sözlə yazın.

Mağazada satılan kitablar	
Günlər	Kitabların sayı
Bazar ertəsi	
Çərşənbə axşamı	
Çərşənbə	
Cümə axşamı	
Cümə	
 = 8 kitab	

3. Rəngli xanalarla ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun.

$5 \times \square = 40$

$40 + 40 = 8 \times \square$

$4 \times \square = 32$

$16 + 20 = 4 \times \square$

$\square \times 8 = 64$

$96 - 56 = 8 \times \square$

$\square \times 3 = 24$

$100 - \square = 9 \times \square$

4. Hər bir ifadəyə uyğun 2 məsələ qurun: 1) Məsələnin sualında qrupların sayını tapmaq tələb edilsin. 2) Məsələnin sualında hər qrupdakı əşya sayını tapmaq tələb edilsin.

1) $24 : 8$

2) $12 : 3$

3) $20 : 4$

5. İfadələri iki ədədin hasililə əvəz edin.

a) $2 \times 9 + 3 \times 9 = 5 \times 9$

b) $4 \times 3 + 2 \times 3$

c) $5 \times 7 + 4 \times 7$

Vurma və bölmə vərdişləri

8-ə vurma və bölmə

1. Riyazi oyunların verildiyi internet saytına 5 gün ərzində daxil olan istifadəçilərin sayı aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir. Cədvələ uyğun olaraq piktoqramı dəftərinizdə tamamlayın və tapşırıqları yerinə yetirin.

Günlər	İstifadəçilərin sayı
Bazar ertəsi	72
Çərşənbə axşamı	24
Çərşənbə	64
Cümə axşamı	48
Cümə	32

İstifadəçilərin sayı	
Bazar ertəsi	
Çərşənbə axşamı	
Çərşənbə	
Cümə axşamı	
Cümə	

1 ☺ = 8 istifadəçi

- 1) Cümə axşamı istifadəçilərin sayı 8 nəfər az olsaydı, piktoqramda həmin günə uyğun neçə şəkil çəkərdiniz?
- 2) Gülər çərşənbə axşamına uyğun şəkillərin sayını $24 : 3 = 8$ kimi hesablayıb və 8 dənə ☺ şəkli çəkib? Gülərin səhvini tapın.
- 3) $1 ☺ = 4$ istifadəçi kimi qəbul edilsə, piktoqramda şəkillərin sayı necə dəyişər? Fikirlərinizi təqdim edin.

2. Qanunauyğunluğu müəyyən edin. Bir cüt misal əlavə edin.

$32 : 4$

$16 : 4$

$40 : 4$

$32 : 8$

$16 : 8$

$40 : 8$

3. Vurma və bölmə əməllərinin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə rəngli xanalara uyğun ədədləri tapın.

1) $\square : 8 = 4$ 2) $56 : \square = 7$ 3) $\square \times 8 = 80$ 4) $6 \times \square = 48$

4. Uyğun ifadələr cütünü tapın və nümunəyə uyğun yazın.

$6 \times 7 = 8 \times 7 - 2 \times 7$

6×7

$5 \times 9 + 3 \times 9$

5×6

$4 \times 8 + 5 \times 8$

8×9

$8 \times 7 - 2 \times 7$

9×8

$8 \times 6 - 3 \times 6$

5. Teymur, Cavid və Gülər layihə işinin təqdimatı üçün hərəyə 2 plakat hazırladılar. Hər plakata 8 fotosəkil yapışdırdılar. Onların plakatlarında cəmi neçə fotosəkil oldu?

Vurma və bölmə vərdişləri

9-a vurma və bölmə

Öyrənmə

9-a vurma cədvəlini nəzərdən keçirək:

Hasilin rəqəmləri cəmi həmişə 9-a bərabər olur.

Bu şərti yoxlayaq.

Vuruqlar	Hasil
1×9	9
2×9	18
3×9	27
4×9	36
5×9	45
6×9	54
7×9	63
8×9	72
9×9	81
10×9	90

$$0 + 9 = 9$$

$$1 + 8 = 9$$

$$2 + 7 = 9$$

$$3 + 6 = 9$$

$$4 + 5 = 9$$

$$5 + 4 = 9$$

$$6 + 3 = 9$$

$$7 + 2 = 9$$

$$8 + 1 = 9$$

$$9 + 0 = 9$$

1. Ədədi 9-a vurduqda hasil 62 ola bilərmi? Fikrinizi təqdim edin.

2. Yeməxanada 9 masa var. Hər masa arxasında 6 nəfər əyləşə bilər. Yeməxanada eyni zamanda 60 nəfər nahar etmək istəsə, neçə masa çatmaz?

3. Milliqram (mq) qramdan kiçik kütlə vahididir. Portağalın bir dilimində 9 mq C vitamini var. Həkimin məsləhəti ilə Rəşad gündə ən azı 5 dilim portağal yeməlidir. Rəşad gündə neçə milliqram C vitamini qəbul etməlidir? Bu məsələyə uyğun tərs məsələ qurun.

4. $4 \times 9 + 1 \times 9 + 3 \times 9$ ifadəsini hansı ifadə ilə əvəz etmək olar?

a) 7×9

b) 8×9

c) 9×9

5. Əlverişli hesablama üsulu ilə şifahi hesablayın.

$$(2 \times 9) + (4 \times 9) + (1 \times 9) + (3 \times 9) = ?$$

Vurma və bölmə vərdişləri

9-a vurma və bölmə

1. Həmidə evlərindəki kitabları qruplaşdırdı və hər rəfə 9 kitab yığdı. Cədvəldə Həmidənin kitabları haqqında məlumat verilmişdir. Cədvələ görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Hər sahə üzrə kitabları yerləşdirmək üçün neçə rəf lazımdır?
- 2) Hər sahə üzrə rəflərin sayını göstərən sütun əlavə etməklə yeni cədvəl qurun.
- 3) Həmidə kulinariya və incəsənətə aid kitablarını neçə rəfə yığdı?
- 4) Dərsliklərin sayı 9 ədəd az olsaydı, onları yerləşdirmək üçün neçə rəf lazım gələrdi?

Həmidənin kitabları	
Kitabların mövzusu	Kitabların sayı
İncəsənət	45
Bədii ədəbiyyat	90
Lüğət	27
Dərslik	54
Kulinariya	18
Ensiklope-diya	36

2. 9-a vurmada istifadə edərək, bölməyə aid misalları şifahi həll edin.

9×4	9×8	5×9	9×7	6×9
$36 : 4$	$\square : 8$	$\square : 5$	$\square : 7$	$\square : 6$
$36 : 9$	$\square : 9$	$\square : 9$	$\square : 9$	$\square : 9$

3. Aşağıdakı cədvəli dəftərinizdə çəkin. Sətir və sütunlar üzrə bölünənlərin düzülüşündəki qanunauyğunluğu araşdırın.

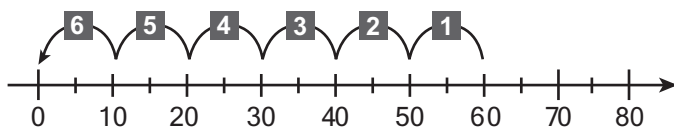
9-a bölmə	
$\square : 9 = 10$	$\square : 9 = 1$
$\square : 9 = 9$	$\square : 9 = 2$
$\square : 9 = 8$	$\square : 9 = 3$
$\square : 9 = 7$	$\square : 9 = 4$
$\square : 9 = 6$	$\square : 9 = 5$

4. Kamil və Ayan bostandakı pomidor və badımcan şitillərini saydılar. Kamil hər cərgədə 9 dənə olmaqla 7 cərgə pomidor, Ayan isə hər cərgədə 6 dənə olmaqla 9 cərgə badımcan şitili olduğunu söylədi. Pomidor şitillərinin sayı badımcan şitillərinin sayından nə qədər çoxdur?

Vurma və bölmə vərdişləri

10-a vurma və bölmə

1. Qisməti ədəd oxu üzərində göstərin.

$60 : 10$

$30 : 10$

$50 : 10$

$80 : 10$

$70 : 10$

$40 : 10$

2. 1) $50 : 10$ qisməti nəyi göstərir: 50 ədədindəki təklidlərin sayını, yoxsa onluqların sayını?

- 2) Rəngli xananın yerindəki ədəd nəyi göstərir?

$70 = \square \times 10$

$90 = \square \times 10$

$50 = \square \times 10$

$100 = \square \times 10$

$60 = \square \times 10$

$80 = \square \times 10$

3. 1) Uzunluğu 80 dm olan ip əvvəlcə 10 bərabər hissəyə bölündü. Sonra isə bu hissələr yenidən 2 bərabər hissəyə bölündü. Alınan hər bir hissənin uzunluğu neçə santimetr oldu?

- 2) Elşad 1 manat pulu 10 qəpikliklərə xırdaladı. Elşadın neçə dənə 10 qəpikliyi oldu?

4. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədədin ikiqatını 10-a böldükdə ən böyük birrəqəmli ədəd alınır. Fikrimdə tutduğum ədəd neçədir?

5. Rəngli xanaların yerindəki ədədləri müəyyən edin.

$8 = \square : 10$

$40 = \square \times 4$

$60 = \square \times 6$

$90 : \square = 10$

$\square : 10 = 7$

$10 : \square = 10$

$20 : \square = 10$

$10 : \square = 1$

6. Nəsim dayı yeni əkdiyi ağacı 5 gündən bir sulayır, 10 gündən bir isə dibini yumşaldır. O, yeni əkdiyi ağacı sentyabrın 1-də həm suladı, həm də dibini yumşaltmışdı. Ağacın dibini yumşaltma və sulama tarixlərini ardıcıl yazın. Nəsim dayı ay ərzində hansı tarixdə ağacın dibini həm suladı, həm də yumşaltmışdı?

Vurma və bölmə vərdişləri

Vurma və bölmə xassələri

Öyrənmə

- İstənilən ədədi 1-ə vurduqda hasil ədədin özünə bərabər olur.
 $7 \times 1 = 7$
- İstənilən ədədi 0-a vurduqda hasil 0 olur.
 $7 \times 0 = 0$
- 0-dan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1 olur.
 $7 : 7 = 1$
- İstənilən ədədi 1-ə böldükdə qismət ədədin özünə bərabər olur.
 $7 : 1 = 7$
- 0-ı istənilən ədədə böldükdə qismət 0 olur.
 $0 : 7 = 0$
- *0-a bölmək olmaz.*

1. Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

10 : 1	8 : 1	14 : 14	10 : 10
9 : 9	0 : 8	5 : 1	0 : 10
50 : 50	8 : 8	7 : 7	20 : 20

2. “0-dan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1 olur” xassəsinə aid 4 misal yazın.

3. Hansı bərabərlik “İstənilən ədədi 1-ə böldükdə qismət ədədin özünə bərabər olur” xassəsinə aiddir?

a) $9 : 9 = 1$ b) $9 : 1 = 9$ c) $0 : 9 = 0$ ç) $9 : 3 = 3$

4. $100 \times 1 = 100$ və $100 \times 0 = 0$ bərabərliklərini vurmanın hansı xassələri ilə ifadə etmək olar?

5. “Vuruqların yerini dəyişdikdə hasil dəyişmir” xassəsinə aid nümunədə verildiyi kimi daha 3 misal yazın.

$$5 \times 4 = 20 \quad 4 + 4 + 4 + 4 + 4 = 20$$

$$4 \times 5 = 20 \quad 5 + 5 + 5 + 5 = 20$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Çox qədim zamanlarda yaşamış babillər 1-dən 59-a qədər bütün ədədləri iki simvolun köməyiylə yazırdılar:

Təklidlər: **Onluqlar:** Məsələn, $< < \overset{23}{\blacktriangledown \blacktriangledown \blacktriangledown}$ $\overset{6}{\blacktriangledown \blacktriangledown \blacktriangledown \blacktriangledown \blacktriangledown \blacktriangledown}$

Babil simvolları ilə yazılmış misalları rəqəmlərin köməyi ilə yazın.

1)

Diagram 1 shows a 2x4 grid of 8 downward-pointing triangles multiplied by a 3x3 grid of 9 downward-pointing triangles, resulting in a 5x5 grid of 25 downward-pointing triangles.

3)

Diagram 3 shows a 2x4 grid of 8 downward-pointing triangles multiplied by a 2x2 grid of 4 downward-pointing triangles, resulting in three less-than signs followed by two downward-pointing triangles.

2)

$\begin{array}{cc} \blacktriangle & \blacktriangle \\ \blacktriangle & \blacktriangle \end{array} \times \begin{array}{cc} \triangle & \triangle \\ \triangle & \triangle \end{array} = \triangle \triangle \triangle$

4) $\triangleleft \times \begin{array}{c} \blacktriangle \blacktriangle \blacktriangle \\ \triangle \triangle \triangle \\ \blacktriangle \blacktriangle \end{array} = \triangleleft \triangleleft \triangleleft \triangleleft \triangleleft$

2. Rəngli damalara uyğun ədədləri tapın.

$$3 \times \blacksquare = 27$$

$$5 \times \blacksquare = 40$$

$$7 \times \blacksquare = 35$$

■ $\times 9 = 45$

■ $\times 7 = 49$

■ $\times 9 = 36$

$6 \times 7 = \blacksquare$

$6 \times 9 = \square$

$5 \times 6 = \blacksquare$

3. Mehdi dayı evlərində təmir işi görür. O, evin iç divarları üçün hər birində 4 l olmaqla 8 qutu, fasad üçün isə hər birində 10 l olmaqla 5 qutu boya aldı. Mehdi dayı cəmi neçə litr boya aldı?

4. Hesablayın və müqayisə edin.

6×7 8×5

5×9 6×8

9×3 7×4

$7 \times 5 \quad \blacksquare \quad 9 \times 4$

8×4 6×5

$10 \times 6 \quad \blacksquare \quad 9 \times 7$

5. Məsələləri həll edin.

- 1) Elvin ağacdən 9 alma dərdi. Bu, Çingizin dərdiyi almalarından 4 dəfə azdır. Onlar birlikdə neçə alma dərdilər?
- 2) İdmançılar stadionda hər birində 4 oğlan və 5 qız olmaqla sıralara düzüldülər. 8 belə sırada neçə idmançı dayanıb?

Qalıqlı bölmə

Öyrənmə

Məsələ 1. 17 şagird üç-üç qruplara ayrılarsa, neçə qrup olar?

Məsələ 17 : 3 bölmə əməlinin köməyilə həll edilir.

Qisməti hesablayaq:

17-dən kiçik və 3-ə qalıqsız bölünən ən böyük ədədi tapaq. Bu 15-dir.

$15 : 3 = 5$, qismət 5-dir

17 - şagirdlərin ümumi sayı (bölünən)

3 - hər qrupdakı şagirdlərin sayı (bölən)

5 - qrupların sayı (qismət)

2 - artıq qalan şagirdlərin sayı (qalıq)

Qalığı hesablayaq:

$5 \times 3 = 15$, $17 - 15 = 2$ (qalıq). Qalığı qısa olaraq **q** hərfi ilə işarə edəcəyik.

$17 : 3 = 5$ (**q 2**) Deməli, 3 ədədi 17-də ən çoxu 5 dəfə yerləşir, qalıqda 2 alınır.

Yoxlama: Qisməti bölənə vurub alınan hasilə qalığı əlavə etdikdə bölünən alınır.

$$5 \times 3 + 2 = 17$$

Yadda saxlayın! Qalıq həmişə böləndən kiçik olmalıdır.

Məsələ 2. 17 şagird hər birində eyni sayda olmaqla 3 qrupa ayrılarsa, hər qrupda neçə şagird olar?

Bu məsələnin həllini 1-ci məsələnin həlli ilə müqayisə edin. Fikirlərinizi təqdim edin.

1. Şəkilləri uyğun bölmə əməlləri ilə ifadə edin. Fiqurların ümumi sayını, qrupların sayını, hər qrupdakı fiqurların sayını və qalığı təqdim edin.

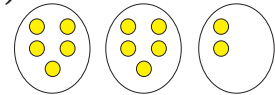
1)

2)

3)

2. 27 yumurta qutulara altı-altı yığıldı. Neçə qutu tam doldu? Neçə yumurta artıq qaldı?

3. Qalıqsız bölməyə aid misalların cavabları qalıqlı bölmə əməlini yerinə yetirməyə kömək edəcək. İki misal da siz əlavə edin.

$$21 : 7 = 3$$

$$24 : 6$$

$$10 : 5$$

$$12 : 4$$

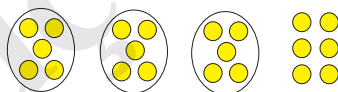
$$22 : 7 = 3 \text{ (q 1)}$$

$$27 : 6$$

$$12 : 5$$

$$15 : 4$$

4. Səyyarə $21 : 5$ bölmə əməlini aşağıdakı kimi modelləşdirib və həll edib. Səyyarənin səhvi nədədir?

$$21 : 5 = 3 \text{ (q6)}$$

5. 2-yə qalıqsız bölünən bir ədədin üzərinə 3 əlavə etsəniz, alınan ədəd 2-yə qalıqsız bölünərmə? Bəs, 4 əlavə etsəniz? Fikirlərinizi nümunələrlə izah edin.

Qalıqlı bölmə

Məsələ həlli

1. Adilin pop musiqisi yazılmış 27 diski var idi. O, bu diskləri 5 dostu arasında bərabər payladı. Artıq qalan diskləri özü götürdü. Adil özünə neçə disk götürdü?
2. Arif, Səməd və Asifin birlikdə 29 dəftəri var. Arif və Səmədin dəftərlərinin sayı eynidir. Asifin dəftərləri isə onların hər birinin dəftərindən 2 dənə çoxdur. Arifin, Səmədin və Asifin ayrılıqda neçə dəftəri var?
3. 4 qutuda 21 karandaş var. Qutulardan üçündə eyni sayda, birində isə digərlərindən 1 karandaş çoxdur. Hər qutuda neçə karandaş var?
4. 1) Günelin 16 manat pulu var. O, biri 3 manata olan kinofilm DVD-ləri almaq istəyir. Günel ən çoxu neçə DVD ala bilər? Onun nə qədər pulu qalar?
2) $18 : 4$ ifadəsinə uyğun məsələ qurun.
5. Təxminə 48 səhifəlik hekayələr kitabından gündə 9 səhifə oxuyur. O, kitabı ən çoxu neçə günə oxuyub qurtarar? Məsələnin cavabını ... *gündən çox*, ... *gündən az* kimi ifadələr işlətməklə yazın.
6. Təlim ustası delfinə ayda 2 hərəkət öyrədə bilir. Delfinə 17 hərəkəti ən çoxu neçə aya öyrətmək olar? Məsələnin cavabını ... *aydan çox*, ... *aydan az* kimi ifadələr işlətməklə yazın.
7. Qalıqlı bölməni yerinə yetirin.

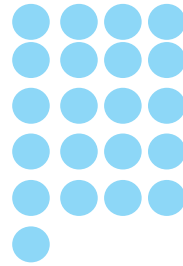
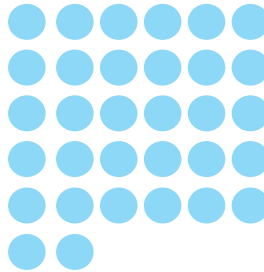
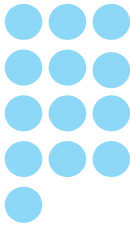
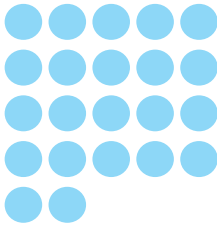

25 : 7	34 : 6	45 : 7	35 : 4
42 : 4	25 : 3	54 : 8	67 : 8
30 : 9	49 : 6	47 : 5	56 : 9
28 : 5	81 : 8	64 : 9	75 : 8

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şəkillərə görə qalıqlı bölməyə aid misallar yazın və həll edin.

2. Seçib yoxlamaqla həll edin.

- a) İki ədədin hasili 12-yə, qisməti isə 3-ə bərabərdir. Bunlar hansı ədədlərdir?
b) İki ədədin cəmi 14, fərqi isə 2-dir. Bunlar hansı ədədlərdir?

3. 8 nəfərlik mikroavtobus 39 şagirdi stadiona aparmaq üçün neçə reys etməlidir? Məsələnin həllini cədvəllə də göstərin.

4. Meydançada oynayan uşaqlar hər cərgədə bərabər sayda olmaqla 2 cərgəyə düzüldükdə 1 nəfər, 3 cərgəyə düzüldükdə 2 nəfər, 4 cərgəyə düzüldükdə isə 3 nəfər kənarda qalır. Meydançada ən azı neçə uşağın olduğunu söyləmək olar? Seçib yoxlamaqla məsələni həll edin.

5. 1, 2, 3, 4 rəqəmlərinin köməyiylə mümkün ikirəqəmli ədədləri yazın. 4-ə böldükdə qalıqda 1 alınan ədədlərin altından bir xətt, qalıqda 2 alınan ədədlərin altından iki xətt çəkin.

6. Hansı üç ədədi vurduqda və topladıqda nəticə eyni olur?

a) 0, 1, 2

b) 1, 2, 3

c) 1, 1, 1

7. Qisməti və qalığı tapın.

$14 : 3$

$32 : 3$

$33 : 4$

$21 : 4$

$24 : 5$

$38 : 5$

$25 : 3$

$19 : 3$

$26 : 4$

$39 : 4$

$27 : 5$

$54 : 5$

8. Hesablama aparmadan suallara cavab verin.

- 4×9 hasili 8×9 hasilindən neçə dəfə kiçikdir?
- 3×5 hasili 5-dən neçə dəfə böyükdür?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Hər bir fiqura uyğun ədədi müəyyən edin.

$$\square + \triangle = 17$$

$$\triangle : 3 = 3$$

$$\triangle \times \square = \hexagon$$

$$\bullet \times \diamond = 60$$

$$48 : \bullet = 8$$

$$\diamond - \bullet = \heartsuit$$

$$\pentagon : \parallel = 10$$

$$\parallel \times 9 = 63$$

$$\pentagon + \parallel = \trapezoid$$

2. Qutuda 26 konfet var. Aytən bu konfetləri 4 rəfiqəsi arasında bərabər böldü. Artıq qalan konfetləri isə özünə götürdü. Aytən neçə konfet götürdü?

3. 39 iştirakçı iclas salonunda dörd-dörd olmaqla ən çoxu neçə cərgədə oturur?

4. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Bölünən 36, bölən 8, qismət 4-dür. Qalığı tapın.

2) Üç ardıcıl ədədin cəmi 21-dir. Bu ədədlər hansılardır?

3) Bölmə əməlinə qalıq 4-dürsə, ən kiçik bölən neçədir?

4) 27-ni 4-ə böldükdə qalıq neçə olar?

5) Hər hansı ədədi 5-ə böldükdə qalıqda hansı ədədlər alına bilər?

6) Bir qalıqlı bölmə əməli $3 \times 5 + 2 = 17$ kimi yoxlanılmışdır.

Bu bölmə əməlini yazın.

5. Avtomobil salonunda oktyabr ayında 30, noyabr ayında isə bundan 5 dəfə az avtomobil satıldı. Salonda iki ay ərzində cəmi neçə avtomobil satıldı? Məsələyə uyğun ifadə qurun.

6. Qisməti tapın.

$$64 : 8$$

$$81 : 9$$

$$18 : 2$$

$$24 : 3$$

$$63 : 9$$

$$56 : 7$$

$$35 : 5$$

$$36 : 6$$

$$20 : 20$$

$$14 : 1$$

$$9 : 9$$

$$12 : 1$$

Qiymətləndirmə

1. Bir ədədi 6 dəfə artırıqda 36 alınır. Bu ədədi 4 dəfə artırısaq, neçə alınar?

2. Hansı bərabərlik “İstənilən ədədi 1-ə vurduqda hasil həmin ədədə bərabər olur” xassəsinə uyğundur?

a) $24 : 24 = 1$ b) $24 \times 1 = 24$ c) $24 : 1 = 24$ d) $24 + 24 = 48$

3. Əməlləri yerinə yetirin.

$$6 \times 6$$

$$8 \times 8$$

$$28 : 7$$

$$36 : 9$$

$$9 \times 7$$

$$6 \times 7$$

$$81 : 9$$

$$27 : 3$$

$$8 \times 4$$

$$7 \times 5$$

$$64 : 8$$

$$45 : 5$$

4. Hansı bərabərlik “Sıfırdan fərqli istənilən ədədi özünə böldükdə qismət 1 olur” xassəsinə uyğundur?

a) $16 : 1 = 16$ b) $16 - 16 = 0$ c) $16 : 16 = 1$ d) $16 \times 1 = 16$

5. Qalıqlı bölmə əməlini yerinə yetirin.

$$21 : 4$$

$$31 : 4$$

$$46 : 5$$

$$22 : 4$$

$$31 : 5$$

$$45 : 7$$

$$23 : 4$$

$$31 : 6$$

$$44 : 6$$

6. 1) 8 kq qənd üçün alıcı 16 manat ödədi. 1 kq qənd neçə manatdır?

2) 5 eyni kitaba 30 manat ödənilədi. a) Bir kitabın qiyməti neçə manatdır? b) 3 kitab alan alıcı neçə manat ödəməlidir?

7. 8 m parçanın yarısından yorğan üzü, qalan parçanın yarısından isə yastıq üzü tikdilər. Yastıq üzünə neçə metr parça işləndi?

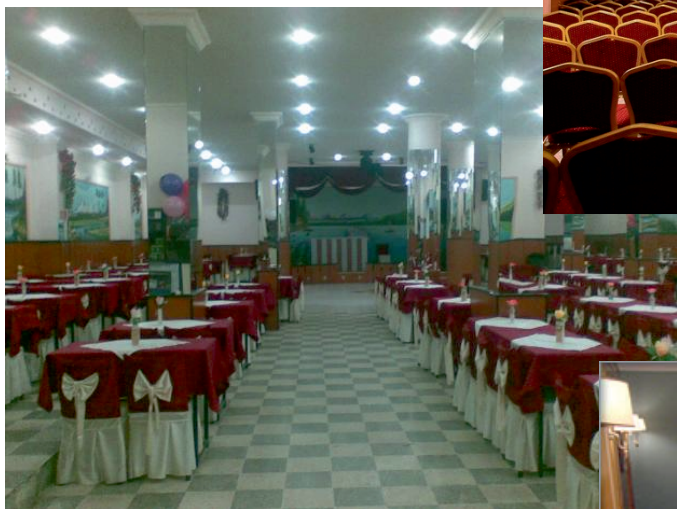
8. 4×5 və $20 : 5$ misallarını ədəd oxu üzərində modelləşdirin.

9. “Otuzu beşə böldükdə qismət beşdən böyükdür” fikrinin riyazi yazılışı hansıdır?

a) $36 : 6 = 6$

b) $30 : 6 < 5$

c) $30 : 5 > 5$

I və II bölmələr üçün layihə işi
Hər hansı bir tədbirin təşkili

II bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Üçrəqəmli ədədi təklidlərə, onluqlara, yüzlüklərə ayırmağı
- 😊 Üçrəqəmli ədədi təklidlərinin, onluqlarının, yüzlüklərinin sayına görə müxtəlif cür ifadə etməyi
- 😊 Ədədi ardıcılıqlar qurmağı
- 😊 Onluqlara və yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmağı
- 😊 1000 dairəsində ədədləri toplamağı və çıxmağı
- 😊 Müxtəlif növ məsələlər həll etməyi
- 😊 Pulu saymağı
- 😊 Pulun qalığını hesablamağı

Söz ehtiyatı

mərtəbələr

təklidlər

onluqlar

yüzlüklər

mərtəbə vahidlərinin sayı

rəqəmin mərtəbə qiyməti

yuvarlaqlaşdırma

toplanan

cəm

azalan

çıxılan

fərq

tək ədəd

cüt ədəd

manat

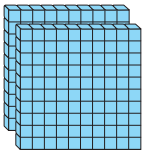
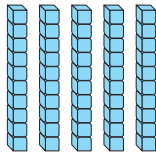

qəpik

pulun qalığı

1000 dairəsində ədədlər

Təklilər, onluqlar, yüzliklər

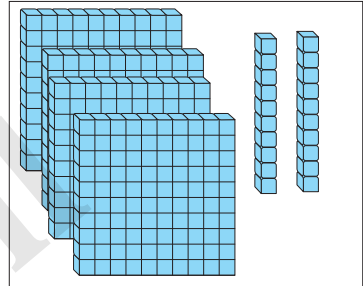
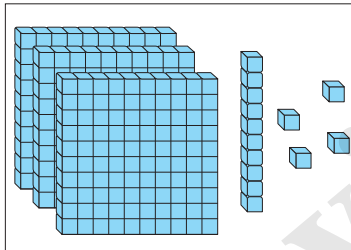
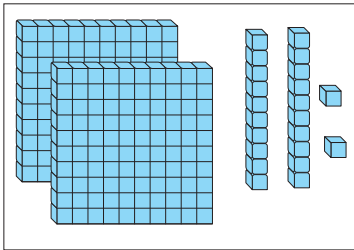
Öyrənmə

Ədəd	253		
Mərtəbələr	Yüzlükler (Yüzl.)	Onluqlar (Onl.)	Təklilər (Təkl.)
Mərtəbə vahidlərinin sayı	2	5	3
Rəqəmin mərtəbə qiyməti	200	50	3
Modeli			

Ədədin yazılış formaları:

Mərtəbə qiymətlərinin cəmi şəklində yazılışı: $200 + 50 + 3$;
Rəqəmlə yazılışı: 2 Yüzl. + 5 Onl. + 3 Təkl.
Sözlə yazılışı: 253
iki yüz əlli üç

1. Hər bir modelə uyğun ədədin müxtəlif yazılış formalarını yazın.

2. Altından xətt çəkilmiş rəqəmin mərtəbə qiymətini söyləyin.

347   834   509   147   333   256   451   520

3. Ədədləri mərtəbə qiymətlərinin cəmi şəklində yazın.

286   473   640   621   238   705   128   835   167

4. Ədədləri rəqəmlə yazın.

Üç yüz iyirmi yeddi, 3 Yüzl. + 4 Onl. + 6 Təkl., $400 + 20 + 5$,
altı yüz əlli altı, 5 Yüzl. + 3 Onl. + 9 Təkl., $200 + 30 + 8$

5. Şifahi cavab verin.

1) 3 yüzlik neçə onluqdur?
3) 50 təklilik neçə onluqdur?

2) 50 onluq neçə yüzlikdür?
4) 7 yüzlik neçə təklilikdir?

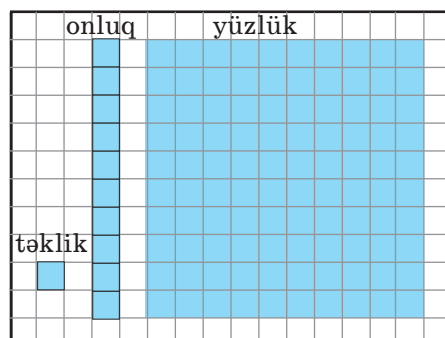

1000 dairəsində ədədlər

Təklilər, onluqlar, yüzliklər

1. Dəftərinizdə damaları rəngləməklə təklik, 10-luq və 100-lük bloklar hazırlayın. Müxtəlif ədədləri bu bloklarla modelləşdirin.

- 2 yüzlik kvadratda cəmi neçə dama var?
- 3 yüzlik kvadratda cəmi neçə dama var?
- 1000 ədədini modelləşdirmək üçün neçə 100-lük kvadrat lazımdır?

2. Mağazada ulduz stikerlər müxtəlif formalarda satılır. Şəkillərə görə məsələləri həll edin.

1 zərf - 1 stiker

1 vərəq - 10 stiker

1 rulon - 100 stiker

1 qutu - 1000 stiker

Hər şagird cəmi neçə stiker aldı?

- 1) Aybəniz 10 vərəq stiker aldı.
- 2) Kamil 10 rulon stiker aldı.
- 3) Mirvari 2 rulon, 3 vərəq, 5 zərf stiker aldı.
- 4) Emin 1 qutu stiker aldı.

3. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) 367 ədədinin onluq mərtəbə vahidlərinin sayına 2 əlavə etsəniz, bu ədəd nə qədər artar?
- 2) 2,0,8 rəqəmlərinin köməyiylə yazılan və mərtəbə vahidləri müxtəlif olan ən böyük və ən kiçik üçrəqəmli ədədi yazın.

4. Suallara şifahi cavab verin.

- 220, 230, 240, ... ardıcılığında 5-ci ədədin onluqlar mərtəbəsində hansı rəqəm olacaq?
- 340, 440, 540, ... ardıcılığında 6-cı ədədin yüzliklər mərtəbəsində hansı rəqəm olacaq?

Yoldaşınıza ardıcılıqlara aid yuxarıdakı kimi suallar verin.

1000 dairəsində ədədlər

1. Cədvəli dəftərinizdə tamamlayın.

- a) Ayda 10 manata qənaət etməklə 100 manatı neçə aya yığmaq olar?
- b) Ayda 100 manata qənaət etməklə 1000 manatı neçə aya yığmaq olar?

Aylar \ Pul	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
10 man.										
100 man.										

2. Elçin idman məşğələləri zamanı oturub-qalxma hərəkətini bazar ertəsi 90, çərşənbə axşamı 110, çərşənbə günü 130 dəfə yerinə yetirdi. Bu qayda ilə davam edərsə, Elçin şənbə günü oturub-durma hərəkətini neçə dəfə yerinə yetirər?

3. Verilmiş iki ədəd arasındakı ədədləri ardıcıl yazın.

1) 215 və 220

3) 498 və 503

2) 337 və 341

4) 796 və 805

4. İfadələr hansı qayda ilə düzölmüşdür? Növbəti iki ifadəni müəyyən edin.

$100 + 10 + 1$; $200 + 20 + 2$; $300 + 30 + 3$; ...

5. Suallara cavab verin.

- 1) 45, 48, 51, ... ardıcılığında 4-cü ədəd 1-ci ədəddən neçə vahid böyükdür?
- 2) 145-dən sonrakı tək ədəd 145-dən əvvəlki tək ədəddən neçə vahid böyükdür?

6. 1) 2, 3, 5 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə mümkün üçrəqəmli ədədləri yazın və artan sıra ilə düzün.
2) $a + 200$ ifadəsində a -nın yerinə elə ədədlər yazın ki, cəm 250-dən kiçik olsun. 5 nümunə yazın.

1000 dairəsində ədədlər

Üçrəqəmli ədədlərin müqayisəsi

Öyrənmə

İki üçrəqəmli ədəddən
yüzlüklərinin sayı çox
olan ədəd böyükdür:
 $745 > 596$

İki üçrəqəmli ədədin yüzlüklərinin sayı
bərabər olarsa, müqayisə onluqların sa-
yına görə aparılır. Əgər onluqların sayı
da bərabər olarsa, onda müqayisə təklik-
lərin sayına görə aparılır.
1) $326 > 314$ 2) $324 < 328$

Bir neçə ədədin müqayisəsini onları artan və ya azalan sıra ilə yazmaqla
göstərmək olar. Məsələn: 456, 247, 321, 545, 481 ədədlərini artan sıra
ilə yazaq. 1) vergüllə ayırmaqla: 247, 321, 456, 481, 545

2) müqayisə işarəsinin köməyiylə: $247 < 321 < 456 < 481 < 545$

1. Müqayisə edin.

128 və 168

421 və 411

606 və 66

147 və 87

84 və 113

303 və 303

2. $A = 345$, $B = 217$, $C = 654$ olduğunu bilərək müqayisə edin.

A ● 285

B ● 413

C ● 535

397 ● B

856 ● C

A ● 405

3. 257, 785, 400, 721, 550, 385, 266, 142 ədədlərini azalan sıra ilə
yazın. **785, 721, ...**   **$785 > 721 > ...$**

4. Cədvələ görə tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Samurçay ilə Kürəkçayın, Qanıxçay ilə
Samurçayın uzunluqlarını müqayisə edin.

2) Cədvəldə adları verilmiş çaylardan
ən uzununu və ən qısa hansıdır?

3) Çayların hansı rayonların ərazisindən
keçdiyini böyükələrin köməyiylə araşdırın.

Çaylar

Adı	Uzunluğu (km)
Qanıxçay	413
Samurçay	216
Kürəkçay	186
Arpaçay	126

5. 1) 4, 7, 3 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə
mümkün üçrəqəmli ədədləri yazın və azalan sıra ilə düzün.

2) 5,0,9 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə
ən böyük üçrəqəmli və ən kiçik üçrəqəmli ədədləri yazın və 500
ədədi ilə müqayisə edin.

1000 dairəsində ədədlər

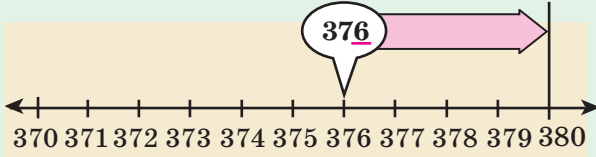
Onluqlara və yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırma

Öyrənmə

= bərabərdir

≈ təxminən bərabərdir

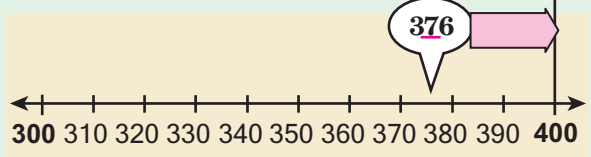
Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırma

376 ədədi onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırılır: $376 \approx 380$

Ədədin təklilər mərtəbəsindəki rəqəm 1, 2, 3, 4 olarsa, ədədin təklilər mərtəbəsinə 0 yazılır. Onluqların sayı dəyişmir. Məsələn, $372 \approx 370$
Təklilər mərtəbəsindəki rəqəm 5, 6, 7, 8, 9 olduqda, ədədin təklilər mərtəbəsinə 0 yazılır. Onluqların sayı bir vahid artırılır. Məsələn, $376 \approx 380$

Yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırma

376 ədədi yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırılır: $376 \approx 400$

Ədədin onluqlar mərtəbəsindəki rəqəm 1, 2, 3, 4 olarsa, ədədin təklilər və onluqlar mərtəbəsinə 0 yazılır. Məsələn, $336 \approx 300$
Yüzliklərin sayı dəyişmir. Onluqlar mərtəbəsindəki rəqəm 5, 6, 7, 8, 9 olduqda ədədin təklilər və onluqlar mərtəbəsinə 0 yazılır. Yüzliklərin sayı bir vahid artırılır. Məsələn, $376 \approx 400$

1. Ədədləri əvvəlcə onluqlara qədər, sonra isə yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.

$$124 \approx 120$$
$$124 \approx 100$$

$$256$$
$$383$$

$$342$$
$$569$$

$$417$$
$$228$$

$$646$$
$$462$$

$$368$$

2. Yuvarlaqlaşanda 130 olan ədədləri seçin:

124, 125, 127, 131, 134, 138

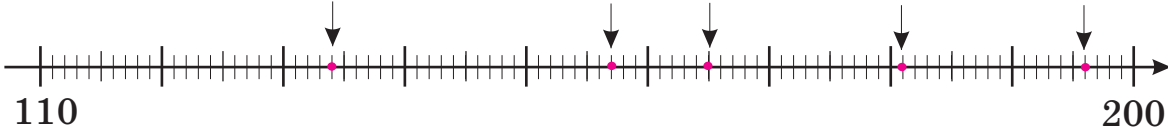
3. Mən bütün rəqəmləri eyni olan üçrəqəmli ədədəm. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşsam, 670 olaram. Mən neçəyəm?

4. Mən yüzliklərinin sayı 2 olan ən böyük üçrəqəmli cüt ədədəm. Yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşsam, 300 olaram. Mən neçəyəm?

5. Sənubər və Aliyə damaları rəngləməklə fiqurlar çəkiblər. Fiqurlardakı damaların sayı 117 və 100-dür. Sənubərin çəkdiyi fiqurdakı damaların sayını yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırdıqda Aliyənin fiqurundakı damaların sayı alınır. Hər birinin neçə dama rənglədiyini tapın.

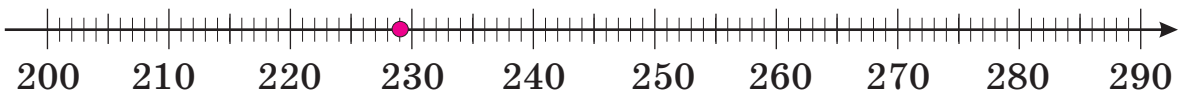
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Ox işarələrinin göstərdiyi ədədləri özündən əvvəlki və sonrakı ədədlərlə müqayisə edin.

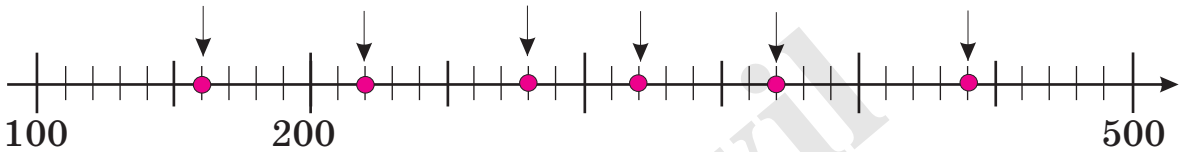
$$133 < 134 < 135$$

2. Hər bir ədəd hansı iki onluğun arasındadır? Ədədləri onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

$220 \xleftarrow{9} 229 \xrightarrow{1} 230$	247	219	262	287
$229 \approx 230$	233	256	279	

3. Ox işarələri hansı ədədləri göstərir? Bu ədədlər hansı iki yüzliyin arasındadır? Həmin ədədləri yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.

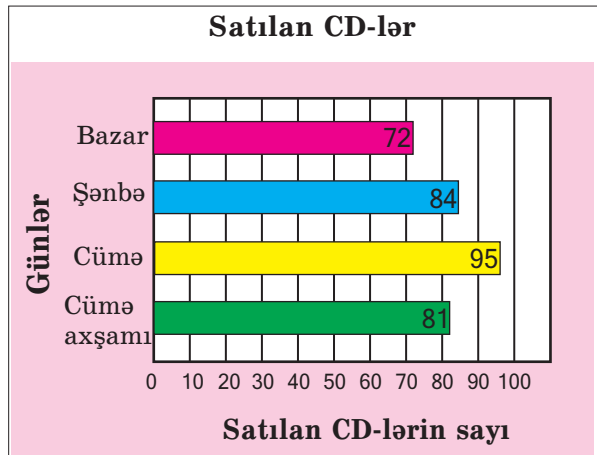
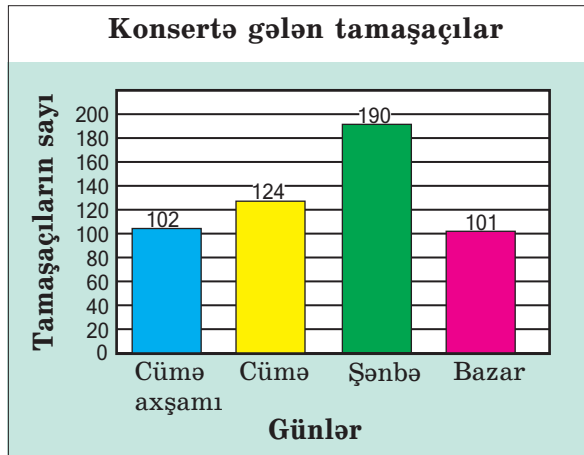
$$100 \xleftarrow{60} 160 \xrightarrow{40} 200 \quad 160 \approx 200$$

4. a) 864, 564, 878, 715 ədədlərindən ən kiçiyi hansıdır?
b) $A > 253$ olarsa, A-nın yerindəki ən kiçik tək ədədi müəyyən edin.

5. Elşənin atası maqnitofon alıb. Elşən atasından maqnitofonun qiymətini soruşur. Atası deyir: bu maqnitofonun qiyməti 200 manatdan azdır, 190 manatdan çoxdur. Maqnitofonun qiymətini göstərən ədədin təklilər mərtəbəsindəki rəqəm 6-dır. Tapın görək, maqnitofonun qiyməti neçəyədir?

Qiymətləndirmə

1. Məktəbin öz fəaliyyət ansamblı 4 gün konsert proqramı ilə çıxış etdi. Sol tərəfdəki barqraf hər gün konsertə gələn tamaşaçıların sayını, sağ tərəfdəki barqraf isə konsertlərdə satılan CD-lərin sayını göstərir. Barqraflara görə suallara cavab verin.

- 1) Konsert həftənin hansı günləri olmuşdur?
- 2) Hansı gün konsertdə ən çox tamaşaçı olmuşdur?
- 3) Hansı gün ən az CD satılmışdır? Onların sayı nə qədərdir?
- 4) Bazar günü satılan CD-lərin sayını onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- 5 yüzlük neçə onluqdur?
- 345 ədədi ilə 40 onluğu 5 təkliyi olan ədədi müqayisə edin.
- 287 ədədini yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.
- 194 ədədindən 2 onluq böyük olan ədəd hansıdır?

3. Neçə alınar?

- 347 ədədinin bütün mərtəbə vahidlərinin sayından 2 çıxdıqda;
- 251 ədədinin təkliklərinə 5 əlavə edib, yüzlüklərindən 1 çıxdıqda;
- 21 onluq 4 təklikdən ibarət ədədin onluqlarına 3 əlavə etdikdə;
- 3 yüzlük və 27 təklikdən ibarət olan ədədin təkliklərindən 4 çıxdıqda.

4. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 380 alınan bütün üçrəqəmli ədədləri yazın.

1000 dairəsində toplama

Yeni onluq və yüzlik yaranmayan hal

Öyrənmə $112 + 234$

Sütun şəklində toplama:

Toplama əməlinə təklilər mərtəbəsindən başlayırlar.

**1. Təklilər (təkl.)
toplanır.**

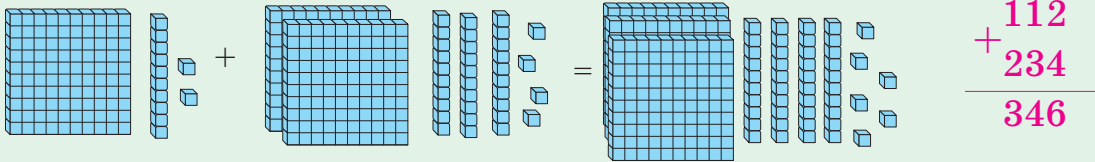
2 təkl. + 4 təkl. = 6 təkl.
Alınan ədəd təklilər
mərtəbəsinə yazılır.

**2. Onluqlar (onl.)
toplanır.**

1 onl. + 3 onl. = 4 onl.
Alınan ədəd onluqlar
mərtəbəsinə yazılır.

**3. Yüzlüklər (yüzl.)
toplanır.**

1 yüzl. + 2 yüzl. = 3 yüzl.
Alınan ədəd yüzliklər
mərtəbəsinə yazılır.

1. Misalları sütun şəklində yazın və həll edin.

$\begin{array}{r} 445 \\ + 3 \\ \hline 448 \end{array}$	$445 + 3$	$\begin{array}{r} 562 \\ + 17 \\ \hline 579 \end{array}$	$562 + 17$	$\begin{array}{r} 125 \\ + 271 \\ \hline 396 \end{array}$	$125 + 271$
	$652 + 5$		$431 + 26$		$314 + 225$
	$173 + 6$		$324 + 32$		$411 + 347$

2. Əli mağazadan evlərinə qədər olan yolun 150 m-ni getdikdən sonra rast gəldiyi köşkdən qəzet aldı. O, daha 125 m yol gedərək aptekdən dərman aldı. Aptekdən evlərinə qədər isə 110 m yol getdi. Əli cəmi nə qədər yol getdi? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

3. Şifahi hesablayın.

$250 + 5$

$612 + 11$

$322 + 22$

$147 + 30$

$200 + 150$

$418 + 200$

$235 + 120$

$320 + 210$

$560 + 130$

4. Fikrimdə bir üçrəqəmli ədəd tutmuşam. Bu ədədin yüzliklərini 4 vahid artırıqda, bütün rəqəmləri 5 olan üçrəqəmli ədəd alınır. Fikrimdə tutduğum ədəd neçədir?

5. Novruz bayramı münasibətilə keçirilən tədbirdə 210 şagird, 4 müəllim və müəllimlərdən 3 dəfə çox valideyn iştirak edirdi. Tədbirdə cəmi neçə nəfər iştirak edirdi?

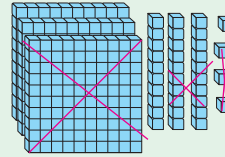
1000 dairəsində çıxma

Onluq və yüzlik ayrılmayan hal

Öyrənmə 334 – 123

Sütun şəklində çıxma:

Çıxma əməlinə təklilər mərtəbəsindən başlayırlar.

1. Təklilər çıxılır.

4 təkl. – 3 təkl. = 1 təkl.

Alınan ədəd təklilər mərtəbəsinə yazılır.

2. Onluqlar çıxılır.

3 onl. – 2 onl. = 1 onl.

Alınan ədəd onluqlar mərtəbəsinə yazılır.

3. Yüzlüklər çıxılır.

3 yüzl. – 1 yüzl. = 2 yüzl.

Alınan ədəd yüzlüklər mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} 334 \\ - 123 \\ \hline 211 \end{array}$$

1. Çıxma əməllərini dəftərinizdə yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 197 \\ - 4 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 518 \\ - 7 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 198 \\ - 74 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 266 \\ - 45 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 787 \\ - 256 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 485 \\ - 162 \\ \hline \end{array}$$

2. Çıxma əməllərini sütun şəklində yazın və həll edin.

$$\begin{array}{r} 675 \\ - 21 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 579 \\ - 253 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 877 \\ - 364 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 459 \\ - 6 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 638 \\ - 425 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 347 \\ - 216 \\ \hline \end{array}$$

3. Misalları nümunəyə uyğun həll edin.

$$428 - 5 = 420 + (8 - 5) = 423 \quad 748 - 25 = 700 + (48 - 25) = 723$$

$$\begin{array}{r} 357 \\ - 6 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 549 \\ - 8 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 374 \\ - 32 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 486 \\ - 3 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 657 \\ - 34 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 579 \\ - 54 \\ \hline \end{array}$$

4. Fərqi şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{r} 415 \\ - 100 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 620 \\ - 210 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 493 \\ - 130 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 392 \\ - 10 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 284 \\ - 60 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 569 \\ - 50 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 456 \\ - 1 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 389 \\ - 80 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 857 \\ - 400 \\ \hline \end{array}$$

5. Ədədləri yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın, fərqi şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{r} 697 \\ - 178 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 287 \\ - 113 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 700 \\ - 200 \\ \hline \end{array} = 500 \quad \begin{array}{r} 323 \\ - 196 \\ \hline \end{array}$$
$$\begin{array}{r} 586 \\ - 211 \\ \hline \end{array}$$

6. Qabırriçayın uzunluğu 394 km, Kürəkçayın uzunluğu 186 km-dir. Ağstafaçay Kürəkçaydan 53 km qısadır. Qabırriçay Ağstafaçaydan neçə kilometr uzundur? Bu çaylar Azərbaycanın hansı rayonlarının ərazisindən keçir?

1000 dairəsində toplama

Təklidlərin cəmindən onluq yaranan hal

Öyrənmə 138 + 124

1. Təklidlər toplanır.

8 təkl. + 4 təkl. = 12 təkl.

12 təkl. = 1 onl. + 2 təkl.

Təklidlər təklidlər mərtəbəsinə yazılır, onluqlar yadda saxlanılır.

2. Onluqlar toplanır.

3 onl. + 2 onl. = 5 onl.

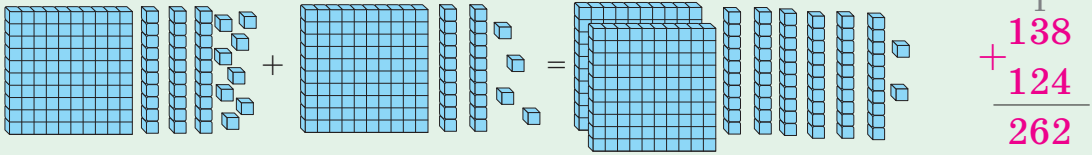
5 onl. + 1 onl. = 6 onl.

Üzərinə yadda saxlanılan onluq əlavə edilir. Alınan ədəd onluqlar mərtəbəsinə yazılır.

3. Yüzlüklər toplanır.

1 yüzl. + 1 yüzl. = 2 yüzl.

Alınan ədəd yüzlüklər mərtəbəsinə yazılır.

1. Əvvəlcə yeni onluq yaranmayan, sonra isə yeni onluq yaranan misalları seçib həll edin.

$$\begin{array}{r} 678 \\ + 7 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 235 \\ + 46 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 124 \\ + 443 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 351 \\ + 519 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 407 \\ + 361 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 119 \\ + 213 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 364 \\ + 117 \\ \hline \end{array}$$

2. Misalları nümunədə göstərildiyi kimi, həmçinin sütun şəklində yazmaqla həll edin.

$$\begin{array}{r} 248 + 37 \\ \hline 240 + 30 + 8 + 7 \\ 270 + 15 = 285 \end{array} \quad \begin{array}{r} 339 + 45 \\ 418 + 56 \\ 146 + 37 \\ 517 + 44 \end{array} \quad \begin{array}{r} 309 + 69 \\ 408 + 54 \\ 629 + 35 \\ 246 + 28 \end{array}$$

3. Cəmi əlverişli üsulla şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{r} 4 + 8 + 6 + 9 \\ 27 + 9 + 3 + 8 \\ 64 + 27 + 6 + 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 422 + 28 + 7 \\ 315 + 19 + 5 \\ 9 + 91 + 126 \end{array} \quad \begin{array}{r} 673 + 7 + 6 \\ 526 + 19 + 1 \\ 7 + 214 + 393 \end{array}$$

4. Məktəb Kamrangilin evi ilə kitabxana arasında yerləşir. Evdən məktəbə qədər 115 m, məktəbdən kitabxanaya qədər 28 m-dir. Kamran evdən kitabxanaya gedib qayıtdıqda cəmi neçə metr yol gedər?

1000 dairəsində çıxma

Onluq ayrılan hal

Öyrənmə 352 – 217

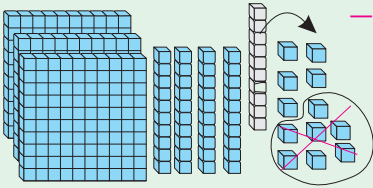
1. Təklilər çıxılır.

2 < 7 olduğundan 5 onluqdan 1 onluq ayrılır və 2 təkliyə əlavə edilir. 12 təklik alınır:

$$12 \text{ təkl.} - 7 \text{ təkl.} = 5 \text{ təkl.}$$

Alınan ədəd təklilər mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} 352 \\ - 217 \\ \hline 5 \end{array}$$

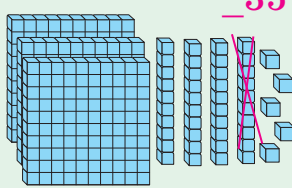

2. Onluqlar çıxılır.

$$4 \text{ onl.} - 1 \text{ onl.} = 3 \text{ onl.}$$

Alınan ədəd onluqlar mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} 352 \\ - 217 \\ \hline 35 \end{array}$$

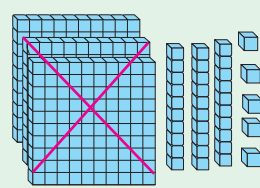

3. Yüzlüklər çıxılır.

$$3 \text{ yüzl.} - 2 \text{ yüzl.} = 1 \text{ yüzl.}$$

Alınan ədəd yüzlüklər mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} 352 \\ - 217 \\ \hline 135 \end{array}$$

1. Azalanın və çıxılanın təklilər mərtəbəsini müqayisə etməklə əvvəlcə onluq ayrılan misalları, sonra isə qalanlarını həll edin.

$$564 - 128$$

$$753 - 218$$

$$568 - 214$$

$$476 - 315$$

$$427 - 209$$

$$421 - 119$$

$$696 - 217$$

$$356 - 147$$

$$543 - 136$$

$$692 - 343$$

$$435 - 233$$

$$796 - 277$$

2. Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında keçirilən Beynəlxalq Muğam Müsabiqəsinə 1-ci gün 468 tamaşaçı, 2-ci gün isə bundan 127 nəfər çox tamaşaçı gəldi. 3-cü gün gələn tamaşaçıların sayı 2-ci gündəkindən 38 nəfər az oldu. Müsabiqəyə 3-cü gün neçə tamaşaçı gəldi?

3. Fərqi onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

$$\begin{array}{r} 364 \\ - 147 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 572 \\ - 234 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 781 \\ - 553 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 691 \\ - 218 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 643 \\ - 217 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 233 \\ - 116 \\ \hline \end{array}$$

4. Hesablayın.

$$345 - (135 + 127)$$

$$235 + (167 - 32)$$

$$185 - (114 - 9)$$

$$(384 + 11) - 49$$

$$895 - 230 - 140$$

$$750 - 320 + 170$$

1000 dairəsində toplama

Yeni onluq və yüzlik yaranan hal

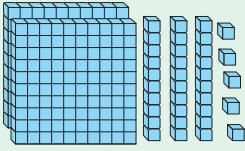
Öyrənmə $235 + 178$

1. Təklilər toplanır.

8 təkl. + 5 təkl. = 13 təkl.

13 təkl. = 1 onl. + 3 təkl.

$$\begin{array}{r} 1 \\ 235 \\ + 178 \\ \hline \end{array}$$

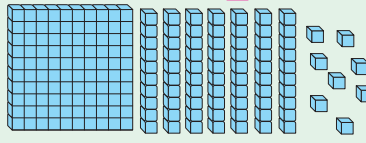
2. Onluqlar toplanır.

3 onl. + 7 onl. = 10 onl.

1 onl. + 10 onl. = 11 onl.

11 onl. = 1 yüzl. + 1 onl.

$$\begin{array}{r} 11 \\ 235 \\ + 178 \\ \hline \end{array}$$

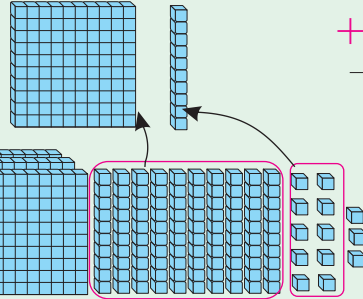
3. Yüzlüklər toplanır.

2 yüzl. + 1 yüzl. = 3 yüzl.

3 yüzl. + 1 yüzl. = 4 yüzl.

1 yüzlük 1 onluq

$$\begin{array}{r} 11 \\ 235 \\ + 178 \\ \hline 413 \end{array}$$

1. Cəmi tapın.

$$\begin{array}{r} 367 \\ + 286 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 524 \\ + 397 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 448 \\ + 387 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 685 \\ + 246 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 549 \\ + 185 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 299 \\ + 135 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 456 \\ + 258 \\ \hline \end{array}$$

2. Əvvəlcə yalnız yeni onluq, sonra isə həm yeni onluq, həm də yeni yüzlik yaranan misalları seçib həll edin.

$$\begin{array}{r} 347 \\ + 238 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 484 \\ + 336 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 509 \\ + 154 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 376 \\ + 458 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 468 \\ + 357 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 686 \\ + 245 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 219 \\ + 335 \\ \hline \end{array}$$

3. Aşağıdakı şərtlərə görə 5 ardıcıl ədəd yazın.

Birinci ədəd 112-dir və hər sonrakı ədəd özündən əvvəlkindən 30 vahid böyükdür.

4. Aşağıdakı ədədləri 2 sütunda yazın:

- 1-ci sütunda 1 vahid əlavə etdikdə yalnız onluqları dəyişən ədədləri;
- 2-ci sütunda 1 vahid əlavə etdikdə həm onluqları, həm də yüzlikləri dəyişən ədədləri.

249, 399, 239, 299, 599, 699, 329, 509, 899, 789, 609

5. Hərflərin rəqəmlərlə kodlaşdırılmasından istifadə edərək cəmi tapın.

ANA 424

ALA 464

LƏL 686

NAL ?

$$\begin{array}{r} + \text{LƏL} \\ \text{NAL} \\ \hline ? \end{array}$$

1000 dairəsində çıxma

Onluq və yüzlik ayrılan hal

Öyrənmə 431 – 145

1. Təklilər çıxılır.

1 < 5 olduğundan
3 onluqdan 1 onluq
ayrılaraq 1 təkliyə
əlavə edilir.

11 təkl. – 5 təkl. = 6 təkl.
Alınan ədəd təklilər
mərtəbəsinə yazılır.

2. Onluqlar çıxılır.

2 < 4 olduğundan
4 yüzlikdən 1 yüzlik,
yeni 10 onluq ayrılır və
2 onluğa əlavə edilir.

12 onl. – 4 onl. = 8 onl.
Alınan ədəd onluqlar
mərtəbəsinə yazılır.

3. Yüzlüklər çıxılır.

3 yüzlik – 1 yüzlik = 2 yüzlik.
Alınan ədəd yüzliklər
mərtəbəsinə yazılır.

$$\begin{array}{r} 431 \\ - 145 \\ \hline 286 \end{array}$$

1. Əvvəlcə onluq ayrılmayan misalları, sonra isə qalanlarını həll edin.

$$\begin{array}{r} 364 \\ - 135 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 453 \\ - 227 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 521 \\ - 138 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 698 \\ - 382 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 786 \\ - 465 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 544 \\ - 369 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 841 \\ - 536 \\ \hline \end{array}$$

2. Qanunauyğunluğu araşdırın və 3 addım davam etdirin.
238, 218, 198, 178, ...

3. Fərqi tapın və onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

$$479 - 317$$

$$564 - 275$$

$$623 - 524$$

$$871 - 223$$

$$416 - 318$$

$$368 - 179$$

$$416 - 187$$

$$711 - 215$$

$$813 - 196$$

4. Nəzrin bu ay iki yeni kitab oxumaq istəyir. Kitablardan biri 214 səhifə, digəri isə 144 səhifədir. O, kitabların birindən 135 səhifə oxudu. Nəzrin daha neçə səhifə oxumalıdır? Məsələni 2 üsulla həll edin.

5. Rəngli xanalaradakı rəqəmləri müəyyən edin.

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ - 468 \\ \hline 145 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \blacksquare 6 \blacksquare \\ - 2 \blacksquare 3 \\ \hline 388 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 524 \\ - \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 236 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \blacksquare 21 \\ - 2 \blacksquare 3 \\ \hline 65 \blacksquare \end{array}$$

1000 dairəsində çıxma

Azalanın təklilər və onluqlar mərtəbəsi vahidlərinin sayının 0 olduğu hal

Öyrənmə: 300 – 135

$0 < 5$ olduğu üçün onluqlar mərtəbəsindən 1 onluq təklidlərə əlavə etməliyik. Lakin onluqlar mərtəbəsinin vahidlərinin sayı 0-dır.

Bu halda yüzliklər mərtəbəsindən 1 yüzlik, yəni 10 onluq ayrılır və onluqlar mərtəbəsinə əlavə edilir. Onluqlar mərtəbəsindən isə 1 onluq, yəni 10 təklik ayrılır və təklilər mərtəbəsinə əlavə edilir. Bu zaman onluqlar mərtəbəsində 9 onluq qalır.

1. Təklilər çıxılır:

$$10 \text{ təkl.} - 5 \text{ təkl.} = 5 \text{ təkl.}$$

2. Onluqlar çıxılır:

$$9 \text{ onl.} - 3 \text{ onl.} = 6 \text{ onl.}$$

3. Yüzliklər çıxılır:

$$2 \text{ yüzl.} - 1 \text{ yüzl.} = 1 \text{ yüzl.}$$

$$\begin{array}{r} 9 \text{ } \\ 2 \text{ } 10 \text{ } 10 \text{ } \\ \underline{300} \\ - 135 \\ \hline 165 \end{array}$$

Yoxlama:

$$\begin{array}{r} 165 \\ + 135 \\ \hline 300 \end{array}$$

1. Çıxma əməllərini yerinə yetirin. Həllin düzgün olduğunu toplama əməlinin köməyiylə yoxlayın.

$\begin{array}{r} 400 \\ - 3 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 600 \\ - 57 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 300 \\ - 133 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 506 \\ - 277 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 607 \\ - 492 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 760 \\ - 165 \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 700 \\ - 549 \\ \hline \end{array}$
---	--	---	---	---	---	---

2. Rəngli xanalarla uyğun ədədləri müəyyən edin. Həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$\begin{array}{r} 304 \\ - \text{ } \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 200 \\ - \text{ } \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} \text{ } \\ - \text{ } \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} \text{ } \\ - \text{ } \\ \hline \end{array}$	$\begin{array}{r} 500 \\ - \text{ } \\ \hline \end{array}$
$\begin{array}{r} \text{ } \\ \hline 176 \end{array}$	$\begin{array}{r} \text{ } \\ \hline 43 \end{array}$	$\begin{array}{r} 346 \\ \hline 254 \end{array}$	$\begin{array}{r} 477 \\ \hline 23 \end{array}$	$\begin{array}{r} \text{ } \\ \hline 84 \end{array}$

3. Sərnişin təyyarəsində cəmi 102 nəfər uça bilər. Təyyarədə həmişə 10 texniki işçi və 2 pilot olur. Təyyarədə hər dəfə neçə sərnişin ola bilər?

4. Soyuducunun qiyməti 275 manat, paltaryuyan maşının qiyməti isə 350 manatdır. 800 manat pulu olan alıcı bu əşyaları alsa, neçə manat pulu qalar?

5. Həmid çıxma əməlini aşağıdakı kimi yerinə yetirib. Həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 51010 \\ \underline{600} \\ 413 \\ \hline 197 \end{array}$$

6. 700-dən bir ədəd çıxılmış və fərq 537 olmuşdur. Çıxılan neçədir?

1000 dairəsində toplama və çıxma

Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsi

1. Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə ədədləri tapın.

$$458 + 112 = 570$$

$$570 - \blacksquare = 112$$

$$112 + \blacksquare = 570$$

$$\blacksquare - 112 = 458$$

$$347 + 255 = 602$$

$$\blacksquare - 255 = 347$$

$$255 + \blacksquare = 602$$

$$602 - \blacksquare = 255$$

$$753 - 215 = 538$$

$$215 + \blacksquare = 753$$

$$\blacksquare - 538 = \blacksquare$$

$$538 + \blacksquare = 753$$

2. Çıxma əməlini yerinə yetirin, toplama əməlinin köməyiylə həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 447 \\ - 314 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 531 \\ - 331 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 254 \\ - 156 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 547 \\ - 387 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 633 \\ - 336 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 522 \\ - 225 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 743 \\ - 347 \\ \hline \end{array}$$

3. Rəngli xanaların yerinə uyğun ədədləri yazın.

$$432 - \blacksquare = 120$$

$$217 + \blacksquare = 321$$

$$256 - \blacksquare = 105$$

$$543 + \blacksquare = 652$$

$$\blacksquare - 183 = 211$$

$$\blacksquare + 411 = 500$$

4. Hər bir xanaya uyğun rəqəmi müəyyən edin.

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ + 239 \\ \hline 452 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ + 177 \\ \hline 584 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 783 \\ - \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 346 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ - 245 \\ \hline 212 \end{array}$$

5. İstirahət kompleksinə iyul və avqust ayları ərzində 825 turist gəldi. Onlardan 655 nəfəri avqust ayında gəlmişsə, iyul ayında neçə turist gəlmişdir? Məsələnin şərtini elə dəyişin ki, sualda turistlərin ümumi sayını tapmaq tələb edilsin.

6. Bir toplama-çıxma əməlləri ailəsi təşkil edən ədədlər qrupunu seçin və bu misalları yazın.

444, 322, 111

547, 240, 307

375, 225, 150

862, 241, 421

653, 153, 600

367, 220, 147

1000 dairəsində toplama və çıxma

100-lük kvadrat üzərində məşğələlər

1. 100-lük kvadratdan istifadə etməklə tapşırıqları yerinə yetirin.

a) 286-dan 262-yə qədər ədədləri 4 vahid azalan sıra ilə yazın.

b) 222-dən 296-ya qədər ədədləri 12 vahid artan sıra ilə yazın.

c) 203-dən 217-yə qədər tək ədədləri yazın.

201	202	203	204	205	206	207	208	209	210
211	212	213	214	215	216	217	218	219	220
221	222	223	224	225	226	227	228	229	230
231	232	233	234	235	236	237	238	239	240
241	242	243	244	245	246	247	248	249	250
251	252	253	254	255	256	257	258	259	260
261	262	263	264	265	266	267	268	269	270
271	272	273	274	275	276	277	278	279	280
281	282	283	284	285	286	287	288	289	290
291	292	293	294	295	296	297	298	299	300

2. 100-lük kvadratın hissələrini doldurun və nümunəyə uyğun hesablamaları yerinə yetirin. İki nümunə də siz əlavə edin.

1)

233	234
243	244

$$233 + 244 = 477$$

$$243 + 234 = 477$$

	276

217	

275	

	238

	279

$$203 + 225$$

$$205 + 223$$

2)

203		205
	214	
223		225

$$203 + 214 + 225$$

$$205 + 214 + 223$$

218		220
	229	
		240

		207
	216	

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Cədvəldə Bakı ilə müxtəlif şəhərlər arasındakı məsafələr verilmişdir. Cədvəldə verilmiş məlumatlardan istifadə etməklə məsələləri həll edin.

- 1) Bakıdan ən uzaq şəhər hansıdır?
Bu şəhərlə Bakı arasındakı məsafə neçə kilometrdir?
- 2) Qəbələ ilə Bakı arasındakı məsafə
Gəncə ilə Bakı arasındakı məsafədən neçə kilometr azdır?
- 3) Lalə Bakıda universitetdə oxuyur.
Lalənin ad gününə Lənkərandan xalası, Yevlaxdan isə əmisi qonaq gəldi.
Onlardan hansı Bakıya qədər daha uzun yol qət etdi?
- 4) Cədvələ görə bir məsələ qurun.

Şəhərlər	Bakıdan məsafə (km)
Gəncə	348
Lənkəran	272
Xaçmaz	157
Qəbələ	315
Mingəçevir	308
Yevlax	280

Cütlərlə iş.

2. Bir-birinizə aşağıdakı kimi suallarla müraciət edin.

314 ədədinin təklilər mərtəbəsinin vahidlərinin sayını 1 vahid azaldıb, yüzliklər mərtəbəsinin vahidlərinin sayını 2 vahid artırırsan, neçə alınar? 314 ədədi neçə vahid artar?

Həlli:

Şərtə görə 314-ün üzərinə 200 əlavə edildi, 1 çıxıldı.

Alınan ədəd: $314 + 200 - 1 = 513$

314 ədədi $200 - 1 = 199$ vahid artdı.

3. Uyğun ifadələri seçin.

1) 719-a bərabər olan:

- a) $200 + 200 + 200 + 10 + 9$
b) $250 + 250 + 200 + 10 + 9$
c) $200 + 250 + 200 + 10 + 9$

2) $583 + 37$ cəminə bərabər olan:

- a) $630 - 15 + 36$
b) $520 + 63 + 37$
c) $535 + 65 + 37$

4. Hansı bənddəki ədədlərin hər birini onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 60 alınır?

- a) 64, 66, 67, 68, 71   b) 59, 64, 66, 67, 68   c) 57, 58, 59, 63, 64

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Cədvəldə verilmiş məlumatları xəritə üzərində də araşdırın. Məsələləri cədvəldən istifadə etməklə həll edin.

1) Ağcabədidən Xankəndinə qədər yol Ağdamdan Xankəndinə qədər olan yoldan 48 km çoxdur. Ağcabədidən Xankəndinə qədər yol neçə kilometrdir?

Rayonlar	Yol (km)
Ağdam-Xankəndi	21
Ağdam-Kəlbəcər	104
Ağdam-Bərdə	48
Ağdam-Xocavənd	35
Ağdam-Şuşa	36
Tərtər-Kəlbəcər	112

2) Ağdamdan Ağdərəyə qədər olan yol Ağdamdan Kəlbəcəyə qədər yoldan 90 km azdır. Ağdamdan Ağdərəyə gedib-qayıdan avtomobil təxminən neçə kilometr yol gedər?

3) Cədvələ görə elə məsələ qurun ki, həlli mötərizəli ifadə ilə də yazmaq mümkün olsun.

2. 2, 5, 8 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə mümkün üçrəqəmli ədədləri yazın və tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Ən böyük üçrəqəmli cüt ədəd hansıdır?
a) iki yüz əlli səkkiz   b) səkkiz yüz əlli iki   c) beş yüz iyirmi səkkiz
- 2) Ən böyük ədədlə ən kiçik ədədin fərqi tapın.
- 3) Onluqlar mərtəbəsində 8 rəqəmi olan ən böyük ədədlə onluqlar mərtəbəsində 5 rəqəmi olan ən böyük ədədi müqayisə edin.

3. Onluqlar mərtəbəsindəki vahidlərinin sayı 3 olan ən böyük üçrəqəmli ədədlə yüzliklər mərtəbəsindəki vahidlərinin sayı 5 olan ən böyük üçrəqəmli ədədin fərqi tapın.

4. Əvvəlcə cəmdə cüt ədəd, sonra isə tək ədəd alınan misalları həll edin.

$$\begin{array}{r} + 469 \\ + 234 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 562 \\ + 278 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 332 \\ + 167 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 536 \\ + 348 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 711 \\ + 122 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} + 187 \\ + 465 \\ \hline \end{array}$$

Qiymətləndirmə

1. < 329 müqayisəsində yerinə yazıla bilən ən böyük üçrəqəmli ədəd hansıdır?

2. Hesablayın.

$$258 + 412 - 227$$

$$(225 + 225) - (495 - 165)$$

$$714 - 346 + 125$$

$$(658 - 141) - (211 - 211)$$

$$542 + 58 + 250$$

$$(415 + 246) - (125 + 125)$$

$$355 + 145 + 367$$

$$(185 - 45) - (200 - 110)$$

3. Rəngli xanalarə uyğun ədədləri tapın.

$$\text{blue square} + 154 = 159$$

$$\text{pink square} - 27 = 400$$

$$752 + \text{blue square} = 781$$

$$513 - \text{pink square} = 410$$

$$315 + \text{blue square} = 527$$

$$824 - \text{pink square} = 624$$

4. 1) Bir qutuda 150 oyun şarı var idi. Şarlardan əvvəlcə 45-i, sonra isə 37-si qutudan çıxarıldı. Qutuda neçə şar qaldı?

- 2) $200 - (45 + 50)$ ifadəsinin qiymətinin tapılması ilə həll edilən məsələ qurun.

5. Hansı ədədləri onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırsanız, 570 alınar?

6. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Ən böyük üçrəqəmli ədədlə ən kiçik üçrəqəmli tək ədədin fərqlini tapın.

- 2) Ən kiçik üçrəqəmli ədədlə onluqlar mərtəbəsi 8 olan ən kiçik üçrəqəmli ədədi müqayisə edin.

- 3) 6, 4, 7 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə yazılan ən böyük ədədlə 674 ədədini müqayisə edin.

7. 500 q xamadan 275 q torta, 120 q səhər yeməyinə işləndi. Neçə qram xama qaldı?

Məsələ həlli

1. Aslan əmi məktəb ləvazimatlarına 6 manat, ərzağa isə bundan 3 dəfə çox pul xərclədi. Aslan əmi cəmi nə qədər pul xərclədi?

2. Qalıq nəyi göstərir?

1) Bir qutu karandaşın qiyməti 3 manatdır. 20 manata ən çoxu neçə qutu karandaş almaq olar?

2) Futbol komandasında 19 oyunçu və 6 məşqçi var. Komandanı təlim-məşq bazasından stadiona aparan 7 nəfərlik mikroavtobus neçə reys etməlidir?

3. Bayram günü sinif 40 şarla bəzədilmişdi. Şarlardan 12-si sarı rəngdə idi. Qırmızı şarların sayı sarı şarlardan 3 dəfə az idi. Qalan şarlar ağ rəngdə idi. Ağ şarların sayı neçə idi?

4. Kübra xala həyətinə toyuq saxlayır. Onun təxmininə görə toyuqlar gündə ən azı 100 yumurta verməli idi. Lakin o, hər gün təxmin etdiyindən 7 dənə az yumurta götürür. Belə olan halda Kübra xala 4 gün ərzində cəmi neçə yumurta götürər?

5. Səbinə ən kiçik üçrəqəmli tək ədədlə bütün mərtəbələrində 2 rəqəmi olan üçrəqəmli ədədi yazdı. Cəlil isə onluqlar mərtəbəsində 6 rəqəmi olan ən kiçik üçrəqəmli ədədi yazdı. Elnur bu ədədləri topladı. Elnur cəmdə hansı ədədi aldı?

6. Ədədləri yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla ifadələrin qiymətini təxmini tapın və müqayisə edin.

$$578 - 220 \quad \bullet \quad 300$$

$$127 + 346 \quad \bullet \quad 500$$

$$382 + 420 \quad \bullet \quad 900$$

$$692 - 334 \quad \bullet \quad 400$$

$$443 + 514 \quad \bullet \quad 200$$

$$619 - 126 \quad \bullet \quad 600$$

7. Əlverişli üsulla hesablayın.

$$18 + 147 + 232$$

$$134 + 49 + 251$$

$$276 + 128 + 124$$

$$189 + 127 + 11 + 13$$

$$657 + 8 + 43 + 92$$

$$1 + 2 + 3 + 199 + 198 + 197$$

Məsələ həlli

Həllini izah edin.

Mağazanın anbarına 360 kq un və 270 kq qənd qəbul edildi.

Anbara qəbul edilən un qənddən neçə kiloqram çoxdur?

1. Məlumdur:

Qəbul edildi: 360 kq un,
270 kq qənd

2. Sual: Anbara qəbul edilən un qənddən neçə kiloqram çoxdur?

3. Plan:

- Həll üçün açar söz və ya ifadə hansıdır? - *neçə kiloqram çoxdur.*
Un və qəndin miqdarı məlumdur, Çıxmalyam.

4. Həll:

$$360 \text{ kq} - 270 \text{ kq} = 90 \text{ kq}$$

5. Cavab: 90 kq

6. Yoxlama: Unun kütləsindən 90 kq çıxsam, qəndin kütləsinə bərabər olmalıdır.

$$360 \text{ kq} - 90 \text{ kq} = 270 \text{ kq}$$

İzah: Məsələdə unun kütləsinin qəndin kütləsindən nə qədər çox olduğu soruşulur. Şərtə görə anbarda 360 kq un, 270 kq qənd var. Unun nə qədər çox olduğunu tapmaq üçün 360-dan 270-i çıxmalıyam. Çıxma əməlini yerinə yetirdim, fərqdə 90 aldım. Deməli, anbardakı unun kütləsi qəndin kütləsindən 90 kq çoxdur. Məsələnin həllinin düzgünlüyünü yoxladım. Həlli 2 cür yoxlamaq olar: 1) unun kütləsindən 90 kq çıxsam qəndin kütləsini; 2) qəndin kütləsinin üzərinə 90 kq-ı əlavə etsəm unun kütləsini alaram.

Məsələləri həll edin, həllinizi izah edin.

Məsələlərdən birinin izahını dəftərinizdə yazın.

1. İl ərzində şəhərdə 54 yaşayış binası, bundan 6 dəfə az istehsalat binası tikildi. Şəhərdə cəmi neçə yeni bina tikildi?
2. Afaq xanımın 350 manat pulu var idi. O, məktəb ləvazimatına və məktəbli geyiminə 120 manat, bədii ədəbiyyata isə 27 manat xərclədi. Afaq xanımın neçə manat pulu qaldı?
3. Elnarə və qardaşı 6 ayda yığdıqları qəpik pulları saydılar. Elnarənin 700 qəpik, qardaşının isə 545 qəpik pulu oldu. Elnarə qardaşından nə qədər çox pul yığmışdır? Cavabı manat və qəpiklə ifadə edin.

Məsələ həlli

Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin

1. Atası Raufa daxil alib. O, bazar ertəsi daxil 1 manat 20 qəpik atdı. Rauf hər sonrakı gün daxil əvvəlki gündən 20 qəpik çox atdı. Raufun şənbə günü daxil atdığı pulun miqdarını müəyyən edin.
2. Nəsimə xala döşəkçələrə kvadrat formalı naxışlar tikir. O, döşəkçəyə 5 cərgə naxış tikdi. Naxışların sayı birinci cərgədə 4, hər sonrakı cərgədə isə əvvəlkindən 2 dənə çoxdur. 5-ci cərgədə neçə naxış var?
3. Ülkər 7:30-da dayanacaqda 123 nömrəli avtobusa mindi. Hər gün bu marşrut üzrə ilk avtobus dayanacaqdan 6:30-da keçir. 123 nömrəli avtobus hər 10 dəqiqədən bir bu dayanacaqdan keçirsə, Ülkərin mindiyi avtobus neçənci idi?
4. Rəf düzəltmək üçün dülgərə 3 böyük, 4 kiçik taxta, 6 plastik vint lazımdır. Dülgərin 11 böyük, 16 kiçik taxta və 30 plastik vint ehtiyatı var. O, bu ləvazimatlardan neçə rəf düzəldə bilər?
5. Hər bir misaldakı fərq növbəti misalda azalan olmalıdır. Lakin aşağıdakı misallar qarışıq düşüb. Misalları şərtə görə ardıcıl düzün.

1) $641 - 55 = 586$

$380 - 47 = \blacksquare$

$586 - 84 = 502$

$333 - 134 = \blacksquare$

$502 - 122 = \blacksquare$

2) $427 - 38 = \blacksquare$

$173 - 34 = 139$

$251 - 78 = \blacksquare$

$139 - 105 = 34$

$389 - 138 = 251$

6. 445 ədədindən əvvəlki tək ədədlə 166 ədədindən sonrakı cüt ədədin cəmini tapın.

Məsələ həlli

Fikrinizdə hesablayın, sonra yoxlayın

1. Kompüter televizordan 100 manat ucuzdur. Televizor və kompüter birlikdə 900 manatadır. Kompüter neçəyədir?
2. Ömər qardaşından 5 yaş kiçikdir. Onların yaşlarının cəmi 11-dir. Ömər və qardaşının neçə yaşı var?
3. Fikrimdə 30-dan kiçik tək ədəd tutmuşam. Bu ədədin rəqəmləri cəmi 5-dir. Fikrimdə tutduğum ədəd hansıdır?

4. **Parabüzənlər bitkilərə ziyan verən bitlər, gənələr və ağ milçəklərlə qidalanırlar. Odur ki, bağbanlar onların bağlara gəlişlərinə çox sevinirlər. İki parabüzən birlikdə 31 yarpaq biti yedi. Onlardan biri digərindən 5 yarpaq biti çox yeyibse, hər parabüzən neçə yarpaq biti yeyibdir?**

5. Nümunəni araşdırın. Hər bir qalıqlı bölməyə aid misalın cavabını əvvəlcə qalıqsız bölməyə aid uyğun iki misala görə təxmini müəyyən edin. Hansı halda qismət verilən qismətdən çox, hansı halda az olur? Sonra bölmə əməllərini yerinə yetirməklə yoxlayın.

$$17 : 2$$

$$17 : 2$$

$$15 : 4$$

$$16 : 2 = 8 \text{ (azdır)}$$

$$28 : 3$$

$$36 : 5$$

$$18 : 2 = 9 \text{ (çoxdur)}$$

$$30 : 4$$

$$31 : 3$$

Qismət 8-dən çoxdur, 9-dan azdır.

$$17 : 2 = 8 \text{ (qalıq 1)}$$

6. Ədədləri seçib yoxlamaqla müəyyən edin:
  - iki ədədin cəmi 14, fərqi 4-dür;
  - iki ədədin cəmi 9, hasili 14-dür;
  - iki ədədin fərqi 4, qisməti 3-dür.

7. Hesablayın.

$$984 - (253 + 47)$$

$$(684 - 184) - (100 - 36)$$

$$741 - (185 - 34)$$

$$(800 - 199) + (256 - 126)$$

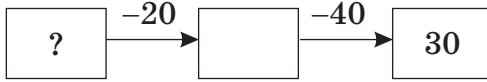
Məsələ həlli

Sonuncu məlumatdan başlayaraq həll edin

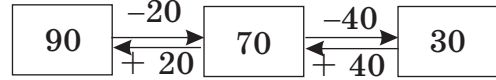
1. Nərminə mağazadan ipək lent aldı. Şarları bağlamağa 20 sm, hədiyyəni bağlamağa isə 40 sm işlətdi. 30 sm lent qaldı.

Nərminə mağazadan neçə santimetr lent almışdı?

alınan lent

alınan lent

2. Tələt evdən çıxdı və 15 dəqiqəyə ticarət mərkəzinə gəldi. 1 saat burada alış-veriş etdikdən sonra, dostu ilə görüşdü və birlikdə yemək yedilər. Yeməyə sərf olunan vaxt 45 dəqiqə oldu. Tələt dostundan ayrılanda saat 15:00 idi. Tələt evdən saat neçədə çıxmışdı?

3. Çuvaldakı kartofun üzərinə daha 12 kq əlavə edib, hər birində bərabər miqdarda olmaqla 2 kisəyə doldurdular. Hər kisədə 40 kq kartof oldu. Əvvəlcə çuvalda neçə kiloqram kartof var idi?

4. Toplananları onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla cəmi təqribi tapın. Sonra isə dəqiq hesablayın. Cavabları müqayisə edin.

$$\begin{array}{r} 1) \quad 256 + 327 \\ \approx \downarrow \quad \approx \downarrow \\ 260 + 330 = 590 \\ 583 < 590 \end{array}$$

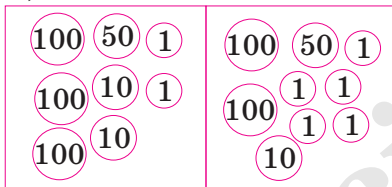
$$\begin{array}{r} 2) \quad + 256 \\ + 327 \\ \hline 583 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 256 + 327 \\ 584 + 189 \\ 215 + 456 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 355 + 421 \\ 169 + 315 \\ 121 + 434 \end{array}$$

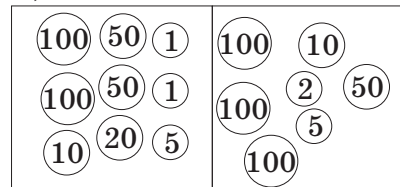
5. Hər bir şəklə uyğun toplama və çıxma əməllərini yazın.

1)

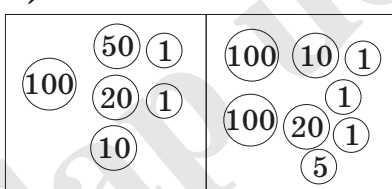

$$\begin{array}{r} 372 + 265 \\ 265 + 372 \\ 637 - 265 \\ 637 - 372 \end{array}$$

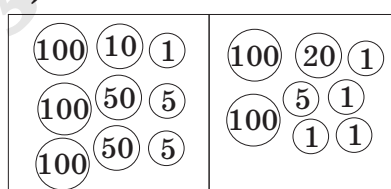
2)

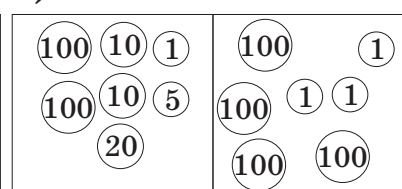
3)

4)

5)

Məsələ həlli

Məsələ qurma bacarıqları

1. Aygün xanımın 800 manat pulu var idi. O, ev əşyalarına 435 manat, geyimə isə 127 manat xərclədi. Aygün xanım geyim üçün 40 manat az xərcləsəydi, neçə manatı qalardı? Məsələyə aid daha 2 sual qoyun və həll edin.
2. Nöqtələrin yerinə uyğun olaraq 875, 354, 125 ədədlərini yazmaqla məsələni dəftərinizdə tamamlayın və həll edin.
Turistlər dağın zirvəsinə çatmaq üçün . . . m yol getməlidirlər. Onlar birinci gün . . . m, ikinci gün isə bundan . . . m az yol getdilər. Turistlər daha neçə metr yol getməlidirlər?
3. Nöqtələrin yerinə 10,10,50 ədədlərini uyğun yerlərə yazmaqla məsələni dəftərinizdə tamamlayın və həll edin.
Fərəc . . . manatlığını . . . manatlıqlara xırdalamaq istəyir. Fərəc bu pulu neçə dənə . . . manatlığa xırdalaya bilər?
4. 1) Həll addımlarına uyğun məsələ qurun.
1-ci addım: $120 + 130 = 250$
2-ci addım: $250 - 100 = 150$
2) İfadəyə uyğun məsələ qurun.
 $100 - (25 + 35)$
5. Velosipedin qiyməti 128 manat, televizorun qiyməti 345 manatdır.
1) Məsələni elə tamamlayın ki, toplama əməli ilə həll edilsin.
2) Məsələni elə tamamlayın ki, çıxma əməli ilə həll edilsin.
6. Məsələlərdə həll üçün çatışmayan və ya artıq olan məlumatı müəyyənləşdirin.
1) Ağaclardan 7-ni Səmayə, qalanlarını Turan suladı.
Turan neçə ağac suladı?
2) Ömər 4 qutu rəngli karandaş, 3 qutu qara karandaş aldı.
Hər qutunun hündürlüyü 3 sm-dir. Ömər cəmi neçə karandaş aldı?

Pullarımız

Pulun hesablanması

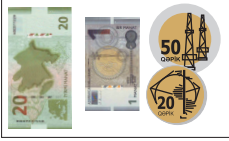
1. Pulları kiçikdən böyüyə və böyükdən kiçiyə düzməklə sayın.

1) 1, 6, 11, 21, 41, 61
20, 40, 50, 55, 60, 61

2. Pulları sayın və müqayisə edin.

1) 21 man. 70 qəp. > 12 man. 40 qəp.

və

3)

və

2)

və

4)

və

3. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

Məsələləri kağızdan kəsilmiş pullar üzərində araşdırın.

1) Gülnaz 3 qutu plastilin almaq istəyir. O, nə qədər pul ödəməlidir?

2) Camalın 6 manat pulu var. O, bu pula neçə qutu karandaş ala bilər?

3) Nəzrin 1 kitab və 2 qutu stiker almaq istəyir. Onun 5 manatı var. Nəzrinin istədiklərini almağa pulu çatırmı?

4) Cədvələ görə 1 məsələ qurun.

4. Babası 9 manat 60 qəpik pulun yarısını Nərimana, yarısını isə bacısına verdi. Hər uşağa nə qədər pul düşdü? Həll üsulunuzu təqdim edin.

Alınan mallar	Qiyməti
Karandaş	1 man. 50 qəp.
Stiker	1 man. 40 qəp.
Kitab	3 man. 20 qəp.
Plastilin	1 man. 50 qəp.
Çanta	5 man. 70 qəp.

Pullarımız

Məsələ həlli

1. Mağaza 1 soyuducunu 250 manata alıb, 280 manata satır.
2 soyuducunun satışından mağaza nə qədər gəlir əldə edər?

2. Əyləncə parkındakı qiymətlərə görə məsələləri həll edin.

- 1) Emil və bacısı seçdikləri əyləncə üçün
4 dənə 50 qəpiklik və 2 dənə 10 qəpiklik
ödədilər. Emil və bacısı hansı əyləncəni
seçmişdilər?

- 2) Kənan və 2 dostunun birlikdə 10 manat
pulu var idi. Onların hərəsi 1 dondurma
yedi. Dostlar “Dəniz quldurları” attrak-
sionunda da iştirak etmək istəyirlər. Onların buna pulu çatarmı?

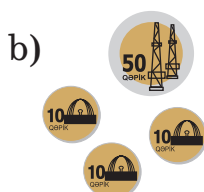
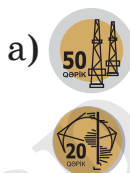
- 3) Sevda ilə qardaşı “Şeytan çarxına” və “Avtomobil yarışı”na
bilet aldılar. Kassir onlara 10 manatdan 7 manat 40 qəpik pul
qaytardı. Kassir nəyi səhv saldı? Cavabınızı izah edin.

- 4) Ayselın Kənandan nə qədər çox pul xərclədiyini aşağıdakı hesabla-
maların nəticəsinə görə tapmaq olar. Bu yazılışa görə məsələnin
mətnini yazın.

$$(3 \text{ man } 40 \text{ qəp} + 1 \text{ man } 10 \text{ qəp}) - (1 \text{ man } 20 \text{ qəp} + 2 \text{ man } 50 \text{ qəp})$$

Əyləncə parkı	
Şeytan çarxı	1 man. 20 qəp.
Dəniz quldurları	3 man. 40 qəp.
Günəbaxan çarxı	1 man. 10 qəp.
Avtomobil yarışı	2 man. 50 qəp.
Piroq (1 dilim)	1 man. 20 qəp.
Meyvə şirəsi	30 qəp.
Dondurma	60 qəp.
Çay	20 qəp.

3. Elvinin 5 manat pulu var. O, printer üçün 2 bağlama kağız aldı.
Hər bağlamanın qiyməti 2 manatdır. Elvinin qalan puluna hansı
bənddəki pulun miqdarı uyğundur?

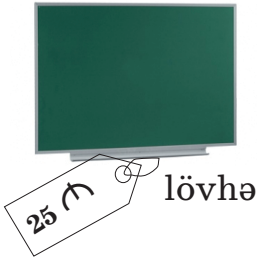
Pullarımız

Pulun qalığı

1. Sevda xanım mağazadan çanta aldı və kassaya 20 manatlıq verdi. Kassir ona 2 dənə beş manatlıq, 4 dənə bir manatlıq qaytardı. Sevda xanım çantanı neçəyə aldı?
2. Ayişə 45 qəpiyə top, 2 manat 30 qəpiyə daxil aldı. O, kassaya 5 manat pul ödədi. Kassir ona nə qədər pul qaytarmalıdır?
3. Bir dondurma 50 qəpiyədir. Alıcı 3 dondurma üçün kassaya 2 dənə bir manatlıq verdi. Kassir ona nə qədər pul qaytarmalıdır?
4. Şəkildə verilmiş pulun məbləğinə və əşyaların qiymətinə görə müxtəlif məsələlər qurun.

kompyuter

lövhə

parta

proyektor

5. Vasifin 5 dənə 20 qəpikliyi, 4 dənə 5 qəpikliyi, 3 dənə 10 qəpikliyi var. Vasif 45 qəpiyə dondurma almaq istəsə, dondurmanın pulunu pul qalığı olmadan ödəmək üçün neçə müxtəlif variantı var?

Qruplarla iş.

6. Kassir 10 manat puldan 1 manat 30 qəpik çıxdı. Kassirin alıcıya qaytardığı pulu manat və qəpiklərlə müxtəlif cür ifadə edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Fikrinizdə hesablayın, sonra yoxlayın.
a) İki ədədin cəmi 10, hasili 9-dur. Bunlar hansı ədədlərdir?
b) İki ədədin cəmi 18, fərqi 4-dür. Bunlar hansı ədədlərdir?
2. Bir ədədin üzərinə 120 əlavə edib, alınan ədəddən 60 çıxsanız, fərq 183-ə bərabər olar. Bu hansı ədəddir? Tapşırığı fərqlənən a) 211; b) 147 olduğu hallar üçün də həll edin.
3. Qədirdən “Nə qədər pulun var?” soruşduqda o belə cavab verir:
- 40 qəpiyə dondurma, 25 qəpiyə keks almasaydım, indi 2 manatım olardı. Qədirin indi nə qədər pulu var?
4. Pulları artan sıra ilə düzün.
4 manat 45 qəpik; 657 qəpik; 11 manat 30 qəpik; 3 manat 100 qəpik
5. Piktoqram “Bakının dünəni və sabahı” adlı rəsm əsərləri sərgisinə gələn tamaşaçıların sayını göstərir. Piktoqrama görə suallara cavab verin. Dəftərinizdə piktoqrama uyğun cədvəl qurun.

Günlər	Cümə axşamı	
	Cümə	
	Şənbə	
	Bazar	
Tamaşaçıların sayı		
1 = 100		1 = 10
		1 = 1

- 1) 4 gün ərzində sərgiyə cəmi neçə nəfər gəlmişdir?
- 2) Cümə günü sərgidəki tamaşaçıların sayı neçə nəfər olmuşdur? Hesablama üsulunuzu təqdim edin.
- 3) Cümə axşamı tamaşaçıların sayı 16 nəfər çox olsaydı, piktoqramda şəkillərin sayı necə dəyişərdi?

Qiymətləndirmə

1. Bir ədədin üzərinə 7 əlavə edib, alınan cəmi 3 dəfə artırıb, nəticəni 4-ə böldükdə qismətdə 6 alınır. Bu ədədi tapın.

2. Çatışmayan məlumatı əlavə etməklə məsələni həll edin. Stadiona Fuad Mustafadan 200 m çox qaçdı. Fuad neçə metr qaçdı?

3. Konsertə bazar ertəsi 135, çərşənbə axşamı 150, çərşənbə günü 165 bilet satıldı. Bilet satışı bu qayda ilə artarsa, cümə günü neçə bilet satılar?

4. Əvvəlcə qalıqsız, sonra isə qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$27 : 8$$

$$27 : 6$$

$$32 : 4$$

$$32 : 7$$

$$27 : 4$$

$$27 : 7$$

$$32 : 5$$

$$32 : 8$$

$$27 : 3$$

$$27 : 9$$

$$32 : 6$$

$$32 : 9$$

5. $4 \times 5 + 3 \times 5$ ifadəsini hansı ifadə ilə əvəz etmək olar?

a) 7×5

b) 8×5

c) 7×10

6. Manat və qəpiklə ifadə edin.

345 qəpik

320 qəpik

1 manat 120 qəpik

450 qəpik

125 qəpik

2 manat 210 qəpik

7. Təranə hər gün məktəb xərcliyindən 20 qəpiyə qənaət edir. Bu məlumata görə suallara cavab verin.

1) Təranə 5 günə nə qədər pul yığar?

2) Təranə 10 günə yığdığı puldan 1 manat 20 qəpiyə yeni çıxan filmin DVD-ni alsın, onun nə qədər pulu qalar?

8. 50 manatlığı 5 müxtəlif variantda xırdalayın.

Qədim Bakı

Gələcək Bakı

III bölmə üzrə layihə işi
Yaşadığım yerin küçələri və binaları

III bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Düz xətt, parça, şüa və bucaqları çəkməyi
- 😊 Paralel, kəşən, perpendikulyar düz xətləri çəkməyi
- 😊 Müxtəlif çoxbucaqlıları fərqləndirməyi və onları çəkməyi
- 😊 Həndəsi fiqurlarla naxışlar çəkməyi
- 😊 Müxtəlif formalı əşyalarla fəza fiqurlarının oxşarlığını müəyyən etməyi
- 😊 Kəsib yapışdırmaqla həndəsi fiqurlar düzəltməyi
- 😊 Simmetrik şəkillər çəkməyi və şəkillərin simmetriya xəttini müəyyən etməyi
- 😊 Çoxbucaqlının perimetrini tapmağı

Söz ehtiyatı

nöqtə, düz xətt, parça, şüa, bucaq

paralel düz xətlər

kəşən düz xətlər

perpendikulyar düz xətlər

üçbucaq

bərabərtərəfli üçbucaq

bərabəryanlı üçbucaq

müxtəlif tərəfli üçbucaq

çoxbucaqlı, dördbucaqlı

trapesiya, paraleloqram

düzbucaqlı, kvadrat, romb

kub, düzbucaqlı prizma

piramida, konus, silindr, kürə

üz, til, təpə, perimetr, kvadrat vahid

Paralel və kəsişən düz xətlər

Öyrənmə

Düz xətt hər iki istiqamətə sonsuz olaraq uzanır.

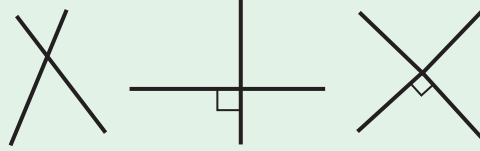
Parça düz xəttin bir hissəsidir. Onun başlanğıc və son nöqtəsi var. Parça ölçülür və müəyyən uzunluğu var.

Şüanın başlanğıc nöqtəsi var. Şüa bir istiqamətdə sonsuz olaraq uzanır.

Paralel düz xətlər kəsişmir. **İki kəsişən düz xəttin** bir ortaq nöqtəsi var.

İki düz xətt kəsişdikdə düz bucaqlar əmələ gəlsə, bu xətlər **perpendikulyar** düz xətlərdir.

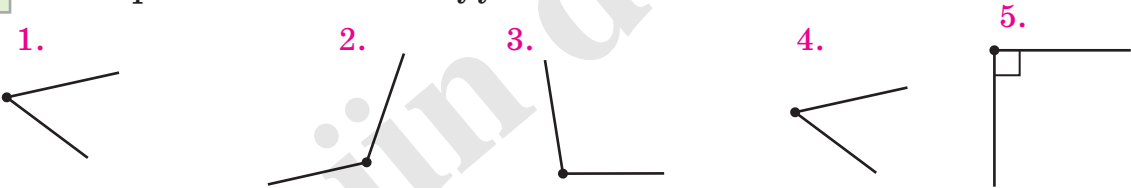
1. Şəkildəki düz xətt, parça və şüaların nömrələrini söyləyin.

2. Paralel, kəsişən və perpendikulyar düz xətlərin nömrələrini söyləyin.

3. Bucaqların növünü müəyyən edin.

4. E və A hərflərinin çap formasını dəftərinizdə böyük ölçüdə yazın. Bu hərflərdəki bucaqların növünü müəyyənləşdirin.

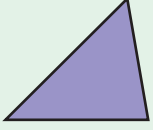
Qruplarla iş.

5. Paralel və kəsişən düz xətlərin köməyiylə məktəbinizin yerini göstərən plan çəkin.

Çoxbucaqlılar

Öyrənmə

Çoxbucaqlılar tərəfləri düz xətt parçalarından ibarət olan həndəsi fiqurlardır. Çoxbucaqlılar bucaqlarının sayı ilə adlandırılır. Çoxbucaqlıların tərəflərinin və bucaqlarının sayı bərabər olur. Üçbucaq tərəflərinin və bucaqlarının sayı ən az olan çoxbucaqlıdır.

Üçbucaq

3 tərəf

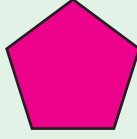
3 bucaq

Dördbucaqlı

4 tərəf

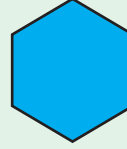
4 bucaq

Beşbucaqlı

5 tərəf

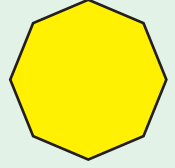
5 bucaq

Altıbucaqlı

6 tərəf

6 bucaq

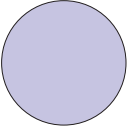
Səkkizbucaqlı

8 tərəf

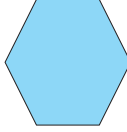
8 bucaq

1. Hansı fiqurlar çoxbucaqlıdır?

1.

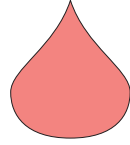
2.

3.

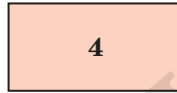
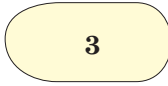
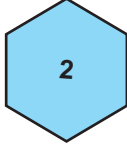
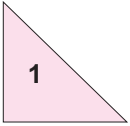

4.

Cütlərlə iş.

2. Hansı fiqurlar çoxbucaqlıdır? Yoldaşınıza şəkildəki çoxbucaqlıların tərəflərinə, təpələrinə və bucaqlarına aid suallar verin.

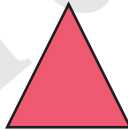

3. Aşağıdakı fiqurlardan birini Günel çəkib. Onun çəkdiyi fiqur bucaqlarının və tərəflərinin sayı ən az olan çoxbucaqlıdır. Bu hansı fiqurdur?

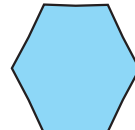
a)

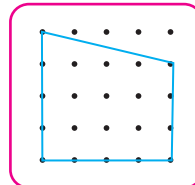
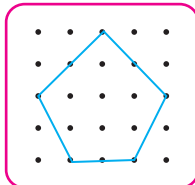
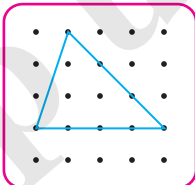
b)

c)

4. Həndəsə taxtası üzərində müxtəlif çoxbucaqlılar modelləşdirin və dəftərinizdə çəkin.

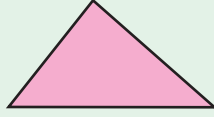

Üçbucaqlar

Öyrənmə

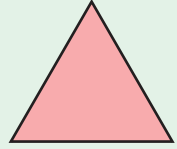
Müxtəlif tərəfli üçbucaq

Bütün tərəflərinin uzunluğu müxtəlifdir.

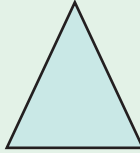
Bərabərtərəfli üçbucaq

Bütün tərəflərinin uzunluğu bərabərdir.

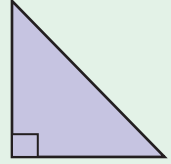
Bərabəryanlı üçbucaq

İki tərəfinin uzunluğu bərabərdir.

Düzbucaqlı üçbucaq

Bucaqlarından biri düz bucaqdır.

1. Şəkildəki üçbucaqlara aid suallara cavab verin.

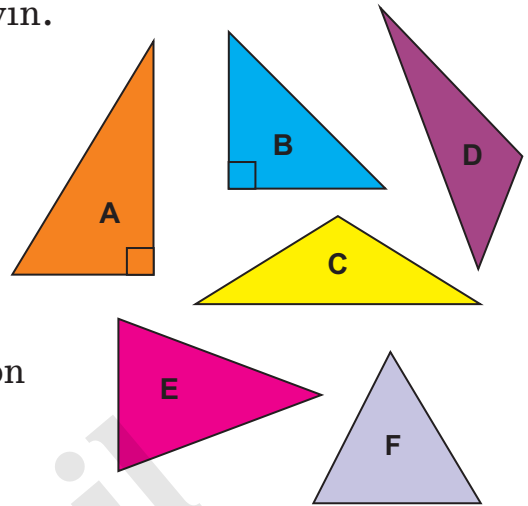
Cavabları ölçmələr aparmaqla yoxlayın.

1) Hansı üçbucaqlar müxtəlif tərəfli?

2) Hansı üçbucaqlar bərabəryanlıdır?

3) F üçbucağı bərabərtərəfli üçbucaqdır. Onun bir tərəfinin uzunluğu 20 mm-dir. Digər tərəflərinin uzunluqlarını ölçmədən söyləyin.

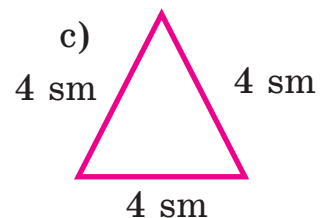
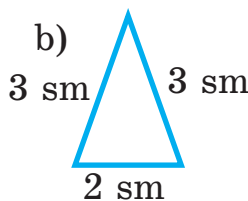
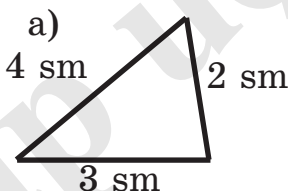
- Şəkildə neçə düzbucaqlı üçbucaq var və hansılardır?

2. Dəftərinizdə tərəflərindən birinin uzunluğu 10 sm olan üçbucaq çəkin. Bu üçbucağın növünü yazın.

3. Dəftərinizdə kvadrat çəkin. Kvadratı bir parçanın köməyi ilə iki eyni üçbucağa bölün. Alınan üçbucaqların növünü təyin edin.

4. Üçbucaqlardan hansı müxtəlif tərəfli?

Döndbucaqlılar

Öyrənmə

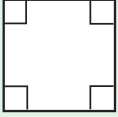
Döndbucaqlı 4 tərəfi, 4 bucağı olan çoxbucaqlıdır. Xüsusi adları olan döndbucaqlılar var.

Düzbucaqlı

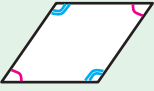
Düzbucaqlının 4 tərəfi, 4 bucağı var. Qarşı tərəfləri paralel və bərabərdir. Düzbucaqlının bütün bucaqları düz bucaqdır.

Kvadrat

Kvadratın 4 tərəfi, 4 bucağı var. Qarşı tərəfləri paraleldir. Bütün bucaqları düz bucaqdır. Bütün tərəflərinin uzunluğu bərabərdir. Başqa sözlə, kvadrat bütün tərəfləri bərabər olan düzbucaqlıdır.

Romb

Rombun 4 tərəfi, 4 bucağı var. Onun qarşı tərəfləri paraleldir. Rombun bütün tərəflərinin uzunluğu bərabərdir. Qarşı bucaqları bərabərdir.

Paraleloqram

Paraleloqramın 4 tərəfi, 4 bucağı var. Qarşı tərəfləri paralel və bərabərdir. Qarşı bucaqları bərabərdir.

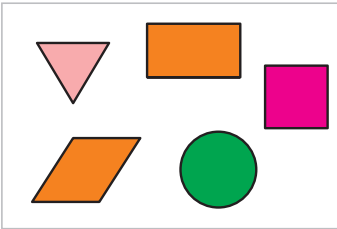
Trapeziya

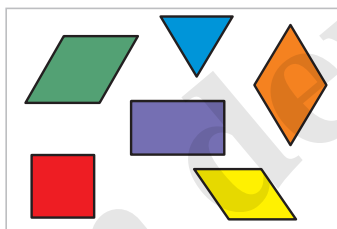
Trapeziyanın 4 tərəfi və 4 bucağı var. Trapeziyanın yalnız iki qarşı tərəfi paraleldir, digər iki qarşı tərəfi isə paralel deyil.

1. Hər bir qrupda neçə döndbucaqlı var? Adlarını söyləyin.

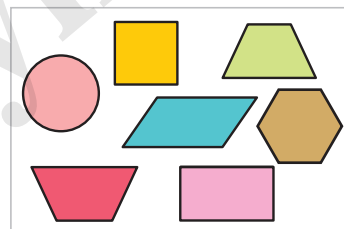
A.

B.

C.

2. Aşağıdakı fikirlərdən hansı doğrudur?

- 1) Kvadratın bütün tərəfləri və bucaqları bərabərdir.
- 2) Rombun yalnız iki qarşı tərəfi bərabərdir.
- 3) Trapeziyanın bütün qarşı tərəfləri paraleldir.
- 4) Düzbucaqlının bütün tərəfləri bərabərdir.

3. Əkbər bütün tərəfləri bərabər olan döndbucaqlı çəkdi. Əkbərin çəkdiyi fiqur kvadrat deyil. O, hansı fiquru çəkib?

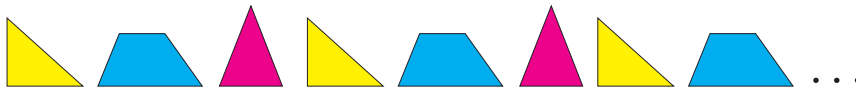
Həndəsi fiqurlar

1. Fiqurları aşağıdakı düzülüş qaydası ilə dəftərinizdə çəkin və rəngləyin. Növbəti iki fiqur hansıdır?

- a) beşbucaqlı, kvadrat   b) paraleloqram, kvadrat   c) beşbucaqlı, paraleloqram

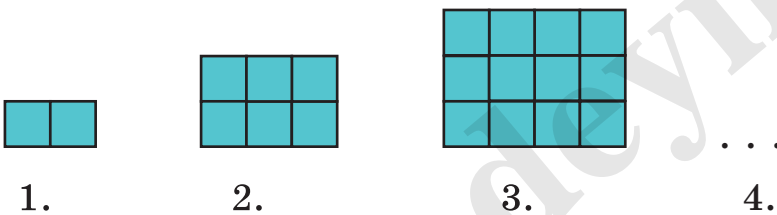
2. Fiqurları aşağıdakı düzülüş qaydası ilə çəkməyə davam etsəniz, növbəti 3 fiqur hansılar olar?

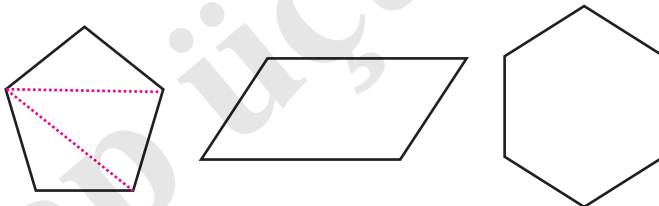
- a)   b)   c)

3. Səlim 2 düzbucaqlı, 2 dairə, 1 beşbucaqlını təkrarlamaqla 17 fiquru ardıcıl çəkib. Bu fiqurlardan neçəsi beşbucaqlıdır? Fiqurların sayı 21, 24, 30 olsaydı, beşbucaqlıların sayı neçə olardı?

- * 4. Verilmiş qaydaya uyğun olaraq 4-cü şəkildə neçə kvadrat olacaq?

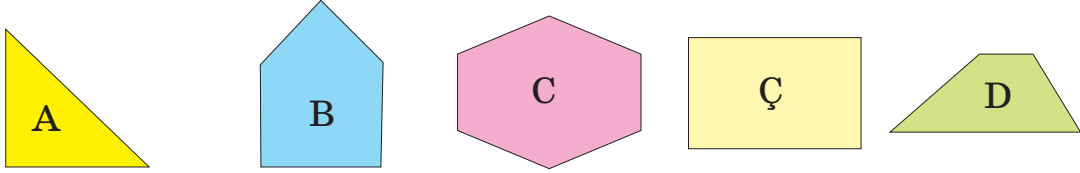
5. Fiqurları bir tərədən çıxan və qarşı tərəfləri birləşdirən parçalarla müxtəlif sayda üçbucaqlara bölün və cədvəli doldurun

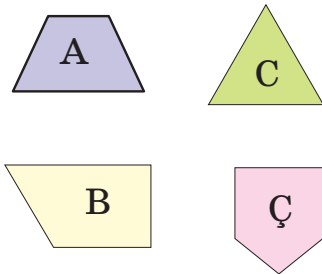
Fiqurun adı	Üçbucaqların sayı
beşbucaqlı	3

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Dəftərinizdə paralel və perpendikulyar düz xətlər çəkin.
2. Hansı çoxbucaqlının bütün bucaqları düz bucaqdan böyükdür?

3. Samir deyir ki, dairə həm müstəvi fiqur, həm də çoxbucaqlıdır. Samirin fikrinə münasibətinizi bildirin.
4. Çoxbucaqlılar hansı əlamətlərinə görə qruplaşdırılıb? Soldakı fiqurların hər birinin hansı qrupa aid olduğunu müəyyən edin.

Düz bucağı
var

Düz bucağı
yoxdur

Dördbucaqlıdır	Dördbucaqlı deyil
1 	3
2 	4

5. Bir nöqtədən başlayaraq karandaşla dəftərinizdən ayırmadan aşağıdakı kimi müxtəlif ölçülü zərflər çəkin. Bir xəttin üzərindən ikinci dəfə keçmək olmaz.

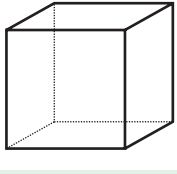

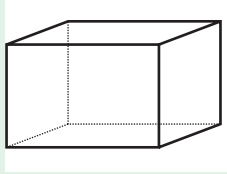
Həndəsi fiqurlar

Kub, düzbucaqlı prizma, piramida, silindr, konus, kürə

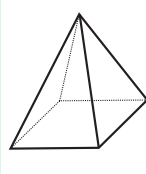
Öyrənmə. Şəkildə fəza fiqurları təsvir edilmişdir.

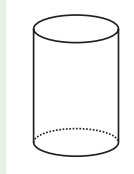
Kub

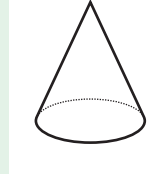
Düzbucaqlı
prizma

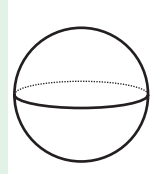
Piramida

Silindr

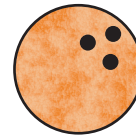
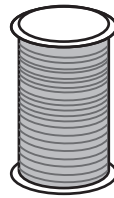
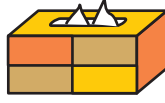
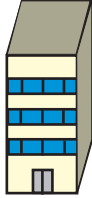
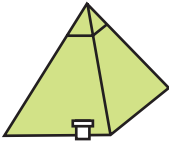

Konus

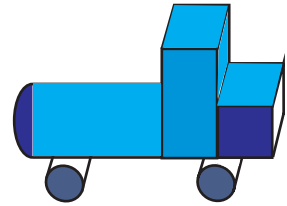
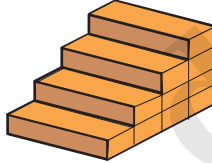
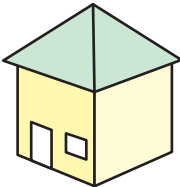
Kürə

1. Şəkildəki əşyalar formaca hansı fəza fiquruna oxşayır?

2. Aysel və Fazil kartondan kəsib yapışdırmaqla fiqurlar düzəldiblər. Ayselin düzəltdiyi fiqurun bütün üzləri kvadrat, Fazilin düzəltdiyi fiqurun iki üzü dairədir. Kim hansı fiquru düzəldib? Bu fiqurları siz də düzəldin.

3. Aşağıdakı şəkilləri fikrinizdə hissələrə ayırın. Hər bir hissənin hansı fəza fiquruna oxşadığını tapın. Elvin maşının təkərlərini kürədən düzəltmək istəyir. Bu doğrudurmu?

4. Elşən 4 fəza fiqurundan qala düzəltdi. Aşağıdakı məlumatlara görə bu qalanı siz də yığın.

- ♦ Silindr yerdə deyil ♦ Kürə və düzbucaqlı prizma bir-birinə toxunmur
- ♦ Kub silindrin altında, düzbucaqlı prizmanın üstündədir.
- ♦ Kürə silindrin üstündədir

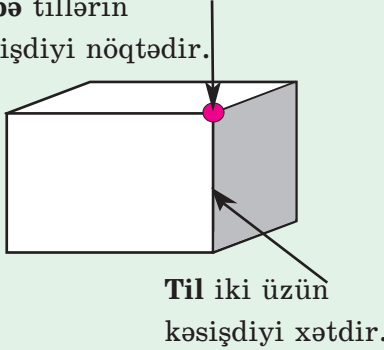
5. Formaca düzbucaqlı prizma, silindr və kürəyə oxşayan əşyalar tapın. Hər formaya aid 3 əşyanın adını yazın.

Həndəsi fiqurlar

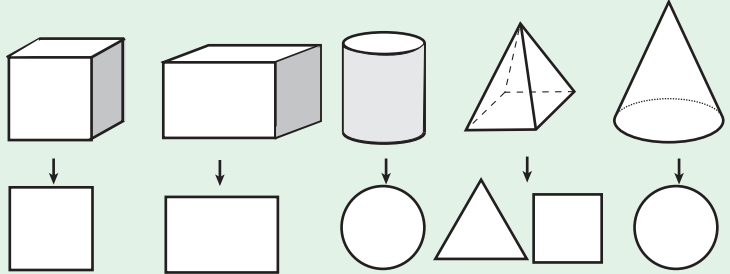
Üzləri, tilləri, təpələri

Öyrənmə

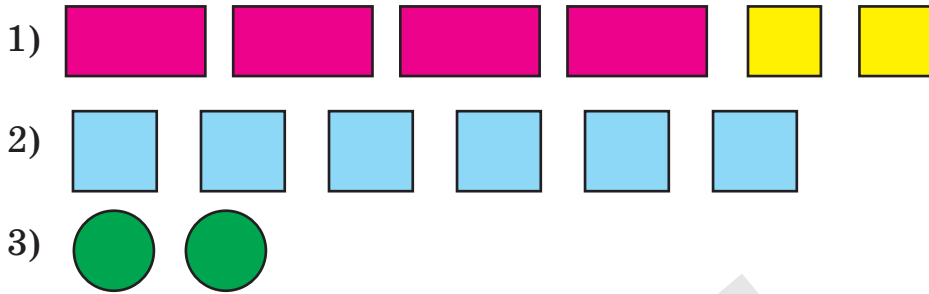
Təpə tillərin
kəsişdiyi nöqtədir.

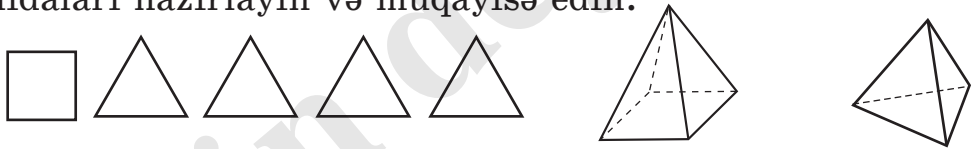
Fəza fiqurlarının üzləri kvadrat, düzbucaqlı, dairə, üçbucaq formasında olur.

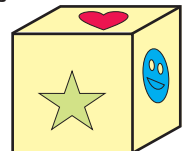
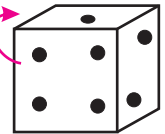
1. Cavid müxtəlif həndəsi fiqurları kağız üzərinə qoydu və onların hər bir üzünün şəklini çəkdi. Cavid hansı fiqurların üzlərinin şəklini çəkdi?

2. Aşağıdakı fiqurlar oturacağı kvadrat olan piramidanın üzlərinin şəkilləridir. Oturacağı bərabərtərəfli üçbucaq olan piramidanın neçə üçbucaq formalı üzü olar? Kağızdan kəsib yapışdırmaqla bu piramidaları hazırlayın və müqayisə edin.

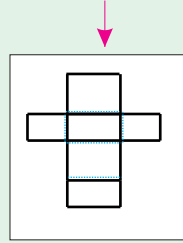
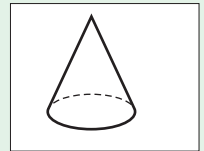
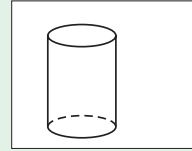
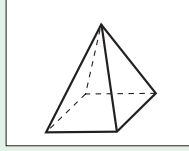
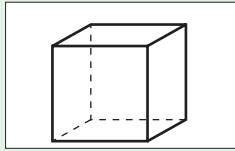
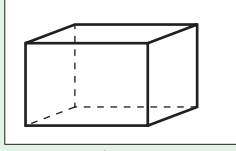
3. 1) Zərin qarşı üzlərindəki xalların cəmi həmişə 7-dir. Zəri şəkildə gördüyünüz vəziyyətdə iki dəfə yerində sola döndərsəniz, ön üzündə neçə xal görünəcək?
- 2) Kubun qarşı üzlərində eyni formalı müxtəlif rəngli şəkillər çəkilib. Kubun arxa üzündə hansı şəkil çəkilmişdir?

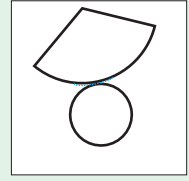
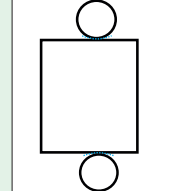
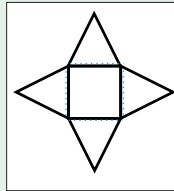
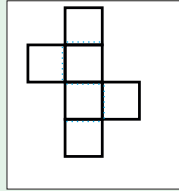
Fiqurların açılışı

Öyrənmə

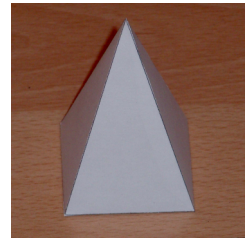
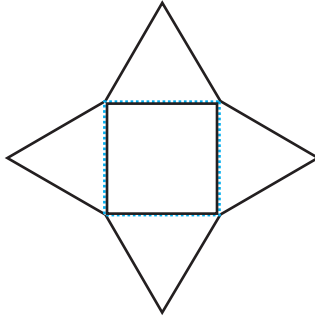
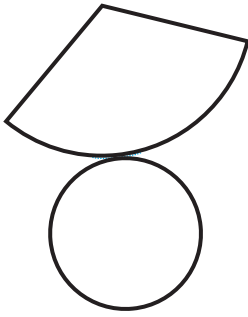
Fiqurlar:

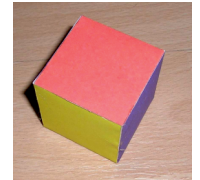
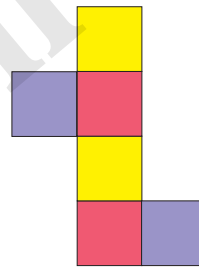
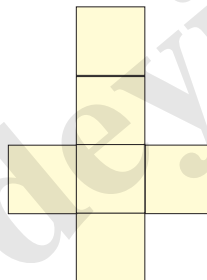
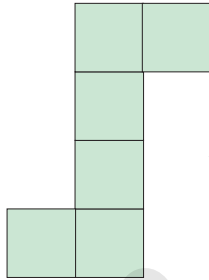
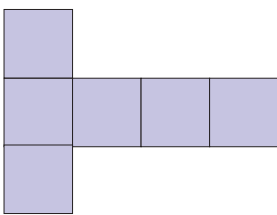
Fiqurların açılışı:

1. Kağızdan kəsilmiş açılışlarla fiqurların modelini düzəldin.

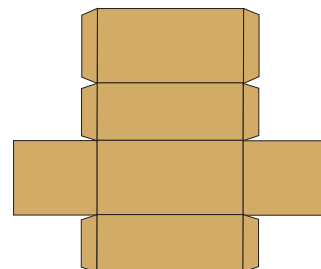
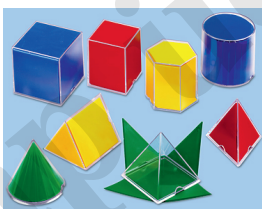

2. Şekillərdə kubun müxtəlif açılışları verilmişdir. Bu cür şəkilləri kağızdan kəsib hazırlamaqla rəngli kublar düzəldin.

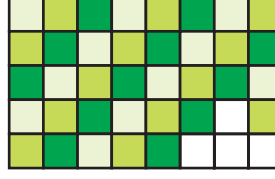
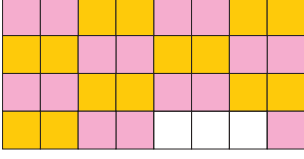
Qruplarla iş.

3. Evdən müxtəlif ərzaq qutuları gətirin. Bunları açın və üzlərinin formasını araşdırın. Uyğun şəkilləri çəkin.

Fəza təsəvvürləri

1. Rənglənmemiş damalara uyğun hissəni seçin.

a)

b)

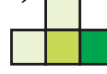
c)

a)

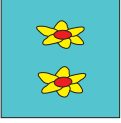
b)

c)

2. Aşağıdakı şəkillər qutunun yuxarıdan, öndən və yandan görünüşünü göstərir. Uyğun şəkilləri müəyyən edin.

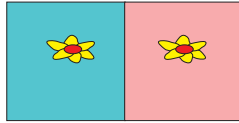
1.

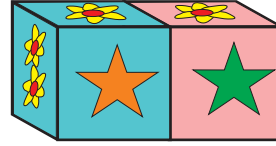
2.

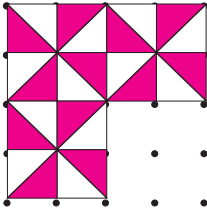
3.

A.

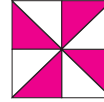
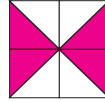
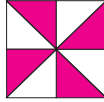
3. Naxışı hansı şəkil tamamlayır? Naxışı dəftərinizdə davam etdirin.

a)

b)

c)

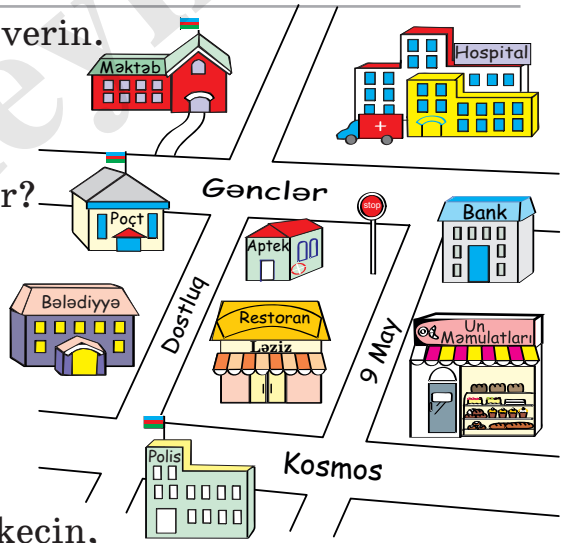
4. Ərazinin planına görə suallara cavab verin.

1) Paralel və kəsişən küçələr hansılardır?

2) Hansı küçələr Kosmos küçəsi ilə kəsişir?

3) Dostluq küçəsinə paralel küçə hansıdır?

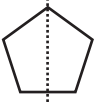
4) Bankın qarşısında dayanan Elman bir nəfərə yolu göstərir: Buradan 9 May küçəsi ilə düz gedin, Kosmos küçəsinə çatanda sağa döün, "Ləziz" restoranını keçin, sağa - Dostluq küçəsinə döün, qarşınıza çıxan soldakı ilk binadır. Elmandan haranı soruşublar?

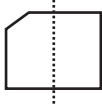
Simmetriya

1. Fiqurlardan hansı simmetrikdir?

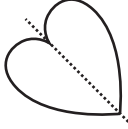
1.

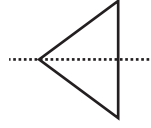
2.

3.

4.

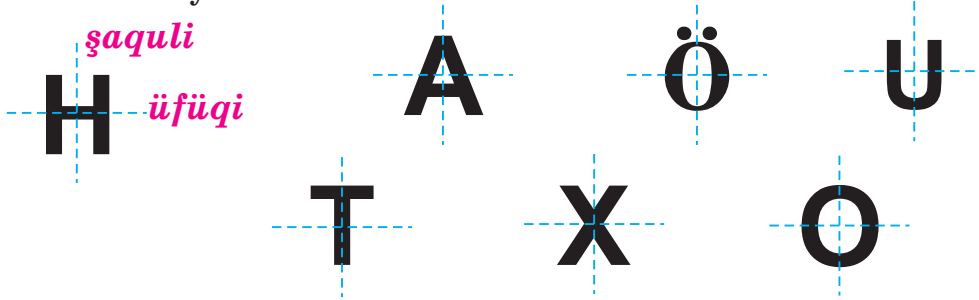
5.

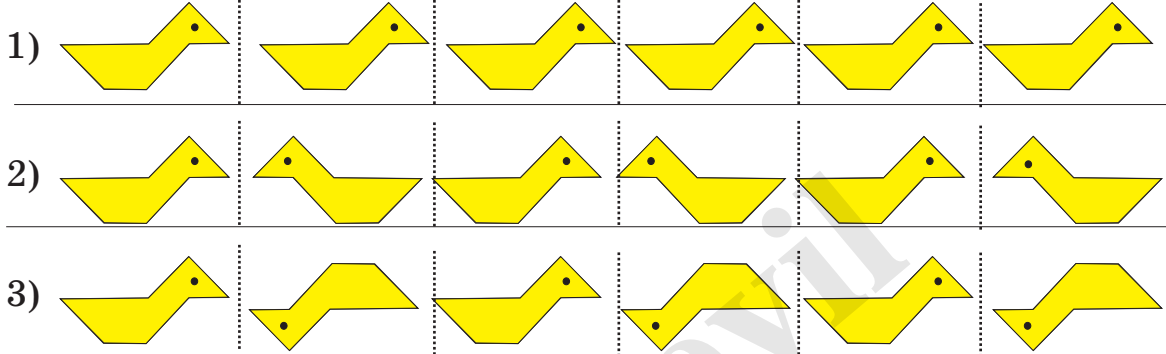
6.

2. Hansı qırıq xətlər simmetriya xəttidir? Cavabınızı hər bir hərf üçün “şaquli”, “üfüqi”, “hər ikisi” ifadələrini işlətməklə dəftərinizdə yazın.

3. Hansı cərgədəki ördəklərin biri digərinin güzgü əksidir?

4. Aşağıdakı cümləni güzgü vasitəsilə oxuyun.

H HƏBƏİNİN İKİ SİMMETRİYƏ OXU LAB.

5. Simmetriya oxuna görə şəklın digər yarısı hansıdır? Şəklı dəftərinizdə tamamlayın.

a)

b)

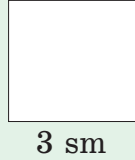
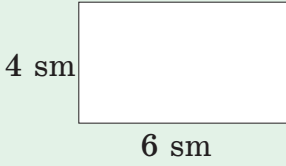
c)

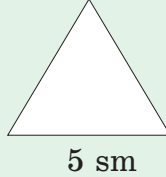
Çoxbucaqlının perimetri

Çoxbucaqlının perimetri onun bütün tərəflərinin uzunluqları cəminə bərabərdir. Verilmiş hesablamalarla həndəsi fiqurları qarşılaşdırın.

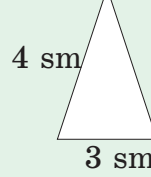
1) Düzbucaqlı 2) Kvadrat 3) Bərabərtərəfli 4) Bərabəryanlı 5) Müxtəlif tərəfli

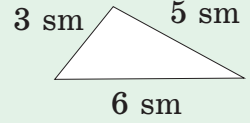
üçbucaq

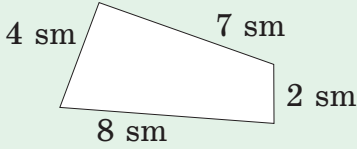
üçbucaq

üçbucaq

6) Dördbucaqlı

a) $4 \text{ sm} + 6 \text{ sm} + 4 \text{ sm} + 6 \text{ sm} = 20 \text{ sm}$

b) $3 \text{ sm} + 3 \text{ sm} + 3 \text{ sm} + 3 \text{ sm} = 12 \text{ sm}$

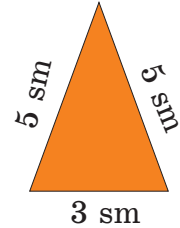
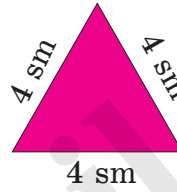
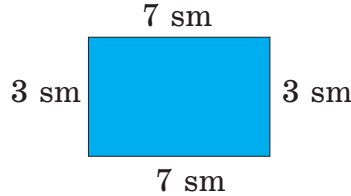
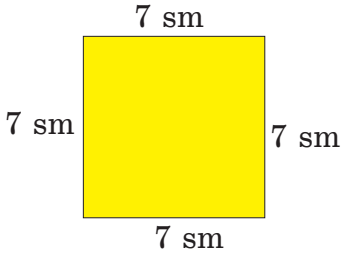
c) $3 \text{ sm} + 5 \text{ sm} + 6 \text{ sm} = 14 \text{ sm}$

ç) $5 \text{ sm} + 5 \text{ sm} + 5 \text{ sm} = 15 \text{ sm}$

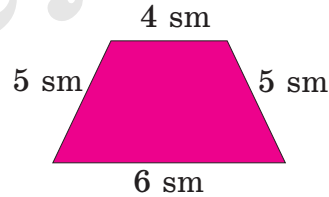
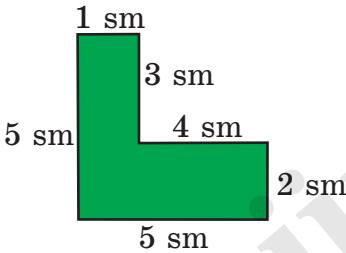
d) $4 \text{ sm} + 4 \text{ sm} + 3 \text{ sm} = 11 \text{ sm}$

e) $4 \text{ sm} + 7 \text{ sm} + 2 \text{ sm} + 8 \text{ sm} = 21 \text{ sm}$

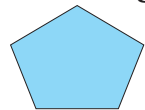
1. Şekildə hansı fiqurlar verilmişdir? Hər bir fiqurun perimetrini tapın.

2. Fiqurların perimetrini tapın.

3. Bütün tərəfləri bərabər olan beşbucaqlının bir tərəfinin uzunluğu 12 sm-dir. Beşbucaqlının perimetri neçə santimetrdir?

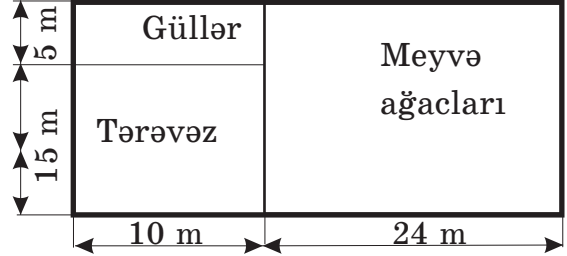
4. Uzunluğu 11 sm və eni uzunluğundan 5 sm kiçik olan düzbucaqlının perimetri neçə santimetrdir?

Çoxbucaqlının perimetri

1. Şəkilə bağın planı verilmişdir. Bağ və onun hissələri düzbucaqlı şəklindədir. Plana görə tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Düzbucaqlı şəkildə olan bu bağın perimetrini tapın.

2) Tərəvəz əkilmiş sahənin perimetrini tapın.

3) Meyvə ağacları əkilən sahənin perimetrini tapın.

4) Çəpərin bir metri 2 manata başa gələrsə, yalnız güllər əkilən sahənin ətrafını (4 tərəfdən) çəpərləmək üçün neçə manat lazımdır?

2. A fiqurunu təşkil edən kvadratların hər birinin perimetri 12 sm-dir.

1) Kvadratin 1 tərəfinin uzunluğu neçə santimetrdir?

2) Fiqurun perimetri neçə santimetrdir?

A

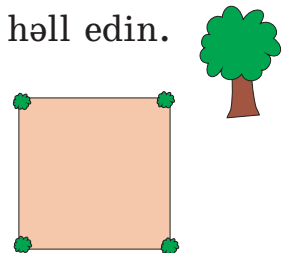

3. Tahirə xanımın 3 metr lenti var. O, bütün tərəfləri bərabər olan üçbucaqşəkilli ləçəyin kənarına lent tikir. Ləçəyin bir tərəfinin uzunluğu 80 sm-dir. Lentdən nə qədər artıq qalacaq?

4. Kvadratşəkilli bağçanın tərəfinin uzunluğu 10 m-dir.

Bağçanın ətrafına hər 2 m-dən bir ağac əkdilər.

Cəmi neçə ağac əkdildi? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

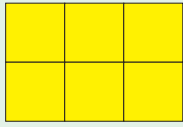

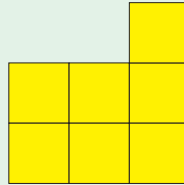
Sahə təsəvvürləri

Müstəvi fiqurların sahəsini onların üzərini eyniölçülü kvadratlarla örtməklə tapmaq olar. Hər kvadrat 1 vahid qəbul edilir.

Sahə kvadrat vahidlərlə ifadə olunur. - 1 kvadrat vahid

Düzbucaqlının sahəsi
6 kvadrat vahiddir.

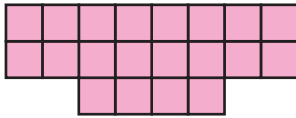

Fiqurun sahəsi
7 kvadrat vahiddir.

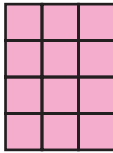
1. Aşağıdakı fiqurların sahələrini kvadrat vahidlərlə ifadə edin.

 - 1 kvadrat vahid

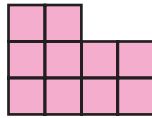
1)

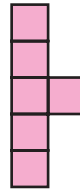
2)

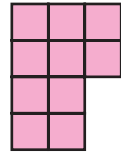
3)

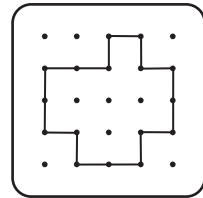
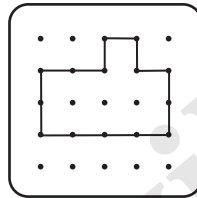
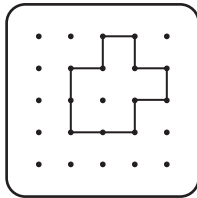
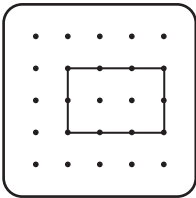
4)

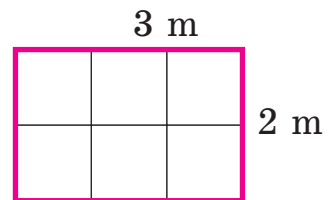
5)

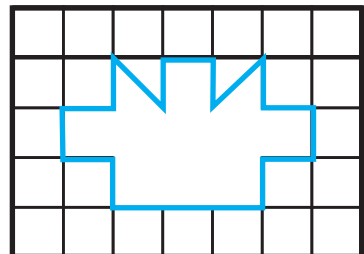
2. Həndəsə taxtası üzərində fiqurları modelləşdirin və sahəsini kvadrat vahidlərlə ifadə edin. - 1 kvadrat vahid

3. Təranənin atası mətbəxin döşəməsinə kvadrat formalı metlax döşəyir. Mətbəxin eni 2 m, uzunluğu 3 m-dir. Metlaxın tərəfinin uzunluğu 50 sm olarsa, mətbəxin döşəməsinə neçə metlax işlənər? Məsələni şəkil çəkməklə həll edin.

4. Mavi fiqurun üzərini örtmək üçün neçə kvadrat lazımdır? - 1 kvadrat vahid. Şekli dəftərinizdə çəkin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Nöqtələrin yerinə uyğun gələn sözləri yazmaqla cümlələri dəftərinizdə tamamlayın.

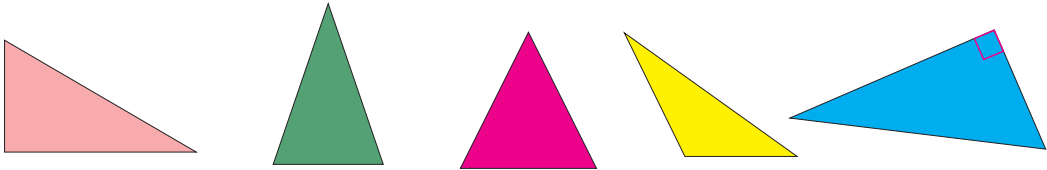
Kubun 6 ..., 12 ..., 8 ... var.

Kvadratin . . . və . . . bərabərdir.

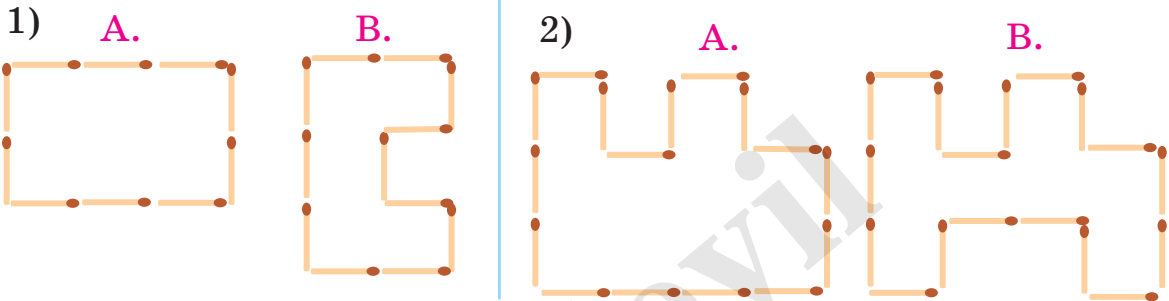
Paralel düz xətlər heç vaxt . . . .

Silindrin köməyiylə çəkilən müstəvi fiqur . . . formasındadır.

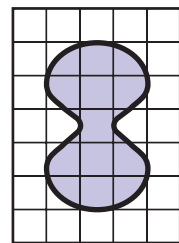
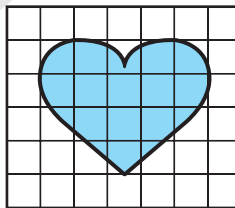
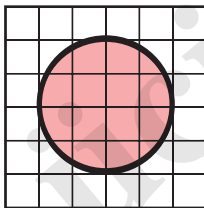
2. Üçbucaqların tərəflərini ölçün və növünü təyin edin.

3. Hər bir fiqurun neçə kibrit çöpündən düzəldiyini müəyyən edin. Hansı fiqurun perimetrinin daha böyük olduğunu əvvəlcə təxmini, sonra kibrit çöplərinin sayına görə dəqiq söyləyin.

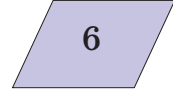
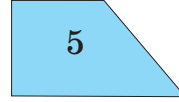
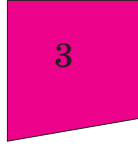
4. Rənglənmiş hissələrin sahələrini kvadrat vahidlərlə təxmini ifadə edin. □ -1 kvadrat vahid.

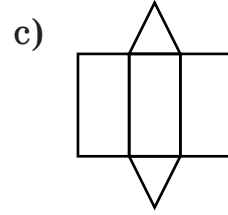
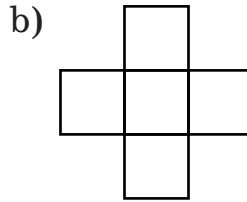
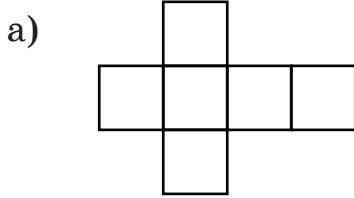
5. Bir düzbucaqlını çəkmək üçün neçə üfüqi, neçə şaquli xətt çəkməlisiniz?

Qiymətləndirmə

1. Rəngi mavi, bucaqlarından biri kor bucaq olan fiqur hansıdır?

2. Kubun açılışı hansıdır? Cavabınızı izah edin.

3. Tərəfi 4 sm olan kvadratin perimetri hansı bənddə doğru ifadə edilmişdir?

a) $4 + 4$

b) 4×4

c) $4 - 4$

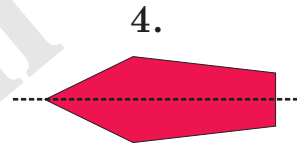
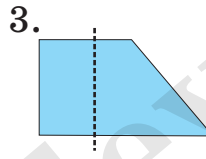
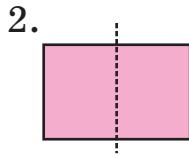
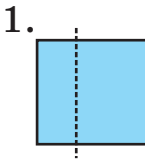
4. Hansı hərfin yazılışında paralel düz xətlər yoxdur?

a) **M**

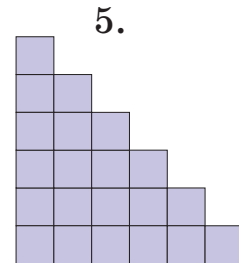
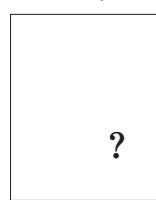
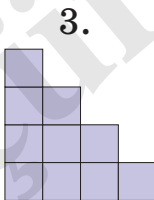
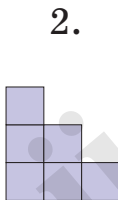
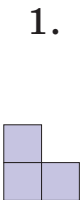
b) **A**

c) **N**

5. Hansı fiqurlarda qırıq xətt simmetriya xəttidir?

6. 4-cü şəkildə neçə kvadrat olmalıdır?

7. Perimetri 12 sm olan kvadratin tərəflərinin uzunluğunu 1 sm artırırsanız, bu kvadratin perimetri neçə santimetr olar?

IV bölmə üzrə layihə işi

**Bir lək tərəvəz və ya göyərtili əkək
üçün nəyi bilməlisən?**

IV bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Sürətlə hesablama üsullarını
- 😊 Hesablamaları nə zaman dəqiq, nə zaman təxmini aparmağın lazım olduğunu
- 😊 Ölçüləri təxmin etməyi
- 😊 Uzunluq, kütlə, tutum vahidləri üzərində qarşılıqlı çevirmələr aparmağı
- 😊 Vaxtı 5 dəqiqə dəqiqliyi ilə söyləməyi
- 😊 Vaxt müddətini hesablamağı
- 😊 Ölçü vahidləri üzərində qurulmuş müxtəlif məsələləri həll etməyi

Söz ehtiyatı

uzunluq
kütlə
tutum
dəqiq
təxminən

kilometr
metr
santimetr
destimetr
millimetr

kiloqram
qram
litr
millilitr

gün, sutka
saat
dəqiqə
saniyə

Tez hesablama bacarıqları

1. Birinci misalın cavabından ikincinin həllində istifadə edin.

$$\begin{array}{r} 58 + 32 \\ 580 + 320 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 22 + 38 \\ 220 + 380 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 65 + 15 \\ 650 + 150 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 62 + 17 \\ 620 + 170 \end{array}$$

2. Şifahi hesablayın.

$$660 - 10$$

$$452 + 18$$

$$320 - 7$$

$$565 - 15$$

$$347 - 37$$

$$320 + 7$$

$$520 + 80$$

$$264 + 16$$

$$320 - 70$$

$$680 - 50$$

$$533 - 13$$

$$320 + 70$$

3. Nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$315 + 315 = 630 \xrightarrow{\text{yarısı}} 315$$

$$125 + 125$$

$$240 + 240$$

$$185 + 185$$

$$220 + 220$$

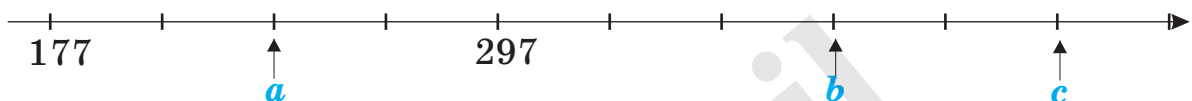
$$225 + 225$$

$$330 + 330$$

$$410 + 410$$

4. Ədədlər verilən qayda ilə ədəd oxu üzərində düzülməlidir.
Hərflərə uyğun ədədləri müəyyən edin.

1) 30 vahid artan sıra ilə

2) 40 vahid artan sıra ilə

5. Məsələləri ədədin ikiqatı faktından istifadə etməklə həll edin.

1) İki ədədin cəmi 224-dür. Ədədlərdən biri digərindən 24 vahid böyükdür. Bu ədədləri tapın.

$$\square + \square + 24 = 224$$

2) İki yeşikdə 128 qutu meyvə şirəsi var. Yeşiklərdən birində digərindən 44 qutu az şirə var. Hər yeşikdə neçə qutu meyvə şirəsi var?

$$\square + \square - 44 = 128$$

Tez hesablama bacarıqları

1. Tez hesablama üsulundan istifadə etməklə həll edin.

$$417 - 199 = 218$$

$$553 - 299$$

$$362 - 198$$

$$417 - 200 + 1 = 217 + 1 = 218$$

$$736 - 398$$

$$667 - 399$$

$$535 - 397 = 138$$

$$428 - 197$$

$$775 - 399$$

$$535 - 400 + 3 = 135 + 3 = 138$$

$$647 - 298$$

$$852 - 498$$

2. Verilmiş nümunədə hesablama qaydasını araşdırın və misalları bu üsulla həll edin.

$$545 - 196 = 349$$

$$\downarrow +4 \quad \downarrow +4$$

$$549 - 200 = 349$$

$$572 - 495$$

$$469 - 295$$

$$678 - 392$$

$$357 - 198$$

$$347 - 194$$

$$783 - 491$$

3. Verilmiş nümunədə hesablama qaydasını araşdırın və misalları bu üsulla həll edin.

$$597 + 204$$

$$\downarrow +3 \quad \downarrow -3$$

$$600 + 201 = 801$$

$$497 + 273$$

$$145 + 798$$

$$715 + 235$$

$$698 + 286$$

$$432 + 297$$

$$347 + 496$$

4. 1-ci misalın həllindən istifadə etməklə tez hesablayın.

$$530 - 280 = 250$$

$$1 \text{ vahid çox } 530 - 279$$

$$251$$

$$3 \text{ vahid çox } 530 - 277$$

$$253$$

$$5 \text{ vahid çox } 530 - 275$$

$$255$$

$$950 - 430$$

$$950 - 428$$

$$950 - 426$$

$$950 - 424$$

$$720 - 350$$

$$720 - 347$$

$$720 - 346$$

$$720 - 349$$

$$340 - 170$$

$$340 - 168$$

$$340 - 165$$

$$340 - 167$$

5. Şifahi hesablayın.

$$3 + 5$$

$$4 + 2$$

$$5 + 6$$

$$30 + 50$$

$$40 + 20$$

$$50 + 10$$

$$300 + 500$$

$$400 + 200$$

$$300 + 600$$

$$333 + 555$$

$$444 + 222$$

$$355 + 616$$

Məsələ həlli

Cavabı təxmini və ya dəqiq hesablayın

Öyrənmə

Məsələnin şərtində *təxminən*, *təqribən* sözləri varsa, ədədlər yuvarlaqlaşdırılır və cavab təxmini tapılır.

Məsələnin mətninə görə də cavabın təxmini və ya dəqiq hesablamağı olduğunuzu müəyyən edə bilərsiniz.

1. Təsəvvür edin ki, zoopark işçisiniz. Hansı halda təxmini, hansı halda dəqiq ədəd deməlisiniz?
  - Tamaşaçı filin kütləsini bilmək istəyir.
  - Keçən həftə şir balasının kütləsi 26 kq idi. Veterinar şir balasının indiki kütləsini bilmək istəyir.
  - Zooparkda cəmi 2 ana şir var. Onlardan birinin kütləsi 227 kq-dır. Zooparkın müdiri digər şirin kütləsini bilmək istəyir.
  - 1 şir, 1 ayı zooparkdan sirkə aparılmalıdır. Sürücü bu heyvanların təxmini kütlələrini bilmək istəyir.

Məsələdə verilənləri onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla cavabı təxmini tapın.

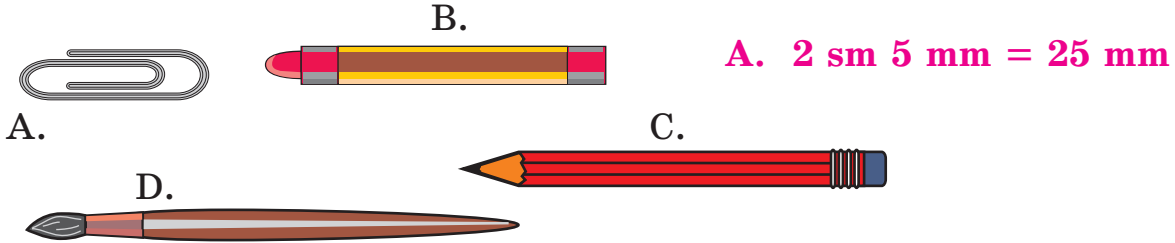
2. Keçən il məktəbin musiqi dərnəyində 117 şagird, rəsm dərnəyində 85 şagird məşğul olurdu. İki dərnəkdə təxminən neçə şagird məşğul olurdu?
3. Qızlar hər biri 41 muncuqdan ibarət 2 boyunbağı və 28 muncuqdan ibarət 1 qolbaq düzəltdilər. Qızlar təxminən neçə muncuqdan istifadə etdilər?
4. Yumaqdakı ipin uzunluğu təxminən 150 m-dir. Yumaqdan Şamil çərpələngi üçün 28 m, İlqar isə 34 m ip kəsdi. Yumaqda təxminən neçə metr ip qaldı?
5. Vaqif dayı avtobus sürücüsüdür. O, bir gün ərzində 28 l benzin işlədir. Vaqif dayı 2 gün ərzində təxminən neçə litr benzin işlədər?

Uzunluğun ölçülməsi

Destimetr, santimetr, millimetr

Yadda saxlayın! 1 dm = 10 sm 1 sm = 10 mm 1 dm = 100 mm

1. Şəkildəki əşyaların uzunluqlarını əvvəlcə təxmin edin, sonra ölçün. Nümunəyə uyğun olaraq ölçüləri millimetr dəqiqliyi ilə yazın.

2. Hansı ölçü həqiqətə daha uyğundur?

Dəftərin uzunluğu: 20 sm, yoxsa 20 mm	Soyuducunun hündürlüyü: 80 sm, yoxsa 80 mm	Qapının eni: 70 sm, yoxsa 70 mm
---	--	---

3. Tapşırıqları yerinə yetirin.

a) Destimetr və santimetr ilə ifadə edin.

- 127 sm
- 28 sm
- 425 sm

b) Santimetr və millimetrlə ifadə edin.

- 37 mm
- 45 mm
- 120 mm

4. 1) Verilmiş parçaları ölçün və uzunluqlarını nümunəyə uyğun yazın.

a = 35 mm = 3 sm 5 mm

- 2) Dəftərinizdə tərəflərinin uzunluqları 1 dm 2 sm və 4 sm olan düzbucaqlı çəkin.

5. Verilən ölçüləri azalan sıra ilə düzün.

- a) 45 mm, 2 dm 8 mm, 60 mm, 11 sm 4 mm, 2 sm 7 mm
- b) 220 sm, 125 mm, 9 sm 8 mm, 85 mm, 7 sm 5 mm, 1 dm 4 mm
- c) 42 sm 5 mm, 124 mm, 56 mm, 7 sm 5 mm, 5 sm, 5 sm 4 mm

Uzunluğun ölçülməsi

Metr, destimetr, santimetr, millimetr

Yadda saxlayın! $1 \text{ m} = 10 \text{ dm}$ $1 \text{ m} = 100 \text{ sm}$ $1 \text{ m} = 1000 \text{ mm}$

1. Hansı ölçü daha uyğundur?

Qələmin uzunluğu:

10 sm, yoxsa 10 dm

Otağın eni:

4 dm, yoxsa 4 m

Dəhlizin uzunluğu:

8 m, yoxsa 80 sm

Qapının hündürlüyü:

2 m, yoxsa 10 dm

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

Santimetrlə ifadə edin:

- 5 m 5 sm
- 7 m 25 sm
- 6 m 8 sm
- 1 m 25 sm

Metr və santimetrlə ifadə edin:

- 485 sm
- 335 sm
- 150 sm
- 230 sm

3. Əlavə edin və ya çıxın nəticə 1 m olsun.

54 sm

720 sm

9 dm

6 sm

15 dm

200 sm

345 sm

25 dm

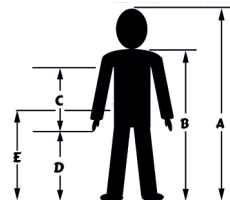
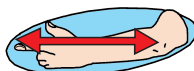
4. Dəftərinizdə çəkin:

1) Perimetri 24 sm olan kvadrat;

2) Uzunluğu 8 sm, eni isə uzunluğunun yarısı qədər olan düzbucaqlı.

5. **Qruplarla iş.**

Qrup üzvlərinin şəkildə göstərilən bədən ölçüləri təxmini ölçülür və cədvəl tərtib edilir.

Uzunluğun ölçülməsi

Metr, kilometr

Yadda saxlayın!

$$1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$$

1. Hansı ölçü həqiqətə uyğundur?

Ağacın hündürlüyü:

3 m, yoxsa 3 km

İki şəhər arasındakı məsafə:

100 m, yoxsa 100 km

Çayın uzunluğu:

200 m, yoxsa 200 km

2. Rəngli damaların yerinə elə ədədlər yazın ki, cəm 1 km olsun.

$$680 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$320 \text{ m} + 240 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$\blacksquare + 100 \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$675 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} + 125 \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$450 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

$$50 \text{ m} + 550 \text{ m} + \blacksquare \text{ m} = 1 \text{ km}$$

3. Uzunluğu 1 km olan yol təmir üçün bağlandı. Yolun 400 m-də bərpa işləri başa çatdı. Yolun neçə metrində iş davam etdirilməlidir?

4. Uzunluğu 1 km olan qaçış zolağının üzərində hər 200 metrədən bir işarə çəkilmişdir. Qaçış zolağı üzərində neçə işarə var? Məsələnə şəkil çəkməklə həll edin.

5. Verilmiş qayda ilə daha 4 addım davam edin.

1) 2 m 80 sm, 4 m, 5 m 20 sm, ...

2) 2 km 800 m, 3 km, 3 km 200 m, ...

6. Cəmi ifadə edin.

Santimetrə:

$$2 \text{ m} + 4 \text{ dm} + 7 \text{ sm}$$

$$5 \text{ m} + 7 \text{ dm} + 6 \text{ sm}$$

Destimetrə:

$$4 \text{ m} + 5 \text{ dm} + 20 \text{ sm}$$

$$1 \text{ m} + 12 \text{ dm} + 30 \text{ sm}$$

Metrə:

$$3 \text{ m} + 20 \text{ dm} + 300 \text{ sm}$$

$$5 \text{ m} + 60 \text{ dm} + 100 \text{ sm}$$

Uzunluğun ölçülməsi

1 sm dəqiqliklə ölçün

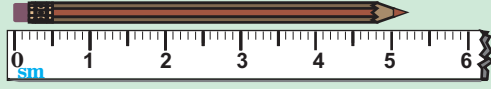
Öyrənmə

1 sm dəqiqliklə ölçmə:

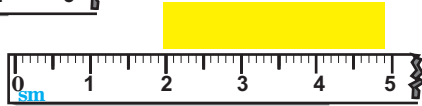
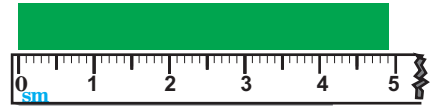
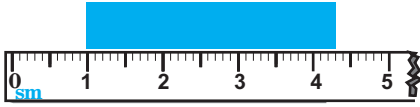
Karandaşın uzunluğu 5 sm-ə daha yaxındır, nəinki 6 sm-ə.

1 sm dəqiqliklə ölçdükdə karandaşın uzunluğunu 5 sm kimi qəbul edirik.

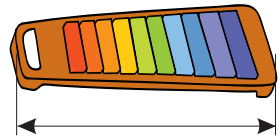
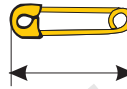
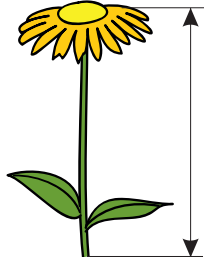
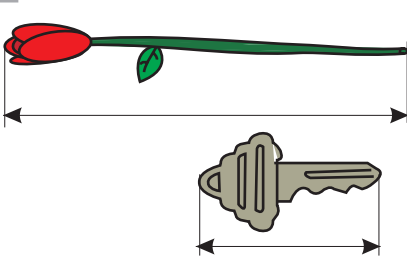
1 sm dəqiqliklə ölçməni ədədlərin yuvarlaqlaşdırma qaydasına uyğun izah edin.

1. Lentlərin uzunluqlarını 1 sm dəqiqliklə yazın.

2. Ölçüləri 1 sm dəqiqliklə müəyyən edin.

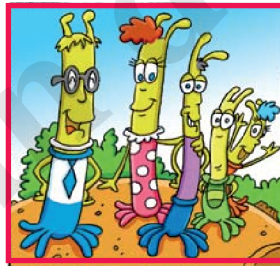

3. Çərçivələrin enini və uzunluğunu 1 sm dəqiqliklə ölçün. Perimetrlərini təxmini hesablayın.

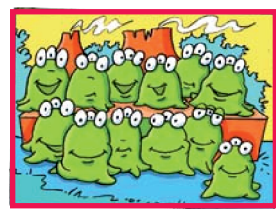
1)

2)

3)

4. Ölçüləri 1 sm dəqiqliklə yazın.

37 mm → 40 mm

40 mm → 4 sm

42 mm

58 mm

1 sm 9 mm

2 sm 3 mm

7 sm 6 mm

Uzunluğun ölçülməsi

Məsələ həlli

1. Adilin addımı 20 sm, babasının addımı isə 40 sm-dir. 6 addımda Adil babasından neçə santimetr geridə qalacaq? Onların getdikləri yolu addımların sayı ilə və santimetrlə nümunəyə uyğun ardıcıl yazmaqla hesablayın.

Addımların sayı	1	2
Adil	20	40
Babası	40	80

2. Ölçülər hansı qayda ilə dəyişir? Sonuncu ölçünü müəyyən edin.

2 m 60 sm, 2 m 30 sm, 2 m, 1 m 70 sm, ...

3. Bir top ipək lentdən 4 m 80 sm süfrəni, 5 m 20 sm isə yastığı bəzəmək üçün işləndi. Topda 5 m lent qaldı. Əvvəlcə topda neçə metr lent var idi?

4. Seymur çərpələngi üçün yarım metrlik, 2 metr 70 santimetrlik və 1 metrlik ipləri uc-uca bağladı. Çərpələngin ipinin uzunluğu təxminən nə qədər oldu?

5. Suallara şifahi cavab verin.

- 1) Yarısının uzunluğu 45 sm olan ip 1 m-dən neçə santimetr qısadır?
- 2) Tısbağa dəqiqədə 20 sm yol gedir. Tısbağa 10 dəqiqəyə neçə metr yol gedər?
- 3) Uzunluğu 1 m 40 sm olan ipdən yarım metr kəsildi. Nə qədər ip qaldı?
- 4) 1 dm 8 mm təxminən neçə santimetrdir?
- 5) Düzbucaqlının uzunluğu 20 sm, eni 50 mm-dir. Düzbucaqlının uzunluğu enindən neçə dəfə çoxdur?

6. Müqayisə edin.

5 m 20 sm ● 550 sm

245 sm ● 2 m

900 m ● 1 km

100 mm ● 10 sm

Kütlənin ölçülməsi

Qram, kiloqram, ton

Yadda saxlayın! 1 kq = 1000 q, yarım kiloqram = 500 q
1 t = 1000 kq

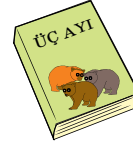
1. Uyğun kütləni seçin.

3 q və ya 3 kq

100 q və ya 1 kq

50 q və ya 1 kq

1 t və ya 10 kq

200 q və ya 20 kq

2. Suallara 2 dəqiqə ərzində cavab verməyə çalışın:

- Neçə 100 q-lıq çəki daşı 1 kq edər?
- Yarım kiloqramlıq neçə qutu qənd 1 kq edər?
- Bir qutu şokolad 200 q-dır. Neçə qutu şokolad 1 kq olar?

3. Tapşırıqları dəftərinizdə yerinə yetirin:

- 650 q 1 kq-dan neçə qram azdır?
- Lalənin sırğasının bir tayı 7 q-dır. Bir cüt sırğa neçə qramdır?

4. 2 kq alma, 630 q gilə, 370 q çiyələk birlikdə neçə kiloqram edər?

5. 1 kq quru meyvənin 250 qramı kişmiş, 300 qramı ərik, qalanı isə əncir qurusudur. Əncir qurusu neçə qramdır?

6. Kütlələri 1 kq-a tamamlayın.

650 q

450 q

125 q

950 q

280 q

830 q

Kütlənin ölçülməsi

1. Cədvəldə quşların kütlələri çəki daşlarının sayı ilə ifadə edilmişdir. Cədvələ görə suallara cavab verin.

- 1) Ən ağır və ən yüngül quş hansıdır?
- 2) Kütləsi 1 kq-dan 200 q az olan quş hansıdır?
- 3) Kütləsi bayquşun kütləsindən 1 kq çox olan quş hansıdır?
- 4) Hansı quşun kütləsi təxminən 100 q-dır?
- 5) Hansı quşun kütləsini göstərən ədədin minliklərinin sayı 1-dir?

Quşlar	Çəki daşlarının sayı			
	1 kq	100 q	10 q	1 q
Qırğın 	0	8	0	0
Hacıləylək 	3	5	0	0
Qağayı 	1	0	0	0
Bayquş 	2	5	0	0
Qaratoyuq 	0	0	9	5
Arıquşu 	0	0	1	4

2. Suallara cavab verin.

- Ayda 2 kq qənd işlədən ailə 6 ayda nə qədər qənd işlədər?
- Bir adam gündə 5 q çay işlədərsə, 10 gündə nə qədər çay işlədər?
- Hər birində eyni miqdarda olmaqla 5 torbada 25 kq düyü var. Bir torbada nə qədər düyü var?
- Bir qutu yağın kütləsi 250 q, qiyməti 2 manatdır. 1 kq yağ neçəyədir?
- 1 kq lobyanın qiyməti 1 manatdır. Yarım kiloqram lobya üçün alıcı nə qədər pul ödəməlidir?

Kütlənin ölçülməsi

1. Eldar hər gün səhər yeməyi zamanı 30 q yağ, 100 q çörək, 50 q pendir yeyir. Eldar səhərlər nə qədər qida qəbul edir?
2. Kamran və atası dükandan 500 q quru lobya, 3 kq kartof, 500 q noxud aldılar. Onlar nə qədər ərzaq aldılar?
3. Bir qoyunun kütləsi 24 kiloqram, bir quzunun kütləsi bundan 3 dəfə azdır. Qoyun və quzunun kütləsi birlikdə neçə kiloqramdır?
4. Aşağıda 1 tort bişirmək üçün lazım olan ərzaqların siyahısı verilmişdir. Səmayə xanım qızı Pərinin ad gününə 2 tort bişirmək istəyir. Dəftərinizdə 2 tort üçün lazım olan ərzaqların siyahısını və miqdarını yazın.

1 tort üçün ərzaqlar

Xəmir: 240 q un

200 q kərə yağ

250 q xama

2 ədəd yumurta

120 q qoz ləpəsi

Krem: 60 q şəkər tozu (3 xörək qaşığı)

60 q kakao tozu (3 xörək qaşığı)

3 xörək qaşığı xama

50 q kərə yağ

Məsələləri həll edin.

- 1) Səmayə xanım 2 tortun xəmirinə 300 q yağ qatıb. O, xəmirə neçə qram az yağ qatıb?
- 2) 3 xörək qaşığı xama təxminən 60 q-dır. 2 torta cəmi neçə qram xama lazımdır?
- 3) Səmayə xanım 500 q qoz ləpəsi alıb. O, 2 tort bişirsə, nə qədər ləpə artıq qalacaq?

Müxtəlif məsələlər qurun və şifahi təqdim edin.

Tutumun ölçülməsi

Litr, millilitr

Öyrənmə millilitr $\rightarrow$ *ml*

$$1 \text{ l} = 1000 \text{ ml}$$

Millilitr litrdən kiçik ölçü vahididir.

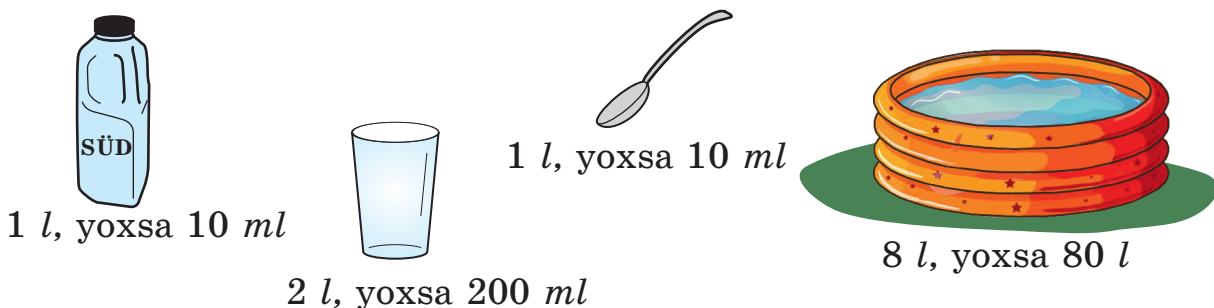
1 çay qaşığının tutumu təxminən 5 *ml*-dir.

1 stəkan su təxminən 200 *ml*-dir.

500 *ml* yarım litrdir.

1. Şəkildə təsvir olunanlara uyğun tutumu seçin.

2. Tutumu litr və millilitrlə ölçülən əşyaları seçin, adlarını 2 sütunda yazın. Bu siyahıya bir neçə əşya adı əlavə edin.

Qazan, boşqab, nəlbəki, şpris, pipet, vedrə, vanna, ləyən

3. Tutumları müqayisə edin.

3 l ● 250 *ml*

600 l ● 1000 *ml*

1000 *ml* ● 1 l

5 l ● 50 l

500 *ml* ● 300 *ml*

750 *ml* ● 250 *ml*

4. 4 nəfərlik şorbaya tökülən su təxminən nə qədər ola bilər?

a) 10 l

b) 50 *ml*

c) 1 l

5. Qabdakı 1 l süddən 2 stəkan işləndi. Stəkanın tutumu 250 *ml*-dir. Qabda neçə millilitr süd qaldı?

Tutumun ölçülməsi

Məsələ həlli

1. 1 litrlik qazana tutumu 200 ml olan qabla neçə dəfə su töksəniz dolar? Bu qazanı 250 ml, 500 ml-lik qablarla neçə dəfəyə doldurmaq olar?
2. Ölçüləri yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırın. Təxminən yarım litr olanları bir sütunda, 1 litr olanları isə digər sütunda yazın.

950 ml, 475 ml, 420 ml, 480 ml, 419 ml, 795 ml,
970 ml, 910 ml, 899 ml, 495 ml, 999 ml, 370 ml,
680 ml, 960 ml, 450 ml

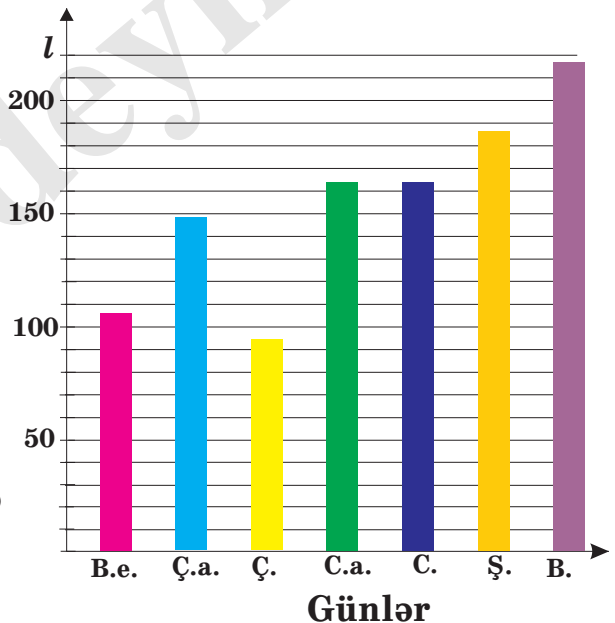
3. Barqraf həftə ərzində bir ailənin işlətdiyi suyun miqdarını göstərir. Məlumatları araşdırın, suallara cavab yazın.

- 1) Hansı günlərdə 150 l-dən çox, 200 l-dən az su işlədilib?
Bu günlərdə cəmi neçə litr su işlədilib?
- 2) Bazar ertəsi işlədilən suyun miqdarı bazar günü işlədilən suyun miqdarından təxminən neçə litr azdır?

- 3) Hansı günlərdə təxminən 150 l su işlədilib?

- 4) Ən az su hansı gündə işlədilib?
Ən çox su hansı gündə işlədilib
Bu günlərdə işlənən su miqdarının fərqi təxminən neçə litrdir?

Suyun miqdarı

5) Uzunmüddətli tapşırıq

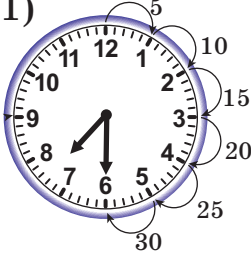
Böyüklərin köməyi ilə evinizdə gündəlik su sərfəsinin miqdarını təxmini müəyyən edin. Bir həftədə işlətdiyiniz suyun miqdarına görə barqraf qurun.

Saat

Tam saat, yarım saat, 15 dəqiqə dəqiqliyi ilə vaxt

1. Saatlara uyğun vaxtı yazın.

1)

07:30 və ya 19:30

2)

3)

4)

2. Cədvəldə bir neçə televiziya verilişlərinin başlanma vaxtı göstərilmişdir. Cədvələ görə suallara cavab yazın və 1 məsələ qurun.

1) Saatlar hansı verilişlərin vaxtını göstərir?

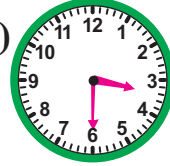
a)

b)

c)

2) Famil saat 18:30-da televizoru açdı. O, milli qəhrəmanlar haqqında sənədli filmə baxmaq istəyirdi. Filmin başlanmasına neçə dəqiqə qalırdı?

3) Gənc ifaçıların konserti cizgi filmindən neçə dəqiqə sonra başlayır?

Verilişlər	Başlanır
Bədii film "Şehrli xalat"	15:30
"Rənglər dünyası"	17:45
Sənədli film "Milli Qəhrəmanlar"	18:45
Cizgi filmi	19:30
Gənc ifaçıların konserti	19:45

3. Saat 16:00-a hansı halda daha az vaxt qalıb: - saat 15:15-də, yoxsa saat 15:45-də?

4. Günün müxtəlif vaxtlarını rəqəmlərlə yazın:

- səhər saat səkkizə on beş dəqiqə işləmiş;
- gündüz saat on iki tamam;
- gündüz saat dördün yarısı;
- axşam saat altıya on beş dəqiqə qalmış;
- axşam saat doqquzun yarısı;
- gecə saat ikiyə on beş dəqiqə işləmiş.

5. Zərifə məktəbdən evə saat 12:25-də gəldi. Yarım saat sonra qardaşı gəldi. Zərifənin qardaşı evə saat neçədə gəldi?

Saat

5 dəqiqə dəqiqliyi ilə vaxt

1. Saat neçədir? Günü vaxtına uyğun yazın.

07:10 və ya 19:10

2. Hansı vaxtı göstərən saat şəkli verilməmişdir. Bu vaxta uyğun şəkli dəftərinizdə çəkin.

22:35

13:10

19:20

20:20

3. Toğrulun tar dərsi gündüz saat 3-də başlanır. Həmin vaxt saat 14:30-a yaxındır, yoxsa 14:45-ə?

4. Saat 20:40-ı göstərir. Neçə dəqiqədən sonra axşam saat doqquz olacaq?

5. Kəmalə axşam 7-yə 20 dəqiqə işləmiş hava limanında olmalıdır. Hava limanına getmək üçün taksi sifariş edərkən vaxtı belə deyir: Mən 19:20-də hava limanında olmalıyam. Kəmalənin səhvi nədədir?

6. Saatin göstərdiyi vaxtdan 25 dəqiqə əvvəlki və 25 dəqiqə sonrakı vaxtları yazın.

7. 1) Hər bir saatin göstərdiyi vaxtı söyləyin.
2) Hər bir saat üzərində əqrəblərin əmələ gətirdiyi bucaqların növünü söyləyin.

Məsələ həlli

Vaxt müddəti

1. Nə qədər vaxt keçdi?

16:30 $\xrightarrow{+1 \text{ saat}}$ 17:30 $\xrightarrow{+15 \text{ dəq.}}$ 17:45

- 1) 16:30-dan 17:45-ə qədər
- 2) 14:25-dən 15:30-a qədər
- 3) 18:15-dən 20:20-yə qədər
- 4) 12:00-dan 16:30-a qədər

2. Vaxtı müəyyən edin.

14:20 $\xrightarrow{-20 \text{ dəq.}}$ 14:00 $\xrightarrow{-20 \text{ dəq.}}$ 13:40

- 1) 14:20-dən 40 dəqiqə əvvəl
- 2) 15:35-dən 15 dəqiqə əvvəl
- 3) 14:35-dən 45 dəqiqə sonra
- 4) 14:20-dən 40 dəqiqə sonra

3. Emil yuxudan oyandı. O, yuyunub-geyinməyə 30 dəqiqə, səhər yeməyinə isə 15 dəqiqə vaxt sərf etdi. O, evdən çıxanda 8-ə 15 dəqiqə qalmışdı. Emil yuxudan nə vaxt oyanmışdı?

4. Əli bir günlük işlərini cədvəldə göstərildiyi kimi planlaşdırıb. Cədvələ görə suallara cavab verin.

İşlər	Vaxt
Həyətdə oynayacağam	13:00- 14:00
Dostum ilə görüşəcəyəm	14:20 - 15:00
Dərslərimi öyrənəcəyəm	15:25 - 17:00
Şam yeməyi yeyəcəyəm	18:00 - 18:30
Atamla şahmat oynayacağam	19:00 - 20:00
Kinoya baxacağam	20:15 - 21:05

- 1) Əli dostu ilə şam yeməyindən əvvəl görüşəcək, yoxsa sonra?
- 2) Əli gündüz saat 3-dən axşam saat 8-ə qədər hansı işləri planlaşdırıb?
- 3) “Əli dərslərini saat 5-dən sonra öyrənəcək” fikri doğrudurmu?

Məsələ həlli

Vaxtı planlaşdırma

1. Cədvəldə bazar günü zooparkda keçiriləcək şou-əyləncələrin vaxtı verilmişdir. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

- 1) Üçüncü sinif şagirdləri saat 12-də zooparka gələcək və 2 saat burada olacaqlar. Üçüncülər hansı şoulara baxa bilərlər?
- 2) Hansı şou yarım saat davam edir?
- 3) Şir-şounun qurtarması ilə ayı-şounun başlanması arasında nə qədər vaxt var?
- 4) Həsəngilin ailəsi gündüz 2-nin yarısı zooparka gəldilər. Bu vaxta uyğun ən tez başlayan şou hansıdır?

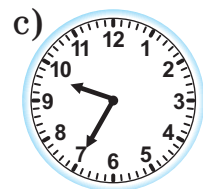
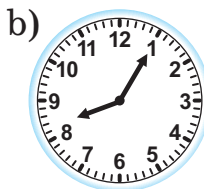
Zooparkda		
Şou-əyləncələr	Başlanır	Qurtarır
Delfin-şou	12:30	13:30
Meymun-şou	13:50	14:45
Şir-şou	15:00	15:20
Ayı-şou	15:30	16:00

2. Şəhla xanım Yevlaxda yaşayır. O, Ağcabədidə yaşayan anasına baş çəkməlidir. Şəhla xanım evdən səhər saat 10-dan sonra çıxa bilər. Amma günorta saat 1-ə qədər Ağcabədidə olmalıdır. Avtobusun hərəkət qrafikinə görə Şəhla xanım hansı reyslə yola düşməlidir?

Yevlax - Ağcabədi		
Reys №	Yola düşür	Çatır
01	07:30	09:30
02	10:30	12:30
03	14:30	16:30

3. Aşağıdakı saatlardan hansı 19:35-dən yarım saat sonrakı vaxtı göstərir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Qiyməti 25 manat olan ayaqqabı üçün alıcı kassaya iki 20 manatlıq verdi. Kassir alıcıya neçə manat qaytarmalıdır?

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

Əlavə edin, 10 manat olsun!

2 manat 40 qəpik

8 manat 25 qəpik

3 manat 55 qəpik

Çıxın, 5 manat qalsın!

5 manat 80 qəpik

9 manat 60 qəpik

12 manat 5 qəpik

3. Saat neçədir?

günorta

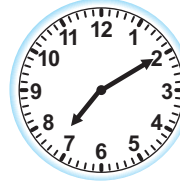
gecə

səhər

axşam

4. Dərzi 4 m parçanın 1 m 20 sm-dən şalvar, 1 m 50 sm-dən isə pencək tikdi. Nə qədər parça qaldı?

5. 1 kq yağın 100 q-ı tortun xəmirinə, 200 q-ı kreminə, yarım kiloqramı isə fəşəliyə işləndi. Nə qədər yağ qaldı?

6. Bir ailə həftədə yarım litr zeytun yağı işlədir. 3 litr zeytun yağın bu ailə neçə həftəyə işlədər?

7. Perimetri 56 m olan düzbucaqlı şəklində bağın eni 7 m-dir. Bağın uzunluğunu tapın.

8. Dülgər bir pəncərənin çərçivəsi üçün 4 m 60 sm uzunluğunda taxta işlətdi. Dülgər 18 metr taxtadan ən çoxu neçə çərçivə düzəldə bilər? Sonuncu çərçivə üçün nə qədər taxta çatmaz? Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Dəftərinizdə verilmiş uzunluqlarda parçalar çəkin.

1) 1 dm 5 sm

2) 12 sm

3) 50 mm

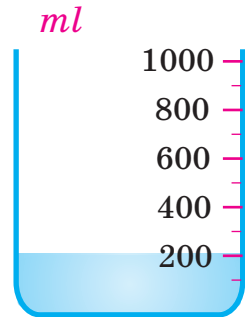
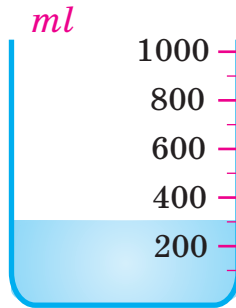
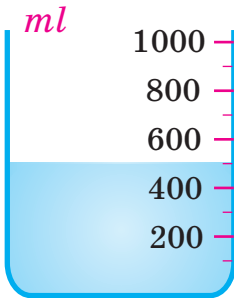
2. Verilmiş uzunluqların ən böyüyü ilə ən kiçiyinin fərqi tapın.

2 m, 350 sm, 45 dm, 1 m 40 sm

3. 1) Perimetri 40 m olan kvadrat formalı bir sahənin hər tərəfinin uzunluğunu 2 m artırdılar. Yeni alınan sahənin perimetrini tapın.

- 2) Düzbucaqlı formada sahənin enini 3 m artırırsalar, onun perimetri neçə metr artar?

4. 3 qabda cəmi neçə millilitr su var? Dəftərinizdə suyun ümumi miqdarını göstərən şəkli çəkin.

5. 1) Bağdakı bir alma ağacından 120 kq, digərindən isə bundan 35 kq az alma yığıldı. İki ağacdən cəmi neçə kiloqram alma yığıldı? Məsələnin həllinə uyğun ifadəni yazın.

- 2) $(200 + 40) - 100$ ifadəsinə aid a) kütlə vahidləri ilə; b) tutum vahidləri ilə ifadə olunmuş məsələlər qurun.

6. Məsələləri həll edin.

- 1) Vaqifin yaşı Səmədin yaşının yarısı qədərdir. İndi Səmədin 20 yaşı varsa, Vaqifin neçə yaşı var?

- 2) Samirin 4 yaşı olanda atası ondan 7 dəfə böyük idi. İndi Samirin 7 yaşı var. Samirin atasının neçə yaşı var?

Qiymətləndirmə

1. Hansı vahidlərlə ölçülür?

- 1) vedrədəki suyun miqdarı
3) 1 köynəyə işlədilərən parça

- 2) vedrədəki almanın miqdarı
3) gözə tökülən dərmanın miqdarı

2. Nə qədər vaxt keçdi?

- 14:20-dən 18:20-yə qədər
- 16:30-dan 17:40-a qədər
- 20:00-dan 21:25-ə qədər
- 12:40-dan 13:50-yə qədər

3. Gülü suvarmaq üçün təxminən 1 l su lazımdır. Su miqdarlarından hansı buna uyğundur?

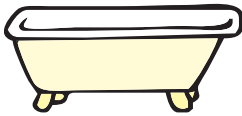
a) 397 ml

b) 499 ml

c) 985 ml

4. Qabların hər birində 3 l su var. Hansı qabda suyun səviyyəsi daha hündürdür?

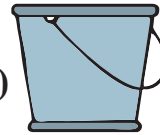
a)

b)

c)

5. Tapşırıqları yerinə yetirin.

- Qoz ləpəsinin 250 q-ı 2 manatdırsa, yarım kiloqram ləpə üçün alıcı neçə manat ödəməlidir?
- 6 m parçadan 4 m 80 sm işləndi. Nə qədər parça qaldı?
- Xəritənin miqyasına görə 1 mm 100 km məsafəyə bərabərdir. Xəritə üzərində 5 mm məsafə reallıqda neçə kilometrdir?

6. Tamamlayın.

1 metrə:

20 sm

2 dm 8 sm

250 mm

35 sm 8 mm

1 kiloqrama:

200 q

455 q

670 q

187 q

1 litrə:

250 ml

340 ml

485 ml

347 ml

V, VI, VII bölmələr üçün layihə işi
Çörək mağazasının 1 gün (1 həftə)
ərzində işi

V bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 İkirəqəmli və üçrəqəmli ədədləri birrəqəmli ədədə vurmağı və bölməyi
- 😊 Vurma və bölməyə aid misallar və məsələlər həll etməyi
- 😊 Tez hesablama üsullarını

Söz ehtiyatı

vuruqlar

hasil

bölünən

bölən

qismət

qalıq

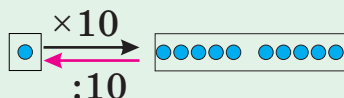
cəmin ədədə vurulması və bölünməsi

fərqin ədədə vurulması

Vurma və bölmə vərdişləri

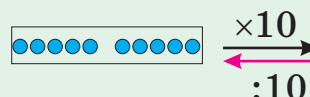
10-luqlar və 100-lüklər üzərində vurma və bölmə

Öyrənmə

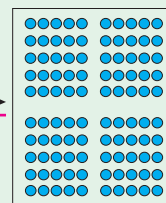
$$1 \times 10 = 10$$

$$10 : 10 = 1$$

$$10 \times 10 = 100$$

$$100 : 10 = 10$$

Vurma cədvəlindən istifadə edərək 10-luqlar və 100-lüklər üzərində vurma və bölmə əməllərini asanlıqla yerinə yetirə bilərsiniz.

$$4 \times 20 = 4 \times 2 \text{ onl.} = 8 \text{ onl.} = 80$$

$$4 \times 200 = 4 \times 2 \text{ yüz.} = 8 \text{ yüz.} = 800$$

$$80 : 4 = 8 \text{ onl.} : 4 = 2 \text{ onl.} = 20$$

$$800 : 4 = 8 \text{ yüz.} : 4 = 2 \text{ yüz.} = 200$$

1. Hasili hesablayın.

$$3 \times 2$$

$$3 \times 3$$

$$2 \times 4$$

$$2 \times 5$$

$$3 \times 20$$

$$3 \times 30$$

$$2 \times 40$$

$$2 \times 50$$

$$3 \times 200$$

$$3 \times 300$$

$$2 \times 400$$

$$2 \times 500$$

2. Qisməti hesablayın.

$$2 : 2$$

$$8 : 4$$

$$6 : 2$$

$$9 : 3$$

$$20 : 2$$

$$80 : 4$$

$$60 : 2$$

$$90 : 3$$

$$200 : 2$$

$$800 : 4$$

$$600 : 2$$

$$900 : 3$$

3. Hasili hesablayın.

$$7 \times 80$$

$$4 \times 200$$

$$9 \times 20$$

$$5 \times 40$$

$$2 \times 300$$

$$8 \times 80$$

$$6 \times 30$$

$$3 \times 100$$

$$9 \times 60$$

4. Qisməti hesablayın.

$$56 : 8$$

$$27 : 3$$

$$42 : 7$$

$$54 : 9$$

$$560 : 8$$

$$270 : 3$$

$$420 : 7$$

$$540 : 9$$

$$64 : 8$$

$$18 : 3$$

$$49 : 7$$

$$63 : 9$$

$$640 : 8$$

$$180 : 3$$

$$490 : 7$$

$$630 : 9$$

5. $600 : 3$ qisməti $300 : 3$ qismətindən neçə dəfə böyükdür?

Vurma vərdişləri

Öyrənmə Modeldə cəmi neçə dairə var?

Dairələrin ümumi sayını müxtəlif cür tapmaq olar:

1) 5 cərgənin hər birində 7 qırmızı və 6 sarı dairə

$$\text{Cəmi: } 5 \times (7 + 6)$$

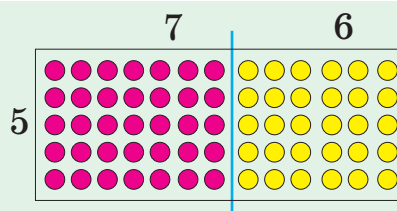
2) 5 cərgənin hər birində 7 qırmızı dairə və 5 cərgənin hər birində 6 sarı dairə

$$\text{Cəmi: } 5 \times 7 + 5 \times 6 = 65$$

$$5 \times (7 + 6) = 5 \times 7 + 5 \times 6 = 65$$

$$(7 + 6) \times 5 = 7 \times 5 + 6 \times 5 = 65$$

Ədədi cəmə və ya cəmi ədədə vurarkən toplananların hər birini həmin ədədə vurmaq və alınan hasilləri toplamaq olar.

1. Əməlləri nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$4 \times (7 + 8) = 4 \times 7 + 4 \times 8 = 28 + 32 = 60$$

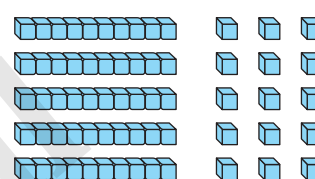
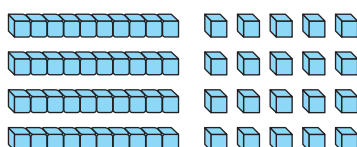
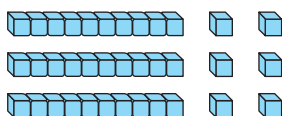
$$4 \times (7 + 8) = 4 \times 15 = 60$$

$$6 \times (7 + 9) \quad (20 + 1) \times 3$$

$$3 \times (8 + 4) \quad (30 + 2) \times 4$$

$$7 \times (6 + 5) \quad (50 + 5) \times 2$$

2. Kubların ümumi sayını ifadə edən vurma əməlini yazın və ədədin cəmə vurulması qaydasından istifadə etməklə yerinə yetirin.

3. Vurma əməllərini nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$3 \times 53 = 3 \times (50 + 3) = 3 \times 50 + 3 \times 3 = 150 + 9 = 159$$

$$3 \times 53$$

$$3 \times 48$$

$$5 \times 26$$

$$2 \times 87$$

$$2 \times 64$$

$$3 \times 71$$

$$5 \times 34$$

$$4 \times 83$$

$$4 \times 46$$

4. Bir kiloqram yağ 5 manat, bir kiloqram ət isə 7 manatdır. Səmayə xala 3 kq yağ, 3 kq ət aldı. O, bu ərzaqlar üçün neçə manat ödəməlidir? Məsələni iki üsulla həll edin.

5. 14×8 hasilini aşağıdakı ifadələrdən hansı ilə əvəz etmək olar?

a) $9 \times 8 + 5 \times 8$

b) $7 \times 8 + 5 \times 8$

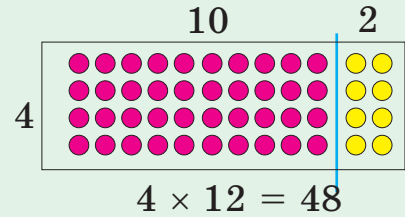
b) $10 + 4 \times 8$

Vurma vərđiřləri

Öyrənmə

Dairələrin ümumi sayını cədvəl tərtib etməklə tapaq:

×	10	2	
4	40	8	48

Cədvəlin qurulma qaydasını araşdırıraq.

1. Vurma əməllərini nümunəyə uyğun cədvəl qurmaqla yerinə yetirin.

×	10	2	
6	60	12	72

$$6 \times 12 = 12 \times 6 = 72$$

$$12 \times 6$$

$$3 \times 46$$

$$35 \times 5$$

$$4 \times 75$$

$$25 \times 8$$

$$8 \times 23$$

2. Vurma əməllərini cədvəl qurmaqla yerinə yetirin.

×	200	40	7	
2	400	80	14	494

$$2 \times 247 = 247 \times 2 = 494$$

$$247 \times 2$$

$$3 \times 167$$

$$214 \times 4$$

$$4 \times 185$$

$$325 \times 3$$

$$2 \times 354$$

3. Vurma əməllərini nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$3 \times 125 = 375$$

$$300 + 60 + 15 = 375$$

$$3 \times 125$$

$$3 \times 214$$

$$4 \times 233$$

$$2 \times 435$$

$$2 \times 410$$

$$4 \times 198$$

4. İfadələri qarşılaşdırın və nümunədəki qayda ilə yazın.

$$45 \times 5 = (40 + 5) \times 5 = 40 \times 5 + 5 \times 5 = 200 + 25 = 225$$

$$45 \times 5 \rightarrow 4 \times (20 + 6) \rightarrow 40 \times 5 + 5 \times 5$$

$$4 \times 26 \rightarrow (40 + 5) \times 5 \rightarrow 4 \times 20 + 4 \times 6$$

$$37 \times 2 \rightarrow (30 + 7) \times 2 \rightarrow 30 \times 2 + 7 \times 2$$

5. Məsələni iki üsulla həll edin.

1) Vasif yeşikdəki şirə qutularını sayır. Yeşikdə 8 cərgə qutu var. O deyir ki, cərgələrin hər birinə 1 qutu da əlavə edilsə, hər cərgədə 30 qutu olar. Vasifin saydığı anda yeşikdə cəmi neçə qutu var idi?

2) Bir qutuda 20 karandaş var. Onlardan 2-si qara, qalanları isə müxtəlif rəngdədir. 4 belə qutuda müxtəlif rəngli neçə karandaş var?

Tez vurma vərdisləri

Öyrənmə

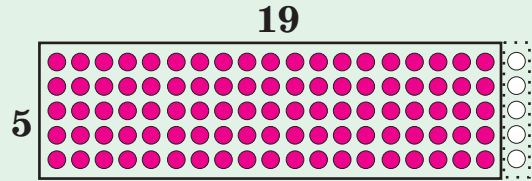
5×19 və ya 19×5 hasilini əlverişli üsulla hesablayarkən fərqi ədədə vurulması qaydasından istifadə etmək olar:

Fərqi ədədə və ya ədədi fərqi vurarkən azalanı və çıxılanı həmin ədədə vurmaq və alınan hasilləri çıxmaq olar.

$$19 = 20 - 1$$

$$5 \times 19 = 5 \times (20 - 1) = 5 \times 20 - 5 \times 1 = 95$$

$$19 \times 5 = (20 - 1) \times 5 = 20 \times 5 - 1 \times 5 = 95$$

1. Tez hesablama üsulundan istifadə etməklə yerinə yetirin.

$$4 \times 49 = 4 \times (50 - 1) = 4 \times 50 - 4 \times 1 = 200 - 4 = 196$$

$$7 \times 89$$

$$39 \times 3$$

$$5 \times 78$$

$$5 \times 68$$

$$48 \times 6$$

$$4 \times 99$$

$$8 \times 29$$

$$79 \times 7$$

$$9 \times 39$$

2. Tez hesablama üsulundan istifadə etməklə yerinə yetirin.

$$3 \times 199 = 3 \times (200 - 1) = 3 \times 200 - 3 \times 1 = 600 - 3 = 597$$

$$2 \times 398$$

$$199 \times 4$$

$$5 \times 199$$

$$3 \times 299$$

$$298 \times 3$$

$$3 \times 198$$

3. Bir misalın həllindən istifadə edərək digərini həll edin.

$$4 \times 56$$

$$3 \times 48$$

$$77 \times 2$$

$$8 \times 56$$

$$6 \times 48$$

$$77 \times 4$$

4. İfadələri qarşılaşdırın. Nümunədə verildiyi kimi yerinə yetirin.

$$6 \times 49 = 6 \times 40 + 6 \times 9 = 6 \times 50 - 6 = 294$$

$$6 \times 49$$

$$4 \times 30 + 4 \times 9$$

$$3 \times 60 - 3$$

$$4 \times 39$$

$$6 \times 40 + 6 \times 9$$

$$4 \times 40 - 4$$

$$3 \times 59$$

$$3 \times 50 + 3 \times 9$$

$$5 \times 70 - 5$$

$$5 \times 69$$

$$5 \times 60 + 5 \times 9$$

$$6 \times 50 - 6$$

5. Yeni çapdan çıxan nağıllar kitabının qiyməti 4 manatdır. Mağazada 1-ci həftə 58, 2-ci həftə 57, 3-cü həftə 60 nağıl kitabı satıldı. 3-cü həftə satılan kitabdən əldə olunan pulun miqdarını tapın. Cavabdan istifadə edərək 1-ci və 2-ci həftələrdə satılan kitablardan əldə olunan pulun miqdarını şifahi hesablayın. Həllinizi izah edin.

Bölmə vərdişləri

Öyrənmə

Bir ağacdən 28 kq, digərindən isə 20 kq alma yığdılar.

Yığılan almaları hər birində 4 kq olmaqla səbətlərə qablaşdırdılar.

Neçə səbətdən istifadə olundu?

Səbətlərin sayını müxtəlif üsullarla tapmaq olar.

1-ci üsul: $(28 + 20) : 4$

2-ci üsul: $28 : 4 + 20 : 4$

Deməli, $(28 + 20) : 4 = 28 : 4 + 20 : 4 = 7 + 5 = 12$

Cəmi ədədə bölərkən toplananların hər birini həmin ədədə bölmək (əgər mümkünsə), alınan qismətləri toplamaq olar.

1. Bölünəni elə iki əlverişli toplananın cəmi şəklində yazın ki, bölmə əməlini asan yerinə yetirmək mümkün olsun.

$$84 : 4 = (80 + 4) : 4 = 80 : 4 + 4 : 4 = 20 + 1 = 21$$

$$36 : 3$$

$$88 : 4$$

$$64 : 2$$

$$77 : 7$$

$$48 : 4$$

$$39 : 3$$

$$60 : 5$$

$$88 : 8$$

$$69 : 3$$

$$55 : 5$$

$$46 : 2$$

$$66 : 6$$

2. “Sonu 0 və 5-lə bitən ədədlər 5-ə qalıqsız bölünürlər”, şərtinə görə 5-ə bölünənləri seçin və iki əlverişli toplananın cəmi şəklində ifadə etməklə qisməti tapın.

90, 75, 83, 92, 55, 85, 80

3. Salonda 6 nəfərlik dairəvi, 4 nəfərlik kvadrat formada masalar var. Hər birində eyni sayda olmaqla dairəvi masalarda 72 nəfər, kvadrat formalılarda isə 52 nəfər əyləşib. Salonda cəmi neçə masa var?

4. Bölünəni elə iki əlverişli toplananın cəmi şəklində yazın ki, bölmə əməlini asan yerinə yetirmək mümkün olsun.

$$126 : 3 = (120 + 6) : 3 = 120 : 3 + 6 : 3 = 40 + 2 = 42$$

$$126 : 3$$

$$164 : 4$$

$$225 : 5$$

$$216 : 3$$

$$248 : 4$$

$$145 : 5$$

$$273 : 3$$

$$368 : 4$$

$$315 : 5$$

$$219 : 3$$

$$128 : 4$$

$$425 : 5$$

5. Yazılı hesablamalar aparmadan müqayisə edin.

Bir nümunə də siz əlavə edin.

$$144 : 3 \bigcirc 144 : 6$$

$$376 : 4 \bigcirc 376 : 8$$

$$128 : 2 \bigcirc 128 : 8$$

$$225 : 3 \bigcirc 225 : 9$$

Tez bölmə vərdişləri

1. Bölünəni iki əlverişli toplananın cəmi şəklində elə yazın ki, bölmə əməlini asan yerinə yetirmək mümkün olsun. Həllinizi yoxlayın.

$$648 : 8 = (640 + 8) : 8 = 640 : 8 + 8 : 8 = 80 + 1 = 81$$

$$\text{Yoxlama: } 81 \times 8 = (80 + 1) \times 8 = 80 \times 8 + 1 \times 8 = 640 + 8 = 648$$

$$648 : 8$$

$$819 : 9$$

$$208 : 4$$

$$445 : 5$$

$$124 : 2$$

$$488 : 8$$

$$728 : 8$$

$$306 : 3$$

$$159 : 3$$

2. Xanalara elə ədədlər yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

Bölünən iki dəfə artıb

$$30 : 3 = 60 : 6$$

Böləni də iki dəfə artırmaq lazımdır

$$30 : 3 = 60 : \square$$

$$400 : 2 = 800 : \square$$

$$24 : 8 = 12 : \square$$

$$240 : 4 = 480 : \square$$

$$36 : 4 = 72 : \square$$

$$360 : 3 = 720 : \square$$

$$80 : 10 = 160 : \square$$

$$120 : 4 = 240 : \square$$

3. Hər sütundakı misalların qanunauyğunluğunu araşdırın.
Bir misal qrupu əlavə edin.

$$96 : 8$$

$$88 : 8$$

$$72 : 8$$

$$48 : 4$$

$$44 : 4$$

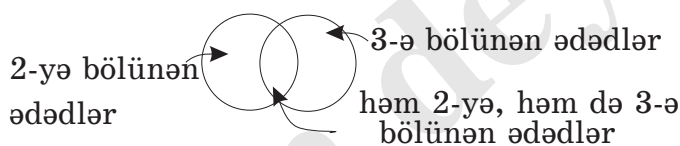
$$36 : 4$$

$$24 : 2$$

$$22 : 2$$

$$18 : 2$$

4. 9-la 25 arasındakı ədədlərdən 3-ə və 2-yə qalıqsız bölünən ədədləri seçin və Venn diaqramında yerləşdirin. Venn diaqramını dəftərinizdə çəkin.

5. 56 manat pul əvvəlcə 2 nəfər arasında bərabər bölündü. Sonra isə onlardan hər biri öz pulunu 4 nəfər arasında bərabər böldü. Hərəyə neçə manat düşdü?

6. Vasif 7×39 hasilini aşağıdakı kimi hesablayıb:

$$7 \times 40 - 1 = 280 - 1 = 279$$

Vasifin səhvi nədədir? Fikirlərinizi yazın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şifahi həll edin.

$70 : 7$

$18 : 3$

20×4

30×3

$700 : 7$

$180 : 3$

200×4

300×3

2. Cədvəlləri dəftərinizdə doldurun və uyğun vurma əməlini yazın.

×	30	2	
4	120	8	128

 $4 \times 32 = 128$

×	10	9	
5			

×	10	4	
7			

×	30	6	
3			

3. Valeh dayı bağdan 48 kq ağ, 80 kq qara üzüm dərdi. O, üzümləri hər birində 8 kq olmaqla yeşiklərə yığıb, satış üçün hazırladı. Valeh dayı satış üçün neçə yeşik üzüm hazırladı? Məsələni iki üsulla həll edin.

4. Mərtəbə qiymətlərinin cəminə vurmaqla hesablayın.

$3 \times 83 = 3 \times (80 + 3) = 3 \times 80 + 3 \times 3 = 249$

3×83

5×24

3×49

4×19

6×18

8×36

2×44

7×34

6×29

5. İfadələri qarşılaşdırmaqla hasilləri tapın.

$4 \times 146 = 400 + 160 + 24 = 584$

4×146

$500 + 100 + 15$

7×38

$70 + 63$

5×123

$400 + 160 + 24$

8×27

$210 + 56$

3×217

$600 + 30 + 21$

7×19

$160 + 56$

6. Bölünəni iki əlverişli toplananla əvəz etməklə qisməti tapın.

$1) 78 : 3 = (60 + 18) : 3 = 60 : 3 + 18 : 3 = 20 + 6 = 26$

$78 : 3$

$57 : 3$

$92 : 4$

$84 : 6$

$76 : 4$

$75 : 5$

$96 : 4$

$85 : 5$

$66 : 6$

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma

Sütun şəklində vurma

Öyrənmə 67×2

Vurma əməlinə təkliklər mərtəbəsindən başlayırlar.

1. Təkliklər 2-yə vurulur.

$$2 \times 7 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.} = 14 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.}$$

$$14 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.} = 1 \text{ onl.} + 4 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.}$$

2. Onluqlar 2-yə vurulur.

$$2 \times 6 \text{ onl.} = 12 \text{ onl.}$$

$$1 \text{ onl.} + 12 \text{ onl.} = 13 \text{ onl.}$$

$$\begin{array}{r} 1 \\ \times 67 \\ 2 \\ \hline 134 \end{array}$$

Hasil 134 alındı.

1. Sütun şəklində yazmaqla hasili hesablayın.

$$24 \times 3$$

$$58 \times 4$$

$$36 \times 2$$

$$23 \times 7$$

$$18 \times 3$$

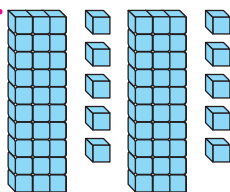
$$23 \times 4$$

$$49 \times 2$$

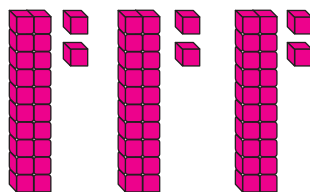
$$64 \times 7$$

2. Kubların ümumi sayını vurma əməlinin köməyiylə tapın.

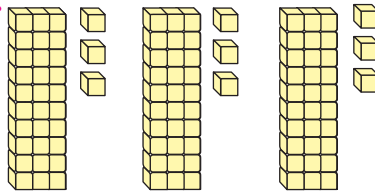
1.

2.

3.

3. Hasili tapın.

$$\begin{array}{r} 44 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 62 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 39 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 13 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 86 \\ \times 7 \\ \hline \end{array}$$

4. Vaqif hər gün işə gedəndə iki avtobusa minir. Avtobuslardan birində gediş haqqı 15 qəpik, digərində 20 qəpikdir. Vaqif 5 gün ərzində işə gedib-gəlməyə nə qədər pul xərcləyir? Məsələyə uyğun ifadə qurun.

5. Tərəvəz dükanının sahibi 1 yeşik almanı 12 manata alıb 17 manata satır. Bu dükanda 8 yeşik alma satılarsa, neçə manat gəlir əldə edilər? Məsələni müxtəlif üsullarla həll edin.

6. $\blacksquare + 3 = \blacktriangle$ və $\blacktriangle - 2 = 10$ olarsa, aşağıdakılardan hansı səhvdir?

a) $\blacktriangle = 12$

b) $\blacktriangle \times \blacksquare = 100$

c) $\blacksquare = 9$

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma

Sütun şəklində vurma

Öyrənmə 146 x 4

Vurma əməlinə təkliklər mərtəbəsindən başlayırlar.

1. Təkliklər 4-ə vurulur.

$$4 \times 6 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.} = 24 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.}$$

$$24 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.} = 2 \text{ onl.} + 4 \text{ t\kern-0.1em\text{ə}kl.}$$

Təkliklər təkliklər
mərtəbəsində yazılır.

Onluqlar yadda saxlanılır.

Hasil 584 alındı.

2. Onluqlar 4-ə vurulur.

Alınan onluqlara yadda
saxlanılan onluqlar əlavə
edilir.

$$4 \times 4 \text{ onl.} = 16 \text{ onl.}$$

$$2 \text{ onl.} + 16 \text{ onl.} = 18 \text{ onl.}$$

$$18 \text{ onl.} = 1 \text{ yüzl.} + 8 \text{ onl.}$$

Onluqlar onluqlar
mərtəbəsində yazılır,
yüzlüklər isə yadda
saxlanılır.

3. Yüzlüklər 4-ə vurulur.

Alınan yüzlüklərə yadda
saxlanılan yüzlüklər əlavə
edilir.

$$4 \times 1 \text{ yüzl.} = 4 \text{ yüzl.}$$

$$1 \text{ yüzl.} + 4 \text{ yüzl.} = 5 \text{ yüzl.}$$

Yüzlüklər yüzlüklər

$$\begin{array}{r} \text{mərtəbəsində} \quad 1 \ 2 \\ 146 \\ \times \quad 4 \\ \hline 584 \end{array}$$

1. Hasilləri tapın.

$$\begin{array}{r} 221 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 123 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 431 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 318 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 219 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

2. Elnarə hər gün 2 stəkan süd içir. Bu hesabla Elnarə oktyabr, noyabr, dekabr, yanvar ayları ərzində cəmi neçə stəkan süd içər?

3. Kitabların mətni və şəkilləri əvvəlcə kompüterdə yığılır və səhifələnir. Sonra mətbəədə çap maşınları vasitəsilə nüsxələri çoxaldılır.

Solmaz kompüterdə nəşrə hazırlanan yeni kitabın həftədə 124 səhifə mətnini yığır. O, 4 həftədə neçə səhifə mətn yığa bilər?

4. Namiq müəllimin iş yeri ilə evi arasındakı məsafə 145 m-dir. Namiq müəllim 3 dəfə işə gedib-gəldikdə, neçə metr yol getmiş olar?

5. Hasilləri tapın.

$$\begin{array}{r} 232 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 145 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 128 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 314 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 226 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 418 \\ \times 2 \\ \hline \end{array}$$

6. İki misal arasındakı oxşar və fərqli cəhətləri söyləyin, hasilləri tapın.

$$\begin{array}{r} 16 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 116 \\ \times 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 21 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 121 \\ \times 3 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 18 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 118 \\ \times 5 \\ \hline \end{array}$$

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Öyrənmə 87 : 3

Bölmə əməlinə ən yüksək mərtəbədən başlayırlar.

1. Onluqlar bölünür:

8 onluq 3-ə bölünür, qismətə 2 yazılır.

Qalıq hesablanır:

$$2 \times 3 = 6, 8 - 6 = 2.$$

Deməli, 2 onluq qaldı.

2. Təklilər bölünür:

Qalıqdakı 2 onluğa,

yəni 20 təkliyə 7 təklik

əlavə edilir: 27 təklik alınır.

$27 : 3 = 9$, qismətə 9 yazılır.

Qalıq hesablanır:

$$9 \times 3 = 27, 27 - 27 = 0.$$

Qalıq 0-dır.

Qismətdə 29 alındı.

$$\begin{array}{r|l} 87 & 3 \\ -6 & \\ \hline 27 & \\ -27 & \\ \hline 0 & \end{array}$$

• **Yadda saxlayın!** 2-yə, 3-ə, 5-ə bölünmə əlamətləri:

1. Cüt ədədlər 2-yə qalıqsız bölünür.

2. Rəqəmləri cəmi 3-ə qalıqsız bölünən ədədlər 3-ə qalıqsız bölünür.

Məsələn, 342 ədədində $3 + 4 + 2 = 9$ alınır və

9 ədədi 3-ə qalıqsız bölünür. Deməli, 342 ədədi də 3-ə qalıqsız bölünür.

443 ədədində $4 + 4 + 3 = 11$ alınır və 11 ədədi 3-ə qalıqlı bölünür.

Deməli, 443 ədədi 3-ə qalıqlı bölünür.

3. Sonu 5 və ya 0 ilə bitən ədədlər 5-ə qalıqsız bölünür.

1. Sütun şəklində yazmaqla qisməti tapın.

a) $48 : 2$

$$64 : 2$$

$$69 : 3$$

$$93 : 3$$

$$84 : 4$$

$$48 : 4$$

$$55 : 5$$

$$66 : 6$$

b) $52 : 4$

$$45 : 3$$

$$56 : 4$$

$$72 : 6$$

$$38 : 2$$

$$54 : 3$$

$$65 : 5$$

$$84 : 6$$

2. Qalıqsız bölmə əməllərini seçib sütun şəklində yazmaqla yerinə yetirin.

$$52 : 2$$

$$35 : 3$$

$$75 : 5$$

$$57 : 3$$

$$43 : 3$$

$$84 : 3$$

$$49 : 2$$

$$81 : 3$$

$$90 : 5$$

$$65 : 5$$

$$87 : 3$$

$$76 : 2$$

3. Novruz bayramı qabağı 39 nəfər qəsəbədə aparılan təmizlik və yaşıllaşdırma işlərində könüllü iştirak edirdi. Onlar bərabər sayda olmaqla 3 qrupa bölünüb işləyirdilər. Hər qrupda neçə könüllü işləyirdi?

4. Dayanacaqda 72 minik maşını, minik maşınından 3 dəfə az yük maşını var idi. Günortaya qədər maşınların yarısı getdi. Dayanacaqda neçə maşın qaldı?

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

1. Bölmə əməlini sütun şəklində yazmaqla yerinə yetirin.

46 : 2	45 : 3	54 : 3	56 : 4
84 : 3	64 : 4	57 : 3	68 : 4
78 : 2	75 : 5	58 : 2	76 : 4
75 : 3	96 : 6	82 : 2	84 : 4

2. Nərmin velosiped almaq istəyir. Velosipedin qiyməti 85 manatdır. Nərminin isə 20 manat pulu var. Əgər Nərmin hər həftə atasından 5 manat alarsa, velosipedin pulunu neçə həftəyə yığa bilər? Məsələni müxtəlif üsullarla həll edin.

3. Eyni fiqur eyni ədədi göstərir. Fiqurlara uyğun ədədləri tapın və hesablayın.

$$48 : \blacksquare = 12$$

$$\blacksquare \blacktriangle : 3$$

$$\blacktriangle \blacksquare : 3$$

$$5 \blacktriangle : 5 = 11$$

$$\blacktriangle \blacksquare : 2$$

$$\blacksquare \blacksquare : 4$$

4. 3-ə qalıqsız bölünən ədədləri seçin və bölmə əməlini yerinə yetirin.

45, 35, 36, 51, 63, 46, 73, 84, 79, 99

5. Cədvəldə 1 iyun - Uşaqları Müdafiə Gününə həsr olunmuş bayramda iştirak edəcək şagirdlərin sayı verilmişdir. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

- 1-ci sinif şagirdləri hər birində 5 nəfər olan qruplarla şeir, mahnı söyləyəcək, səhnəciklər təqdim edəcəklər. Birincilər neçə qrupa bölünəcəklər?
- 2-ci sinif şagirdləri 4 bərabər qrupa bölünərək müxtəlif idman nömrələri göstərəcəklər. Hər qrupda neçə nəfər olacaq?
- 3-cü sinif şagirdlərinin yarısı rəqs, yarısı isə hər biri 9 nəfərdən ibarət qruplarla bədii gimnastika nömrələri nümayiş etdirəcək.
  - Üçüncülərdən neçə nəfəri rəqs edəcək?
  - Neçə qrup bədii gimnastika nömrələri göstərəcək?

Stadionda bayram tədbiri	
Siniflər	Şagirdlərin sayı
1-ci sinif	75
2-ci sinif	64
3-cü sinif	72

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Öyrənmə 369 : 3

Mərtəbə vahidləri sayının qalıqsız bölündüyü hal

Bölmə əməlinə ən yüksək mərtəbədən başlayırlar.

1. Yüzlüklər bölünür:

3 yüzl. : 3 = 1 yüzl.

qismətə 1 yazılır qalıq hesablanır, qalıq 0-dır.

2. Onluqlar bölünür:

6 onl. : 3 = 2 onl.

qismətə 2 yazılır, qalıq hesablanır, qalıq 0-dır.

3. Təklilər bölünür:

9 təkl. : 3 = 3 təkl. qismətə 3 yazılır qalıq hesablanır, qalıq 0-dır.

Qismətdə 123 alınır.

$$\begin{array}{r} 369 \overline{) 3} \\ \underline{3} \\ 06 \\ \underline{6} \\ 09 \\ \underline{9} \\ 0 \end{array}$$

1. Qisməti tapın.

$336 : 3$

$555 : 5$

$248 : 2$

$448 : 4$

$444 : 4$

$488 : 4$

$628 : 2$

$222 : 2$

$963 : 3$

$693 : 3$

$333 : 3$

$264 : 2$

2. 2-yə, 3-ə, 5-ə bölünmə əlamətlərindən istifadə etməklə qalıqsız bölməyə aid misalları seçin və həll edin.

$338 : 3$

$565 : 5$

$831 : 3$

$800 : 2$

$661 : 5$

$366 : 3$

$443 : 2$

$500 : 5$

$428 : 2$

$364 : 3$

$555 : 5$

$600 : 3$

3. Mağazanın anbarına 1-ci gün 236 kq, 2-ci gün isə 248 kq kartof qəbul edildi. Qəbul edilmiş kartof hər birində 4 kq olmaqla torbalara yığıldı. Neçə torba lazım oldu?

4. Şifahi həll edin.

$600 : 3$

$720 : 8$

$480 : 6$

$240 : 8$

$360 : 4$

$810 : 9$

$630 : 9$

$540 : 6$

$560 : 7$

5. Nəsim 120-dən iyirmi-iyirmi geriye sayır. O, sıfıra qədər neçə ədəd sadalayacaq? Bu sualın cavabını bölmə əməli ilə necə tapmaq olar?

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Öyrənmə 536 : 4

Mərtəbə vahidləri sayının qalıqlı bölündüyü hal

Bölmə əməlinə ən yüksək mərtəbədən başlayırlar.

1. Yüzlüklər bölünür:

5 ədədi 4-ə bölünür. Qismətə 1 yazılır.

Qalıq hesablanır: $1 \times 4 = 4$, $5 - 4 = 1$ (yüzlük)

2. Onluqlar bölünür:

 Qalıqdakı 1 yüzlük 10 onluqdur,

daha 3 onluq onun üzərinə əlavə edilir: 13 onluq 4-ə bölünür.

Qismətə 3 yazılır. Qalıq hesablanır:

$3 \times 4 = 12$, $13 - 12 = 1$ (onluq)

3. Təklilər bölünür:

 Qalıqdakı 1 onluğun - 10 təkliyin üzərinə 6 təklik əlavə edilir, 16 alınır. $16 : 4 = 4$. Qismətə 4 yazılır.

Qalıq hesablanır: $4 \times 4 = 16$, $16 - 16 = 0$. Qalıq 0-dır.

Qismətdə 134 alınır.

$$\begin{array}{r|l} 536 & 4 \\ \underline{4} & 134 \\ 13 & \\ \underline{12} & \\ 16 & \\ \underline{16} & \\ 0 & \end{array}$$

1. Qisməti tapın.

$462 : 3$

$538 : 2$

$456 : 4$

$474 : 3$

$346 : 2$

$524 : 4$

$459 : 3$

$338 : 2$

$612 : 4$

$441 : 3$

$556 : 2$

$732 : 4$

2. Məsələləri həll edin.

- 1) Kvadratşəkilli bağın perimetri 624 metrdir. Bağın bir tərəfinin uzunluğu neçə metrdir?
- 2) Bitki yağları istehsal edən müəssisədə 684 l yağın yarısı 2 litrlik, yarısı isə 3 litrlik qablara dolduruldu. Neçə qab lazım oldu?
- 3) Metronun "Memar Əcəmi" stansiyasından hər 3 dəqiqədən bir qatar keçir. 1 saat 15 dəqiqə ərzində bu stansiyadan neçə qatar keçər?

3. Sahib və Yusifin birlikdə 6 manat 75 qəpik pulu var. Yusifin pulu Sahibin pulundan 4 dəfə azdır. Onların hər birinin nə qədər pulu var?

4. Hesablayın.

1) 331 ədədini 3 dəfə artırırsanız, hasil neçə olar?

2) 442 ədədini 2 dəfə azaltsanız, qismət neçə olar?

Hasili və qisməti təxmini hesablayın

1. Birinci vuruğu onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təxmini tapın.

$$48 \times 3 \approx 50 \times 3 \approx 150$$

$$48 \times 3$$

$$62 \times 4$$

$$21 \times 5$$

$$21 \times 4$$

$$58 \times 6$$

$$81 \times 3$$

$$78 \times 3$$

$$57 \times 2$$

$$68 \times 7$$

2. Bölünəni onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla qisməti təxmini tapın.

$$89 : 5$$

$$238 : 4$$

$$554 : 5$$

$$84 : 2$$

$$637 : 8$$

$$441 : 4$$

$$58 : 4$$

$$813 : 9$$

$$348 : 7$$

$$67 : 7$$

$$142 : 7$$

$$237 : 6$$

3. Yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təxmini tapın.

$$127 \times 2$$

$$228 \times 4$$

$$367 \times 2$$

$$304 \times 3$$

$$279 \times 3$$

$$221 \times 3$$

$$198 \times 4$$

$$473 \times 2$$

$$189 \times 4$$

4. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla təxmini hesablayın və müqayisə edin. ($>$, $<$, $=$)

$$61 \times 5 \text{ ● } 28 \times 3$$

$$154 : 3 \text{ ● } 60$$

$$229 \times 3 \text{ ● } 178 \times 3$$

$$238 : 4 \text{ ● } 70$$

$$175 \times 4 \text{ ● } 127 \times 4$$

$$67 : 5 \text{ ● } 20$$

5. Bir ağacdən 39 kq, digər ağacdən isə 46 kq alma dərildi. Almalar hər birində eyni miqdarda olmaqla 5 yeşiyə yığıldı. Hər yeşikdə təxminən nə qədər alma oldu?

6. Yükləşini eyni sürətlə hərəkət edərək 5 saata 245 km yol qət etdi. 1) Yükləşini 1 saata neçə kilometr yol qət etdi?
2) Bu məsələnin cavabına görə “Yükləşini bir saatda təxminən 40 km yol qət etdi” ifadəsi doğrudurmu?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Mərtəbə vahidlərinin sayı qalıqsız bölünənləri sətir şəklində, qalıqlı bölünənləri isə sütun şəklində yazmaqla bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$88 : 4$	$58 : 2$	$446 : 2$	$546 : 2$
$66 : 3$	$72 : 4$	$666 : 3$	$534 : 3$
$99 : 9$	$85 : 5$	$884 : 4$	$744 : 4$

2. Bir ədədi 2 dəfə artırıb, alınan hasili 3 dəfə azaltdıqda qismət 32 olur. Bu, hansı ədəddir? Əməllər ardıcılığını sxemlə göstərin.

3. Onluqlar mərtəbəsi 2 olan, 500-dən böyük, 5-ə qalıqsız bölünən neçə üçrəqəmli ədəd var? Bu ədədləri 5-ə bölünmə əlamətinə uyğun müəyyən edin.

4. Qisməti tapın.

$57 : 3$	$52 : 4$	$64 : 4$	$90 : 5$
$357 : 3$	$452 : 4$	$464 : 4$	$590 : 5$

5. Bölmə əməllərini yerinə yetirin və həllini yoxlayın.

$72 : 4$	$75 : 5$	$448 : 4$	$632 : 4$
$68 : 4$	$65 : 5$	$642 : 3$	$564 : 3$
$96 : 4$	$55 : 5$	$864 : 2$	$954 : 2$

6. Sual işarəsinin yerindəki ədədi əlverişli üsulla tapın və hasili hesablayın.

$$\boxed{1 \times 7} \rightarrow \boxed{2 \times 7} \rightarrow \boxed{3 \times 7} \rightarrow \boxed{7 \times 7} \rightarrow \boxed{8 \times 7} \rightarrow \boxed{9 \times 7} \rightarrow \boxed{10 \times 7} \Rightarrow \boxed{? \times 7}$$

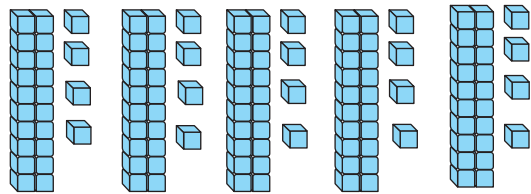
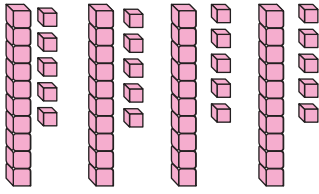
7. Metro stansiyasında qoyulmuş turniketdən (elektron keçid qurğusundan) hər 5 saniyədə bir sərnəşin keçir. 1 dəqiqə 35 saniyədə turniketdən neçə sərnəşin keçər?

8. Tikiş fabrikində eni 50 sm, uzunluğu 1 m olan düzbucaqlı formalı süfrələr istehsal olunur. Süfrələrin kənarına lentdən haşiyə tikilir. 435 m lent neçə süfrənin haşiyəsinə çatar?

Qiymətləndirmə

1. Aşağıdakı modellərə uyğun vurma əməlləri yazın və yerinə yetirin.

2. Cədvəlləri dəftərinizdə tamamlayın və uyğun vurma əməlini yazın.

×	10	9	
6			

×	10	8	
7			

×	20	9	
9			

3. Bölünənləri iki ədədin cəmi şəklində ifadə etməklə bölmə əməlini yerinə yetirin.

$56 : 4$

$57 : 3$

$176 : 4$

$275 : 5$

$42 : 3$

$98 : 7$

$285 : 5$

$168 : 4$

4. Məsələləri həll edin.

1) Düşərgədə dincələn 35 şagirdin hərəsinə çay süfrəsində 1 dilim piroq verilməlidir. Bir piroq 8 bərabər dilimə bölünərsə, neçə piroq bişirilməlidir?

2) Tədbirə 43 nəfər qonaq dəvət edilmişdir. Qonaqlar üçün hazırlanmış masalar 8 nəfərlikdir. Onları yerləşdirmək üçün neçə masa lazımdır?

5. Vurma əməllərini yerinə yetirin.

×	23
	3

×	14
	2

×	26
	4

×	235
	2

×	331
	3

×	219
	4

6. Bölmə əməllərini sütunla yazmaqla yerinə yetirin.

$495 : 3$

$628 : 4$

$548 : 2$

$678 : 6$

$595 : 5$

$286 : 2$

$789 : 3$

$459 : 3$

7. 3,7,8 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə yazılan bütün üçrəqəmli ədədlərin 3-ə qalıqsız bölündüyünü sübut edin. Fikrinizi yazın.

VI bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- ☺ Verilmiş ifadələrdə əməllər sırasını müəyyən etməyi
- ☺ Mötərizəli və mötərizəsiz ifadələrin qiymətini tapmağı
- ☺ Sözlərlə verilmiş ifadələri, fikirləri riyazi şəkildə yazmağı
- ☺ Sadə məsələləri tənlik qurmaqla həll etməyi
- ☺ Kəsrləri yazmağı və oxumağı

Söz ehtiyatı

əməllər sırası

dəyişən

dəyişənli ifadə

ifadənin qiyməti

tənlik

məchul

tənliyin həlli

hissə

kəsr xətti

tam, bütöv

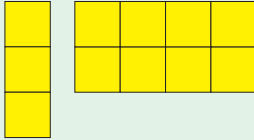
Əməllər sırası

Öyrənmə Cəmi neçə kvadrat var?

Mötərizəsiz ifadələr

$$3 + 2 \times 4 = 3 + 8 = 11$$

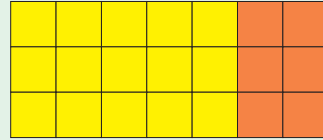
11 ədədi ifadənin qiymətidir.

Mötərizəli ifadələr

$$3 \times (5 + 2) = 3 \times 7 = 21$$

21 ədədi ifadənin qiymətidir.

Mötərizəsiz ifadələrin qiymətini taparkən, yazıldığı sıra ilə soldan sağa əvvəlcə vurma və ya bölmə əməlləri, sonra isə toplama və ya çıxma əməlləri yerinə yetirilir.

Mötərizəli ifadələrdə əvvəlcə mötərizənin daxilindəki əməllər yerinə yetirilir və mötərizəsiz ifadə alınır. Qalan əməllər mötərizəsiz ifadələrdə olduğu kimi yerinə yetirilir.

1. Mötərizəli və mötərizəsiz ifadələrin qiymətini tapın və müqayisə edin.

$$5 + 4 \times 10$$

$$(5 + 4) \times 10$$

$$24 : 6 + 2$$

$$24 : (6 + 2)$$

$$8 + 2 \times 7$$

$$(8 + 2) \times 7$$

$$36 : 6 + 3$$

$$36 : (6 + 3)$$

$$5 \times 4 + 36$$

$$5 \times (4 + 36)$$

$$30 - 27 : 3$$

$$(30 - 27) : 3$$

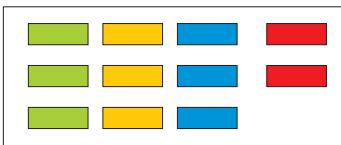
$$6 \times 7 + 18$$

$$6 \times (7 + 18)$$

$$66 - 42 : 6$$

$$(66 - 42) : 6$$

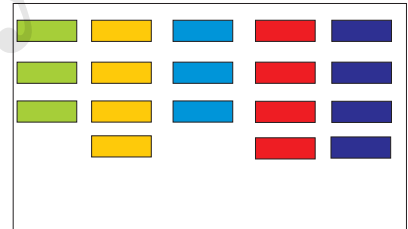
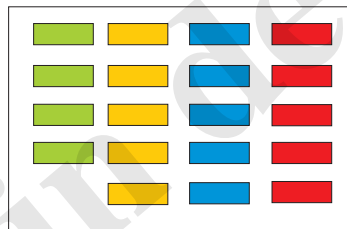
2. Düzbucaqlıların sayını müxtəlif cür hesablayın.

$$3 \times 3 + 2$$

$$3 \times 4 - 1$$

$$2 \times 4 + 3$$

3. İfadələrin qiymətini tapın.

$$5 \times (75 - 70)$$

$$3 \times (30 - 20)$$

$$156 + 24 - 55$$

$$8 \times (100 - 96)$$

$$(20 + 44) : 8$$

$$254 - (7 + 2) \times 4$$

$$25 : (35 - 30)$$

$$(29 + 11) : 4$$

$$54 : 9 \times 7 - 25$$

$$42 : (90 - 84)$$

$$(5 + 4) \times 10 + 30$$

$$72 : 8 : 3 + 20$$

Əməllər sırası

1. Mötərizəni elə yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

$$9 - 5 \times 10 = 40$$

$$200 - 119 : 9 = 9$$

$$40 - 20 \times 2 = 40$$

$$350 - 300 : 6 = 300$$

$$4 + 4 \times 7 = 56$$

$$540 - 440 : 4 = 430$$

$$10 \times 9 - 6 = 84$$

$$222 - 201 : 3 = 7$$

2. Misalları həll edin. Onların necə tərtib olunduğu barədə fikirlərinizi söyləyin.

$$28 + 4 : 2$$

$$28 - 4 : 2$$

$$128 + 4 : 2$$

$$128 - 4 : 2$$

$$(28 + 4) : 2$$

$$(28 - 4) : 2$$

$$(128 + 4) : 2$$

$$(128 - 4) : 2$$

3. Misalları həll edin. Misallardakı qanunauyğunluqları araşdırın.

$$0 \times 9 + 1$$

$$1 \times 8 + 1$$

$$(18 + 19) \times 3$$

$$1 \times 9 + 2$$

$$12 \times 8 + 2$$

$$(18 + 19) \times 6$$

$$12 \times 9 + 3$$

$$123 \times 8 + 3$$

$$(18 + 19) \times 9$$

4. Suallara cavab verin.

- 4×26 hasili 3×26 hasilindən nə qədər böyükdür?

- 4×207 hasilini Seymur $800 + 40 + 28 = 868$ kimi hesablayıb. Onun səhvi nədədir?

5. Cədvəldə məktəb yeməxanasındakı bəzi qiymətlər verilmişdir. Cədvələ görə məsələləri həll edin.

1) 3 şagird hərəyə 1 buterbrod və 1 fincan kakao aldı. Onlar cəmi nə qədər pul ödədilər? Məsələni 2 üsulla həll edin.

2) Şagirdlərdən ikisi hərəyə 1 dilim tort və 1 fincan çay aldı. Üçüncü şagird isə özünə 1 buterbrod aldı. Şagirdlər cəmi nə qədər pul ödədilər?

Yeməklərin qiyməti

Yeməklər	Qiyməti (qəpiklə)
1 buterbrod	25
1 dilim tort	20
1 fincan çay	10
1 fincan kakao	15

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Qalıqlı bölməni yerinə yetirin. Həllin düzgünlüyünü yoxlayın.

$13 : 4$

$36 : 5$

$84 : 9$

$27 : 5$

$44 : 8$

$56 : 6$

$65 : 8$

$45 : 7$

$73 : 8$

2. Misalları əvvəlcə mötərizəli, sonra isə mötərizəsiz həll edin.

$(2 + 8) \times 7$

$27 : (3 + 6)$

$(11 + 4) \times 3$

$(6 + 2) \times 9$

$(25 + 10) : 5$

$(60 - 10) \times 6$

$42 : (7 - 4)$

$56 : (8 - 4)$

3. İkinci vuruğu mərtəbə qiymətlərinin cəmi ilə ifadə edin, hasili tapın.

3×25

5×58

4×123

3×311

4×16

4×39

2×254

4×116

5×19

3×54

3×113

3×213

4. Mötərizəli ifadələr yazmaqla pulları hesablayın.

1)

2)

3)

4)

$$3 \times (20 + 10) = 3 \times 20 + 3 \times 10 = 60 + 30 = 90$$

5. Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təxmini hesablayın və müqayisə edin.

$47 \times 5 \bigcirc 34 \times 6$

$56 \times 4 \bigcirc 62 \times 5$

$23 \times 8 \bigcirc 87 \times 3$

$42 \times 7 \bigcirc 72 \times 2$

$62 \times 3 \bigcirc 47 \times 3$

$33 \times 4 \bigcirc 58 \times 3$

6. Nigar, Mədinə və Zümrüd bacıdırlar. Nənəsi onlara 70 qəpik, babası isə 80 qəpik pul verdi. Bacılar pulları öz aralarında bərabər böldülər. Hər bacıya neçə qəpik pul düşdü?

Məsələ həlli

Məsələnin həllinə uyğun əməlləri seçin

1. 3^a sinfində 24, 3^b sinfində isə 28 şagird var. 3-cülər qış tətilini Şamaxıdakı məktəbli düşərgəsində keçirdilər. Hər otaqda 4 nəfər qalarsa, şagirdlər neçə otaqda yerləşərlər?
2. Səbuhi və Aslanın birlikdə 85 DVD-si var. 31 diskdə macəra filmi var. Qalan DVD-lərin yarısında fantastika, yarısında isə cizgi filmləridir. Onların fantastika və cizgi filmləri yazılmış DVD-lərinin sayı neçə dənədir?
3. Kərim internet ilə dostlarına 8 məktub göndərirdi, dostları isə ona 2 dəfə çox məktub göndərirdilər. O, daha 7 məktub da ailəsindən aldı. Kərimin elektron poçtuna (e-mail) cəmi neçə məktub daxil olmuşdu?
4. Klaviatura və siçan birlikdə kompüterin monitorundan 5 dəfə ucuzdur. Klaviatura 18 manat, siçan isə 7 manatdır. Monitor neçəyədir?
5. Nəzakət xanım meyvə-tərəvəz dükanından 5 kq çiyələk aldı. O, çiyələyin hər kiloqramı üçün 2 manat 50 qəpik ödədi. Bu dükanda bir gün əvvəl çiyələyin qiyməti 2 manat idi. Nəzakət xanım çiyələyi bir gün əvvəl alsaydı, nə qədər pula qənaət edərdi?
6. Qafar əmi iqtisadçıdır. O, işi ilə əlaqədar 6 pullu internet saytından istifadə edir. İstifadə etdiyi pulsuz (istifadəsi azad) saytların sayı isə bundan 22 ədəd çoxdur. Qafar əmi cəmi neçə internet saytından istifadə edir?

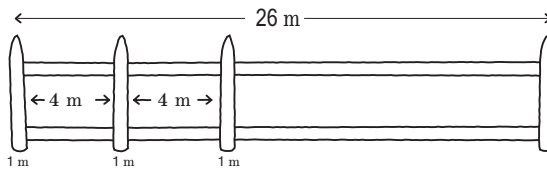
Məsələ həlli

Məsələni şəkil çəkməklə həll edin

1. Ayan 14 muncuqdan boyunbağı düzəldir. O, sapa birinci qırmızı, ikinci ağ, üçüncü və dördüncü isə yaşıl rəngli muncuq düzdü. Ayan muncuqları bu qayda ilə düzməyi davam etdirsə, boyunbağıda hər rəngdən neçə muncuq olar?

2. Gülnar əlindəki ipi 4 bərabər hissəyə böldü. Gülnar ipi neçə dəfə kəsdi?

3. Hasarın uzunluğu 26 m-dir. Hasar boyu hər 4 metrdən bir eni 1 m olan dirəklər qoyulmuşdur. Hasarda neçə dirək var? Şekli dəftərinizdə tamamlayın.

4. Akif, Emil, Səbuhi və Kənan bir sıraya düzülüb uzunluğa tullanma yarışında növbələrini gözləyirlər. Akif sırada Emil və Səbuhinin arasında dayanıb. Akif Səbuhidən, Səbuhi isə Kənandan qabaqdadır. Sırada 3-cü kimdir?

5. Masanın üzərində üst-üstə 4 dərslik var. “Riyaziyyat” və “Azərbaycan dili” dərslikləri “Həyat bilgisi” dərsliyinin üstündədir. “Azərbaycan dili” dərsliyi “İnformatika” dərsliyinin üstündədir. Ən üstdəki dərslik hansıdır? Sxemi dəftərinizdə tamamlayın.

_____
_____
_____
_____
Riyaziyyat

6. Zeynəb aşağıdakı qayda ilə 15 həndəsi fiqur çəkdi. O, birinci sarı üçbucaq, ikinci qırmızı kvadrat, üçüncü mavi dairə, dördüncü isə yaşıl kvadrat çəkdi. Zeynəb bu qayda ilə neçə kvadrat çəkdi?

Dəyişənli ifadələr

Fikrə uyğun riyazi ifadə

Öyrənmə

Aşağıdakı cümlələrdə uşaqların pulu Aytənin pulu ilə müqayisə olunur. Aytənin nə qədər pulu olduğu bilinmir. Bu pulu istədiyiniz hərflə işarə edə bilərsiniz. Aytənin pulunu n hərfi ilə işarə edin və aşağıdakı fikirlərə uyğun riyazi ifadə yazın.

1) Mehribanın pulu Aytənin pulundan 4 manat çoxdur.

Mehribanın pulu: $n + 4$

2) Akifin pulu Aytənin pulundan 3 manat azdır.

Akifin pulu: $n - 3$

3) Sənanın pulu Aytənin pulundan 2 dəfə çoxdur.

Sənanın pulu: $n \times 2$ və ya $2 \times n$

4) Günəlin pulu Aytənin pulundan 2 dəfə azdır.

Günəlin pulu: $n : 2$

n dəyişəndir. $n+4$, $n - 3$, $n \times 2$, $n:2$ ifadələri dəyişəni olan ifadələrdir.

Dəyişənin, yəni n -in qiymətindən asılı olaraq ifadələrin qiyməti dəyişir.

$n = 8$, $n=10$, $n= 16$ manat olduqda yuxarıdakı ifadələrin qiymətini tapın.

1. Lalənin almalarının sayı Elmanın almalarının sayından 4 dəfə çoxdur. Elmanın almalarının sayını a hərfi ilə işarə etsəniz, Lalənin almalarının sayını necə taparsınız? Uyğun ifadəni yazın. $a = 5$, $a = 7$ olduqda Lalənin almalarının sayı neçə olar?

2. Sınıfdə oğlanların sayı qızların sayından 4 nəfər azdır. Oğlanların sayını n hərfi ilə işarə edin, qızların sayına uyğun riyazi ifadəni yazın. $n = 10$ və $n = 12$ olarsa, qızların sayı neçə olar?

3. $n = 50$ olduqda dairələrin yerinə uyğun müqayisə işarəsini yazın.

$$4 \times n \bigcirc 200$$

$$n : 10 \bigcirc 5$$

$$80 - n \bigcirc 23$$

$$2 \times n \bigcirc 80$$

$$n + 11 \bigcirc 66$$

$$n - 18 \bigcirc 32$$

4. Fikrə uyğun ifadəni seçin.

1) $b = 11$ olarsa, ifadənin qiyməti 3 olar.

a) $b + 5$

2) $b = 16$ olarsa, ifadənin qiyməti 4 olar.

b) $b : 4$

3) $b = 5$ olarsa, ifadənin qiyməti 10 olar.

c) $b - 8$

Tənlik qurmaqla məsələ həlli

Öyrənmə Babası Fidana 12 manat pul verdi. Fidanın 20 manat pulu oldu.

Fidanın əvvəlcə neçə manat pulu var idi?

“Babası Fidana 12 manat pul verdi” fikrinə uyğun riyazi ifadə yazaq:

Fidanın əvvəlki pulunu n hərfi ilə işarə etsək, babası 12 manat verdikdən sonra onun pulunun miqdarı $n + 12$ olar. Məsələnin şərtində həmçinin verilir ki,

Fidanın 20 manat pulu oldu. Deməli, həm $n + 12$ ifadəsi, həm də 20 ədədi Fidanın pulunun miqdarını göstərir. Ona görə də $n + 12 = 20$ yazı bilərik.

Bu, *tənlikdir*, burada n *məchuldur*.

Tənliyi həll etmək məchulun qiymətini tapmaq deməkdir.

$$n + 12 = 20$$

$$n = 20 - 12$$

$$n = 8$$

Yoxlama: $8 + 12 = 20$, bərabərlik doğrudur.

Deməli, $n = 8$ *tənliyin həllidir*.

Məchul adətən x hərfi ilə işarə edilir və “**iks**” kimi oxunur.

1. Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədəddən 20 çıxsanız, 15 alınar. Fikrimdə tutduğum ədəd neçədir? Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

2. Qabdakı almaları 5 nəfər arasında bərabər böldülər. Hər birinə 4 alma düşdü. Hansı tənliyi həll etsəniz, qabdakı almaların sayını taparsınız?

a) $a - 4 = 5$

b) $a : 5 = 4$

c) $a + 4 = 5$

3. Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

Bidonda 10 l süd var idi. Nailə xanım bu süddən qoğal və şəkərbura bişirmək üçün istifadə etdi. Bidonda 3 l süd qaldı. Nailə xanım neçə litr süd işlətdi?

4. Suallara uyğun tənliyi seçin və həll edin.

Həll üsullarınızı təqdim edin.

a) 2-ni hansı ədədə vurduqda 14 alınar?

$$24 : x = 6$$

b) 24-ü hansı ədədə böldükdə 6 alınar?

$$x - 5 = 19$$

c) Hansı ədəddən 5 çıxdıqda 19 alınar?

$$2 \times x = 14$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Tənlikləri həll edin.

1) $x + 9 = 14$

4) $x - 12 = 42$

2) $55 + x = 75$

5) $34 - x = 24$

3) $x - 45 = 30$

6) $x + 23 = 56$

2. Anbarda 125 kq armud var. Bu, anbardakı almanın kütləsindən 46 kq azdır. Anbarda neçə kiloqram alma var? Almanın kütləsini a hərfi ilə işarə edin və məsələni tənlik qurmaqla həll edin. Məsələyə aid neçə tənlik qurmaq olar?

3. Asif 25 manata ayaqqabı aldıqdan sonra onun 8 manat pulu qaldı. Asifin neçə manat pulu var idi? Məsələyə aid neçə tənlik qurmaq olar?

4. 28 idmançını stadiona aparmaq üçün bir neçə mikroavtobus lazımdır. Bir mikroavtobus 7 nəfərlikdir. İdmançıları stadiona aparmaq üçün neçə mikroavtobus lazımdır? Hansı tənlik bu məsələnin həllinə uyğun deyil?

a) $28 : x = 7$

b) $7 \times x = 28$

c) $x + 7 = 28$

5. Almaz dəniz kənarından balıqqulağı yığdı. Yolda onlardan 5 dənəsini itirdi. Qalan balıqqulaqlarının sayını hansı ifadə düzgün göstərir? Burada n nəyi göstərir?

a) $5 \times n$

b) $5 : n$

c) $n - 5$

d) $n + 5$

6. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) $a + 30 = 200$ olduqda, $a + 50$ ifadəsinin qiymətini tapın.

2) $b = 40$ və $a = b - 20$ olduqda, $a + b$ ifadəsinin qiymətini tapın.

3) $b = 12$ və $a = 3 \times b$ olduqda, $a - b$ ifadəsinin qiymətini tapın.

Qiymətləndirmə

1. Əməlləri yerinə yetirin.

$$76 + 45 : 9 - 7$$

$$(80 - 36) : 4 + 16$$

$$4 \times 9 + 7 \times 6$$

$$66 + (82 - 30) : 4$$

$$(180 - 70) \times 5$$

$$350 - 250 : 5 \times 2$$

$$27 : 3 + 4 \times 8$$

$$5 \times (14 + 30) - 21$$

2. Qırmızı xananın yerində hansı işarə olmalıdır?

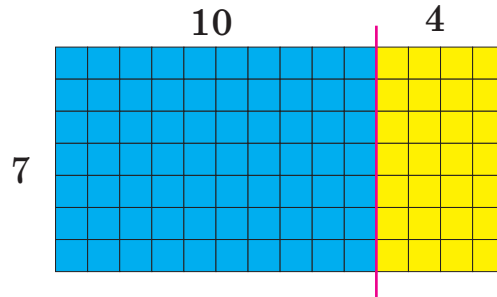
50 ■ $(10 - 5) = 10$ a) +   b) -   c) $\times$ d) :

3. Xanaların ümumi sayını hansı ifadə düzgün göstərir?

a) $7 + 10 \times 4$

b) $7 \times (10 + 4)$

c) $10 \times (7 + 4)$

4. Məsələləri həll edin.

1) Kəmalənin Masallıda çəkdiyi şəkillərin sayı Lerikdə çəkdiyənlərindən 12-dənə çoxdur. Verilmiş riyazi ifadələrdən hansı Kəmalənin Masallıda çəkdiyi şəkillərin sayını göstərir? l nəyi göstərir? $l = 20$, $l = 25$ olduqda uyğun ifadənin qiymətini hesablayın.

a) $l + 23$

b) $l - 12$

c) $l + 12$

2) Kəmalə fotoaparatındakı şəkillərdən 17-ni çap etdirdi. Onun fotoaparatında çap olunmamış 43 şəkil qaldı. Aşağıdakı tənliklərdən hansını həll etsəniz, Kəmalənin fotoaparatındakı şəkillərin ümumi sayını taparsınız?

a) $m - 17 = 43$

b) $m + 17 = 43$

c) $m \times 3 = 60$

5. Tənlikləri həll edin.

$$x + 57 = 62$$

$$71 - x = 51$$

$$x - 31 = 20$$

$$82 - x = 70$$

$$27 + x = 35$$

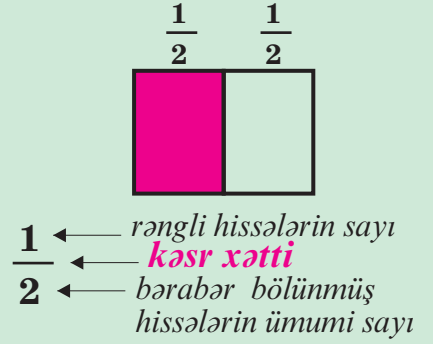
$$x - 300 = 500$$

Hissələr, kəsrlər

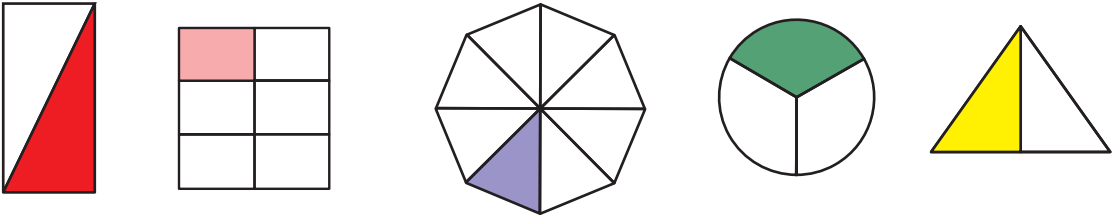
Öyrənmə

Düzbucaqlı 2 bərabər hissəyə bölünmüş,
1 hissəsi rənglənmişdir. “2 bərabər hissədən
1-i” ifadəsi riyazi olaraq $\frac{1}{2}$ kimi yazılır və
“ikidə bir” kimi oxunur.

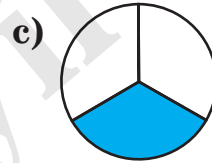
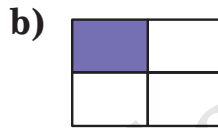
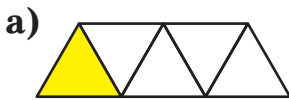
$\frac{1}{2}$ kəsri 2 ədədi düzbucaqlının 2 bərabər hissəyə
bölündüyünü, 1 ədədi isə bu hissələrdən birinin,
yəni rəngli hissənin sayını göstərir.

1. Aşağıdakı fiqurların rəngli hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

2. $\frac{1}{5}$ kəsri ilə hansı fiqurun rəngli hissəsi ifadə oluna bilər?

3. Ədəd oxu üzərində $\frac{1}{3}$ kəsri nəyi göstərir. Dəftərinizdə ədəd oxu
üzərində $\frac{1}{4}$ və $\frac{1}{5}$ kəsrlərini göstərin.

4. Dəftərinizdə eni 3 sm, uzunluğu 6 sm olan düzbucaqlı çəkin.
Düzbucaqlını 3 bərabər hissəyə bölün. Bir hissəsini rəngləyin.
Rəngli hissəyə uyğun kəsri yazın. Şəkil üzərində hər bir hissə-
nin ölçülərini yazın.

Hissələr, kəsrlər

Öyrənmə

Düzbucaqlı 3 bərabər hissəyə bölünmüş və onun 2 hissəsi rənglənmişdir.

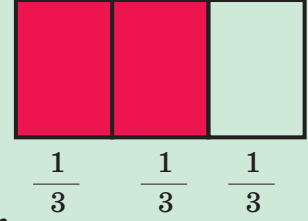
Düzbucaqlının rənglənmiş hissəsini göstərən kəsir

$\frac{2}{3}$ kimi yazılır və “üçdə iki” kimi oxunur.

2 ← rənglənmiş hissələrin sayı

3 ← bərabər bölünmüş hissələrin ümumi sayı

Düzbucaqlının $\frac{1}{3}$ (üçdə bir hissəsi) rənglənməmişdir.

1. Fiqurların rəngli və rəngsiz hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

1)

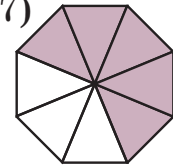
2)

3)

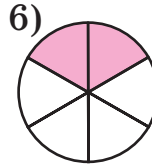
7)

4)

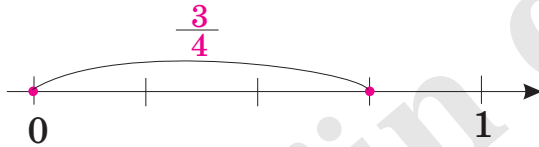
5)

2. Mahirə xanım dairəşəkilli piroq bişirdi. Piroqu 8 bərabər dilimə böldü. Dilimlərdən 3-nün üstü qozlu, 5-nin üstü isə cemlidir. Qozlu və cemli hissələrə uyğun kəsrləri yazın. Məsələnin həllini şəkil çəkməklə təqdim edin.

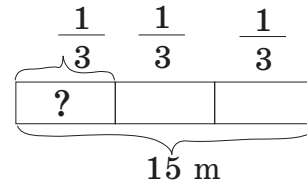
3. Dəftərinizdə $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{6}$, $\frac{5}{8}$ hissələri rənglənmiş həndəsi fiqurlar çəkin.

4. Ədəd oxu üzərində parçanın $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{6}$, $\frac{5}{8}$ hissələrini qeyd edin.

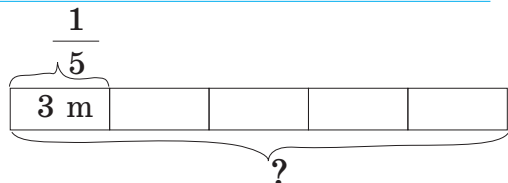

5. Məsələləri sxemin köməyiylə həll edin.

1) Uzunluğu 15 m olan lentin $\frac{1}{3}$ hissəsi neçə metrdir?

2) $\frac{1}{5}$ hissəsi 3 m olan ipin uzunluğu neçə metrdir?

Hissələr, kəsrlər

Öyrənmə

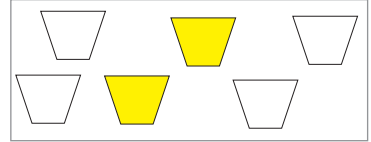
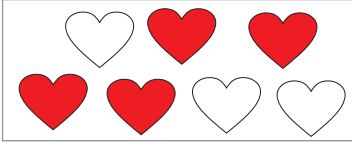
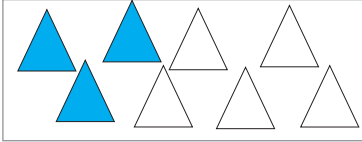
Şəkildəki 7 ulduzdan 4-ü rəngli, 3-ü rəngsizdir.

Ulduzların rənglənmiş hissəsinə uyğun kəsir: $\frac{4}{7}$

Ulduzların rənglənmemiş hissəsinə uyğun kəsir: $\frac{3}{7}$

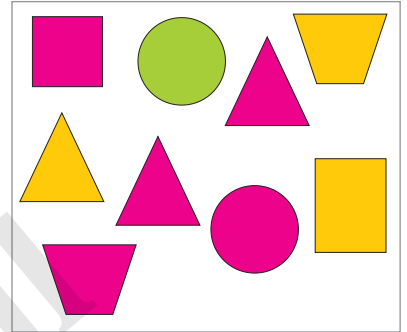
1. Əşya qruplarının rəngli hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

2. Tapşırıqları yerinə yetirin.

1) Kəsrlərlə ifadə edin:

- Fiqurların hansı hissəsi üçbucaqlardır?
- Fiqurların hansı hissəsi yaşıldır?
- Fiqurların hansı hissəsi dördbucaqlılardır?

2) Hansı fiqurlar bütün fiqurların $\frac{5}{9}$ hissəsini təşkil edir?

3. Gülsüm 7 yarpaq şəklində çəkdi və onlardan 4-nü yaşıl, 2-ni sarı, 1-ni palıdı rənglədi. Yarpaqların rənglərinə uyğun kəsrləri yazın.

4. 12 almanı 3 yerə bərabər paylasanız, hər paya neçə alma düşər? 12 almanın $\frac{2}{3}$ hissəsi neçə almadır? Məsələni sxem çəkməklə həll edin.

5. Qabdakı 5 konfeti İlkin və Elnur yedilər. İlkin deyir ki, mən konfetlərin $\frac{2}{5}$ hissəsini yemişəm. Bəs, Elnur konfetlərin neçəsini yeyib? Elnurun yediği konfetlərə uyğun kəsri yazın.

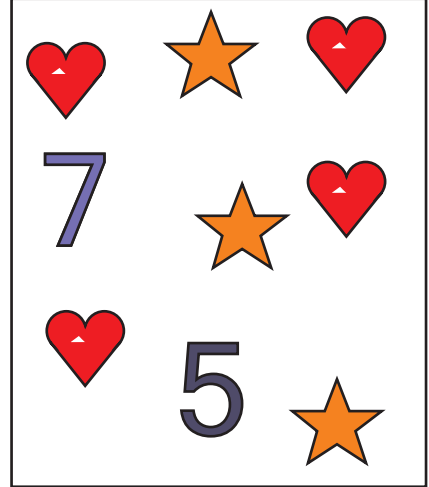
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Şəkildə Vəlinin yeni aldığı stikerlər verilmişdir. Stikerlərin sayına görə aşağıdakı suallara cavab verin.

1) Ulduz təsvirli stikerlər bütün stikerlərin hansı hissəsini təşkil edir?

2) Rəqəm təsvirli stikerlər bütün stikerlərin hansı hissəsini təşkil edir?

3) Səməd ürək təsvirli stikerlərə uyğun kəsri $\frac{9}{4}$ kimi yazıb. Səmədin səhvini düzəldin.

2. 10 dilim piroqun 3-nü Şakir, 2-ni Sənəm yedi. Piroqun yeyilən hissəsinə və qalan hissəsinə uyğun kəsrləri yazın.

3. Rəhilə 8 nəfər arasında sevdikləri rəng haqqında sorğu apardı. Məlum oldu ki, onlardan 3 nəfər mavi, 5 nəfər isə qırmızı rəngi xoşlayır. 1) Rəyi soruşulanların hansı hissəsi qırmızı rəngi xoşlayır? 2) Sorğuda iştirak edənlərin $\frac{3}{8}$ hissəsi hansı rəngi bəyənir?

4. Uzunluğu 20 metr olan lentin $\frac{1}{5}$ hissəsindən paltarı bəzəmək üçün istifadə edildi. Paltara neçə metr lent işləndi?

5. Tərəfinin uzunluğu 4 sm olan kvadrat çəkin və $\frac{1}{4}$ hissəsini rəngləyin. Rənglənmiş hissədə hansı fiqur alınır? Müxtəlif variantlar fikirləşin.

6. Samir 4 maşın şəkli çəkdi. Bu, Aydanın çəkdiyi gül şəkillərinin $\frac{1}{2}$ hissəsi qədərdir. Aydan neçə gül şəkli çəkib? Məsələni sxem çəkməklə həll edin.

Qiymətləndirmə

1. Tənlikləri həll edin.

1) $45 + x = 84$

2) $57 - x = 32$

3) $x - 35 = 78$

4) $x \times 7 = 56$

5) $x : 9 = 5$

6) $27 : x = 3$

2. İfadələrin qiymətlərini mütərizəsiz və mütərizəli tapın.

1) $45 - 10 \times 4$

2) $56 : 4 + 4$

3) $4 \times 28 - 14$

3. Elnarə alma və armudları 5 vazaya yığdı. O, hər vazaya 4 alma, 3 armud qoydu. Elnarə vazaya cəmi neçə meyvə qoydu? Aşağıdakı ifadələrdən hansı məsələnin həllinə uyğun deyil?

a) $(4 + 3) \times 5$

b) $5 \times 4 + 5 \times 3$

c) $4 + 3 \times 5$

4. 235 ədədinin onluqlar mərtəbəsinin vahidlərinin sayına 2 vahid əlavə edib, təklilər mərtəbəsinin vahidlərinin sayından isə 3 vahid çıxıqda alınan ədəd neçə olar? Hansı ifadələrin qiyməti bu ədədə bərabərdir?

1) $235 + 20 - 3$

2) $235 + 23$

3) $235 + 17$

a) 1-ci və 2-ci

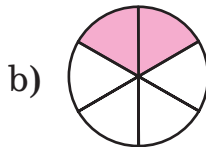
b) 2-ci və 3-cü

c) 1-ci və 3-cü

5. $a < 45 + 10$ şərtini ödəyən a dəyişənin ən böyük qiymətini tapın.

6. Qabda 12 konfet var idi. Konfetlərdən bir neçəsini Adil yedi. Qabda 8 konfet qaldı. Adil deyir ki, mən konfetlərin yarısını yemişəm. Aydan deyir ki, Adil konfetlərin $\frac{1}{3}$ -ni yeyib. Nailə deyir ki, konfetlərin $\frac{2}{3}$ -si qalıb. Kim səhv deyir? Fikrinizi yazın.

7. Aşağıdakı şəkillərdən hansının rənglənmiş hissəsi $\frac{2}{3}$ kəsrinə uyğundur?

VII bölmə

Bu bölmədə nəyi öyrənəcəksiniz?

- 😊 Təqvim üzərində müxtəlif tarixləri müəyyən etməyi
- 😊 Koordinat şəbəkəsi üzərində koordinat cütlərinə görə əşyanın yerini müəyyən etməyi
- 😊 Məlumatları müxtəlif qrafik formalarda (tel cədvəli, barqraf, piktoqram, cədvəl, Venn diaqramı) çəkməyi
- 😊 Qrafik formalarda verilən məlumatları oxumağı və təqdim etməyi
- 😊 Verilən məlumatları araşdırmaqla hadisənin nəticələri haqqında əvvəlcədən fikir söyləməyi, proqnoz verməyi

Söz ehtiyatı

məlumatın qrafik təsviri
barqraf
piktoqram
tel cədvəli
Venn diaqramı
cədvəl

koordinat şəbəkəsi
koordinat cütü
ehtimal etmək
proqnoz vermək

Təqvim

Yadda saxlayın!

1 əsr = 100 il

1 il = 365 gün (366 gün)

1 ay = 30 və ya 31 gün

(28 və ya 29 gün)

1 həftə = 7 gün

1. Tapın.

Neçə ildir?

- 2 əsr
- 3 əsr 25 il
- 1 əsr 65 il

Neçə aydır?

- 3 il
- 5 il 8 ay
- 2 il 7 ay

Neçə gündür?

- 4 həftə
- 3 həftə 10 gün
- 5 həftə 20 gün

2. Avqust ayından 3 ay əvvəlki və 3 ay sonrakı ayların adlarını yazın.

3. İlin ilk günündən aşağıda verilmiş tarixlərə qədər neçə ay, neçə gündür?

- martın 14-nə qədər

- mayın 18-nə qədər

- iyulun 31-nə qədər

- oktyabrın 1-nə qədər

4. Aslan dayı evindəki təmir işlərinin vaxtını göstərən cədvəl qurub. Təmir işləri iyunun 10-da başlanacaq. Cədvələ görə suallara cavab verin.

1) Təmir işlərinə cəmi nə qədər vaxt sərf olunacaq?

2) Təmir işləri hansı tarixdə bitəcək?

3) Fasadın təmirinə hansı tarixdə başlanacaq?

İşlərin ardıcılığı	Görüləcək işlər	Sərf olunan vaxt
1	Otaqların təmiri	1 ay 20 gün
2	Sanitar qovşağının təmiri	8 gün
3	Fasadın təmiri	5 gün
4	Avadanlıqların quraşdırılması	4 gün

5. Neçə gündür?

- 14 iyundan 28 noyabra qədər;

- 5 maydan 20 avqusta qədər;

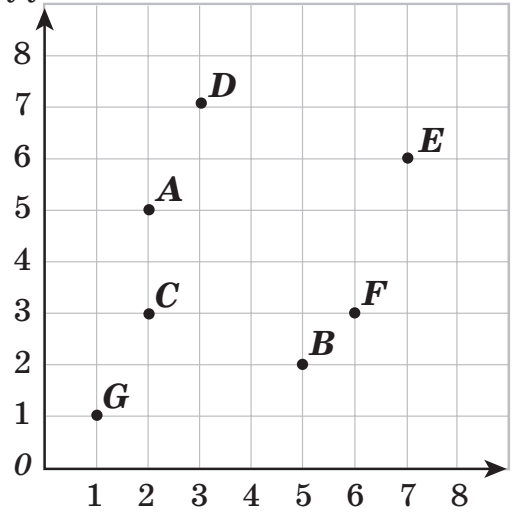
- 17 martdan 17 iyuna qədər;

- 4 yanvardan 30 aprelə qədər.

Koordinat şəbəkəsi

1. Koordinat şəbəkəsi üzərində verilmiş hər bir hərfin yerləşdiyi nöqtəyə uyğun koordinat cütünü müəyyən edin.

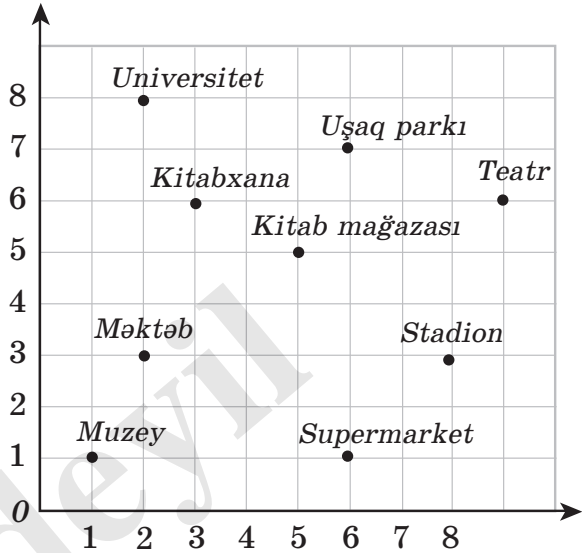
- 1) Hansı hərflərə uyğun koordinat cütündə 2-ci ədəd eynidir?
- 2) Kənanın bacısı deyir ki, onun adının baş hərfinin koordinat cütü (6; 3)-dür. Kənanın bacısının adı necə ola bilər?
- a) Elnarə   b) Fərəh   c) Dilarə

Koordinat şəbəkəsinə görə bir sual yazın.

2. Koordinat şəbəkəsinə görə suallara cavab verin.

- 1) Kitab mağazasına uyğun koordinat cütü hansıdır?
- a) (6;5)   b) (3;6)   c) (5;5)
- 2) Ayselin supermarketdən çıxıb məktəbə getdiyi yola hansı cavab uyğundur?
- a) 4 vahid sağa 3 vahid yuxarı;
- b) 4 vahid sola 2 vahid yuxarı;
- c) 2 vahid sola 4 vahid yuxarı.

3. Dəftərinizdə koordinat şəbəkəsi çəkin.

- 1) Aşağıdakı nöqtələri koordinat şəbəkəsi üzərində qeyd edin.

A (4; 7)

D (7; 6)

J (1; 4)

B (6; 3)

F (3; 3)

G (5; 2)

- 2) Koordinat şəbəkəsi üzərində L, M, N, K nöqtələrini qeyd edin və bu nöqtələri birləşdirin. Hansı fiqur alındı?

L (1; 5)

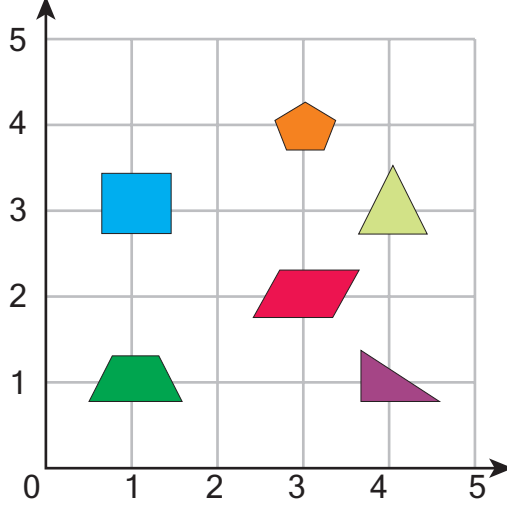
M (1; 1)

N (4; 1)

K (4; 5)

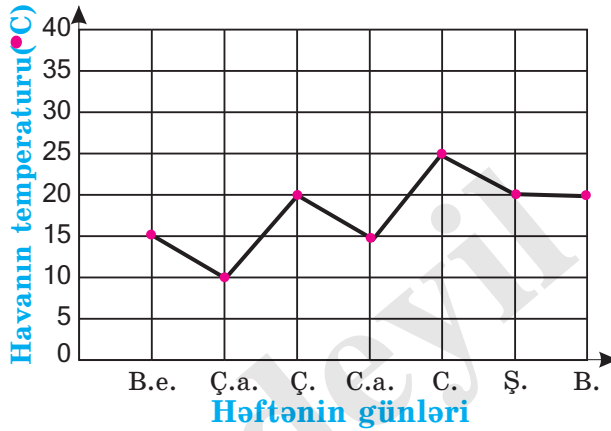
Koordinat şəbəkəsi

1. Koordinat şəbəkəsi üzərindəki fiqurların adlarını və onların yerləşdiyi nöqtəyə uyğun koordinat cütlərini dəftərinizdə yazın.

Cütlərlə iş.

2. Bir həftə ərzində hava temperaturunun dəyişməsinə göstərən qrafikə əsasən bir-birinizə suallar verin. Temperatur hər gün eyni vaxtda - saat 12:00-da ölçülmüşdür. Qrafikə əsasən müəyyən etdiyiniz üç məlumatı dəftərinizdə yazın.

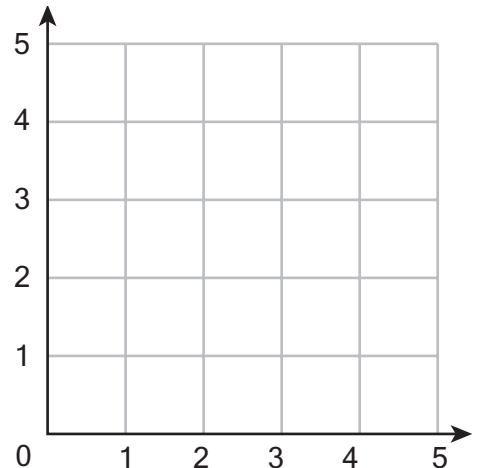

Cütlərlə iş.

3. Dəftərinizdə koordinat şəbəkəsi çəkin. Verilmiş koordinat cütlərinə uyğun nöqtələri parçalarla birləşdirin. Hansı hərflər alındı?

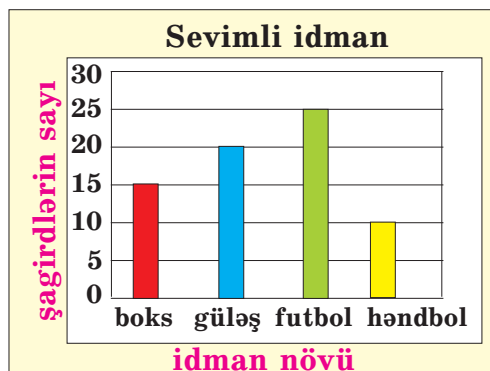
(1; 1) və (1; 5), (1; 5) və (3; 5),
(1; 3) və (3; 3)

Oxşar tapşırıqlar fikirləşin və yerinə yetirin.

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

1. Verilmiş piktoqramı və barqrafı təqdim edin.

Piktoqramda həndbolla məşğul olanların sayını göstərən şəkillərin 3, futbolla məşğul olanların sayını göstərən şəkillərin isə 6 olduğu halda barqrafı dəftərinizdə çəkin və yeni məlumatları təqdim edin.

2. Cədvəldə 14 nəfər arasında “Hansı fəsil daha çox xoşuna gəlir?” sualı ilə aparılmış sorğunun nəticələri verilmişdir. Bu nəticəni dəftərinizdə tel cədvəli və barqraf şəklində göstərin. Sorğunun nəticələrini müqayisə edən iki məlumatı yazın.

Əli	Lalə	İsa	Pəri	Ayan	Arzu	Asif	Əsli	Araz	Arif	Jalə	Ömər	Musa	Nailə
Yay	Qış	Yaz	Yay	Qış	Yay	Yay	Yaz	Yay	Yay	Payız	Yaz	Qış	Payız

3. Aşağıdakı məlumatlara əsasən ölkələrin adlarını və qazandıqları qızıl medalların sayını göstərən cədvəli dəftərinizdə tərtib edin və barqraf qurun.

Olimpiya oyunları ilk dəfə 1896-cı ildə Yunanıstanda keçirilmişdir. Bu oyunlarda 7 ölkədən gələn idmançılar 38 qızıl medal qazanmışlar.

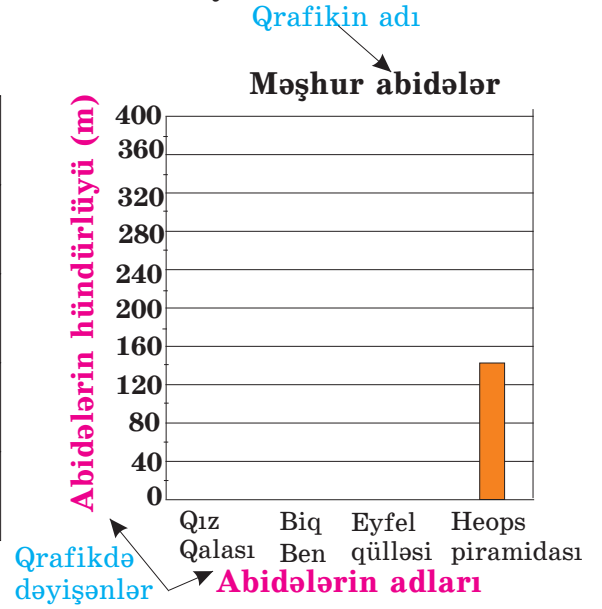
- Yunanıstan 10 qızıl medal qazanıb.
- Amerika Birləşmiş Ştatları Yunanıstandan 1 medal artıq qazanıb.
- Fransanın qazandığı qızıl medalların sayı Yunanıstanın qazandığı qızıl medalların sayının yarısı qədər olub.
- Almaniya Fransadan 1 medal çox qazanıb.
- Böyük Britaniya Almaniya 3 dəfə az qızıl medal qazanıb.
- Avstraliya, Avstriya və Böyük Britaniyanın qızıl medallarının sayı bərabər olub.

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

1. Cədvəldə bəzi məşhur abidələrin hündürlüyü verilmişdir. Cədvələ görə barqrafı dəftərinizdə tamamlayın.

Abidələr	Hündürlüyü
Qız qalası (Azərbaycan, Bakı)	30 m
Biq Ben (İngiltərə, London)	100 m
Eyfel qülləsi (Fransa, Paris)	380 m
Heops piramidası (Misir, Giza)	140 m

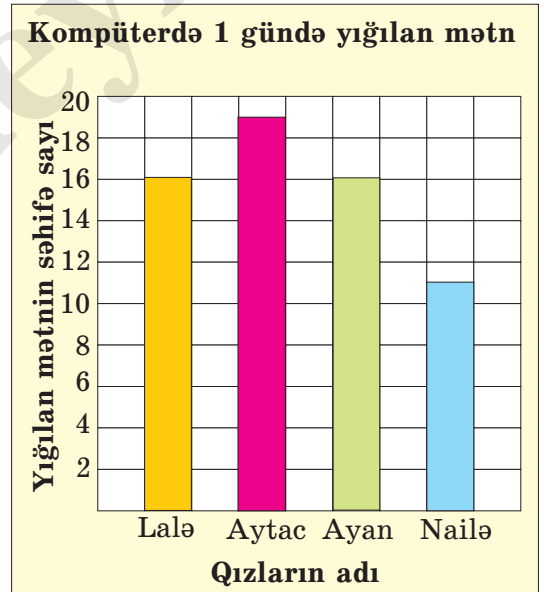
2. Səməd, Əli, Asif və Rəhim basketbol səbətində top atmaqda yarışirlar. Onların hər biri 10 dəfə top atdı və nəticələr belədir: **Səməd - 9; Əli - 5; Asif - 8; Rəhim - 6.**

Bu nəticələrə görə barqraf qurun.

Yarışın qalibinə və nəticələrin müqayisəsinə aid 3 məlumat yazın.

3. Barqrafa görə tapşırıqları yerinə yetirin.

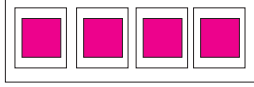
- 1) Barqrafda verilən ümumi məlumatları təqdim edin.
- 2) Kompüterdə kim daha çox mətn yığıb?
- 3) Aytac Nailədən neçə səhifə çox mətn yığıb?
- 4) Barqrafda ədədlər dörd-dörd artan sıra ilə dəyişsə, Aytac neçə səhifə yığmış olar?
- 5) Bu qrafikə başqa ad verin.

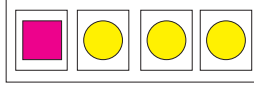
Məlumatı araşdırın və proqnoz verin

1. Hansı halda qutudan dairə və kvadratın çıxma ehtimalı bərabərdir? Hansı halda dairənin çıxma ehtimalı daha çoxdur?

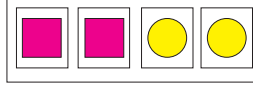
1)

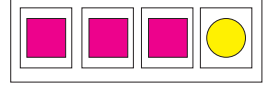
2)

3)

4)

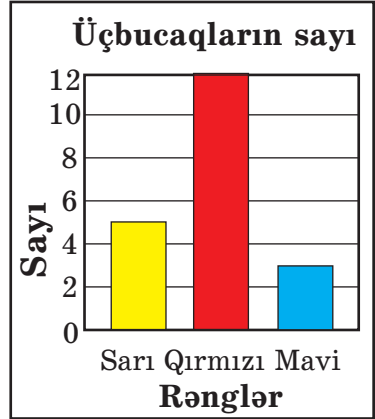

Qruplarla iş.

2. Bir torbada sarı, qırmızı, mavi rəngli üçbucaq şəkilləri

var. Bu torbadan hər dəfə bir üçbucaq şəkli çıxarılmış və barqrafda qeyd olunmuşdur.

Hər dəfə çıxarılan üçbucaq şəkli yenidən torbaya qaytarılmışdır. Bu hərəkət 20 dəfə təkrar olunmuşdur. Nəticədə sağ tərəfdəki barqraf alınmışdır.

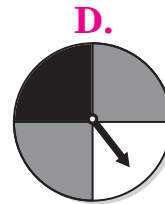
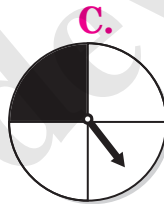
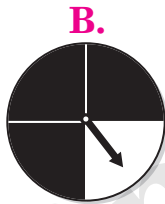
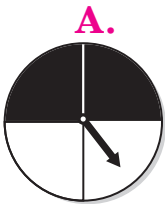
- 1) Barqrafa görə torbada hansı üçbucağın daha çox olduğunu güman etmək olar?

- 2) Bu tapşırığı təcrübədən keçirin və barqraf qurun.

3. “Çərxi-fələk” oyununun keçirildiyi çarxın hissələrinin rənglərinə görə suallara cavab verin.

- 1) Rəhim ağ rəngi seçib. Hansı çarxda oynasa, onun qalib gəlmək şansı daha çox olar?

- 2) “Çərxi-fələk” oyununda Pəri ilə Arzu yarışır. Onlar hansı çarxı seçsələr, oyun ədalətli olar?

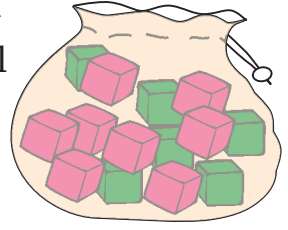
4. Üzərində aşağıdakı hərflər yazılmış kartları qutuya doldurun. Qutuya baxmadan 20 dəfə kart çıxardın və hər dəfə çıxardığınız kartı yenidən qutuya qaytarın.

P Z P P V P P M P V

Nəticələri tel cədvəli ilə göstərin. Ən çox çıxan hansı hərf oldu? Bu nəticələrə görə növbəti cəhdə çıxacaq hərf haqqında proqnoz verin.

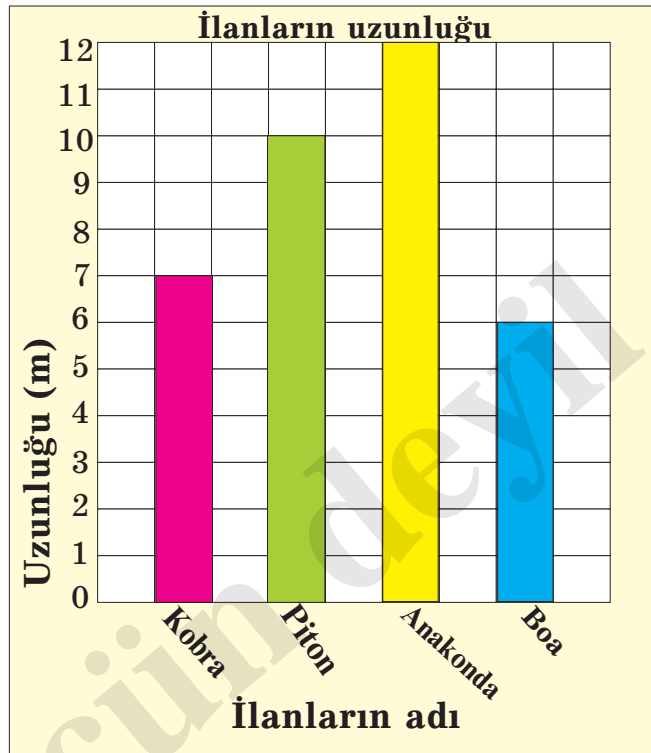
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Bir torbada 14 kub var. Kublardan 6-sı yaşıl, 8-i qırmızıdır. Torbaya baxmadan çıxarılan hər yaşıl kuba görə Cəmil, hər qırmızı kuba görə Nərgiz 2 xal qazanacaq. Bu oyunun şərtləri ədalətli hesab oluna bilərmi? Fikirlərinizi yazın.

Qruplarla iş

2. Bu dərsliyin hər hansı bir səhifəsini açın. Bu səhifədə sözlərdəki saitləri sayın və uyğun tel cədvəli qurun. Ən çox və ən az hansı sait səs işlənib? Bu tel cədvəlinin göstəricilərini digər səhifədəki saitlərin sayı ilə müqayisə edin.
3. Barqrafa görə 5 məlumatı müəyyənləşdirin və dəftərinizdə yazın.

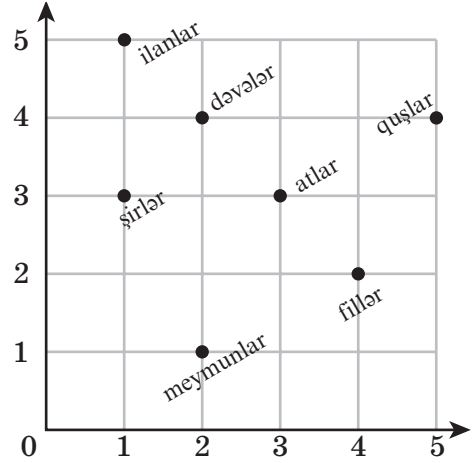

4. Koordinat şəbəkəsi üzərində bank (4,5) koordinat cütünə uyğun nöqtədə yerləşir. Xəstəxana bankdan 3 vahid yuxarıda, 2 vahid soldadır. Xəstəxanaya uyğun nöqtənin koordinat cütünü müəyyən edin.

Qiymətləndirmə

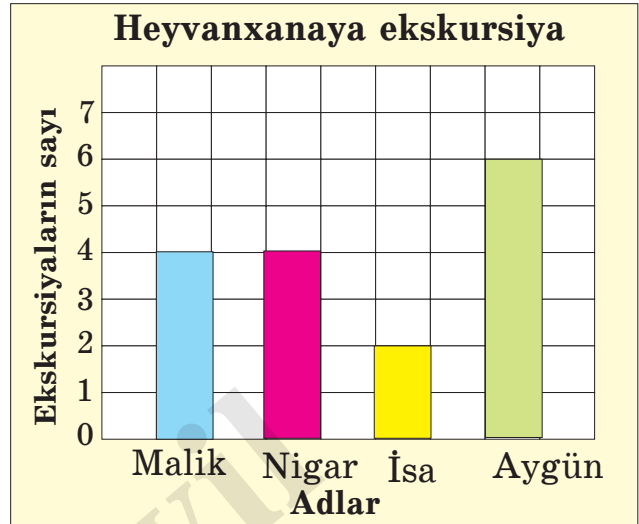
1. Koordinat şəbəkəsinə görə suallara cavab yazın.

- 1) (2; 4) koordinat cütü hansı heyvanların yerini göstərir?
- 2) Şirlərin yerinə uyğun koordinat cütünü müəyyən edin.
- 3) (2; 1) və (4; 2) koordinat cütlərinə uyğun heyvanların adını yazın.
- 4) “Quşlar fillərdən sağdadır” fikri doğrudurmu?

2. Barqrafa görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Barqrafda neçə nəfərin heyvanxanaya ekskursiyası haqqında məlumat verilmişdir?
- 2) Aygün heyvanxanada neçə dəfə olmuşdur?
- 3) İsa, Malik və Nigarın heyvanxanaya ekskursiyaları haqqında məlumatları yazın.

3. Elmira bazar ertəsindən başlayaraq hər gün 20 qəpik pula qənaət edir. Həftənin günləri üzrə onun yığdığı pul hansı cədvəldə düzgün verilmişdir?

a)

Günlər	B.e	Ç.a	Ç.	C.a	C.
Pullar	20	40	60	80	100

b)

Günlər	B.e	Ç.a	Ç.	C.a	C.
Pullar	20	30	40	50	60

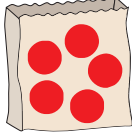
4. Aslan 10 cəhdin 8-də torbadan qırmızı, 2-də isə sarı şar çıxarıb. Bu nəticələrə görə aşağıdakı fikirlərdən hansı həqiqətə daha uyğundur?

- a) Torbadakı bütün şarlar qırmızı rəngdədir.
- b) Sarı şarların sayı qırmızı şarlardan azdır.
- c) Qırmızı və sarı şarların sayı bərabərdir.

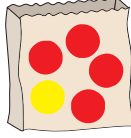
Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Torbaya baxmadan çıxarılan bir şarın qırmızı rəngdə olması ehtimalını araşdırın. Torbalarla ifadələri qarşılaşdırın.

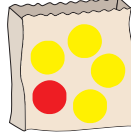
A.

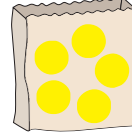
B.

C.

D.

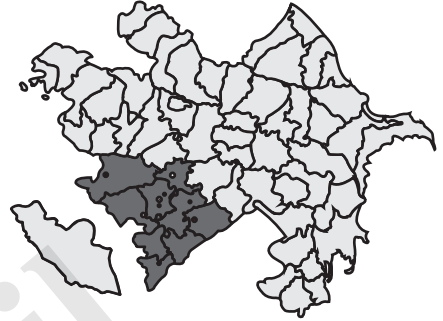
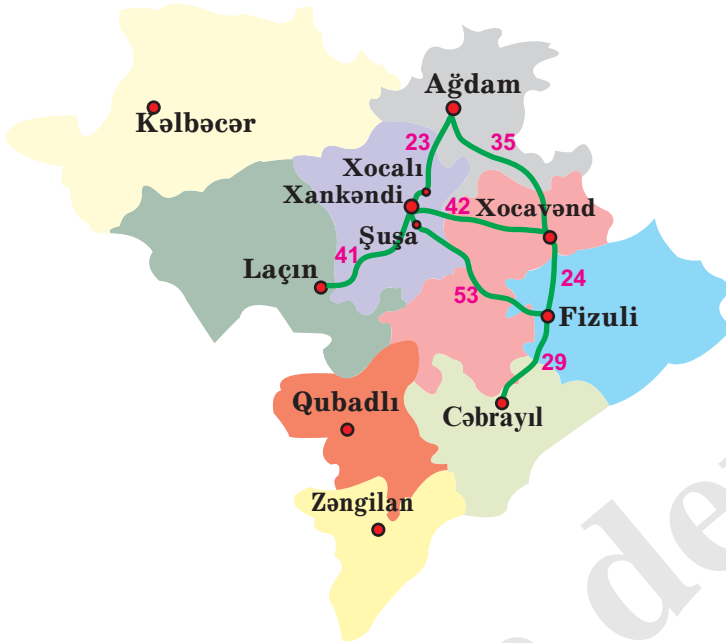
1) *Yəqin ki, şansı çoxdur*

3) *Əlbəttə, mütləq, hökmən*

2) *Ola bilər, mümkündür*

4) *Mümkün deyil, ola bilməz.*

2. Şuşadan Füzuliyə qədər yol 53 km-dir. Şuşa və Xocalı şəhərləri arasındakı yol bundan 29 km azdır. Şuşadan Xocalıya qədər yol neçə kilometrdir? Böyüklərin köməyiylə xəritədə göstərilmiş rayonlar arasındakı məsafələrə uyğun müxtəlif məsələlər qurun.

3. Əlverişli üsulla şifahi hesablayın.

1) $3 + 4 + 5 + 6 + 147 + 146 + 145 + 144$

2) $1 + 2 + 3 + 4 + 249 + 248 + 247 + 246$

3) $185 + 187 + 186 + 14 + 13 + 15$

4. Elnarənin ad gününə 4 rəfiqəsi birgə hədiyyə aldılar. Onların hər biri eyni miqdarda pul qoyaraq 52 manata saat, 12 manata gül buketi aldılar. Rəfiqələrin hər biri neçə manat pul qoydu?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Cədvəlin sütunları arasındakı əlaqəni araşdırın və hərflərin köməyi ilə ifadələr yazın.

1)

<i>a</i>	<i>b</i>
8	2
12	3
24	6

2)

<i>c</i>	<i>d</i>
3	9
6	18
10	30

2. Köşkdə jurnalın yeni nömrəsindən 35 nüsxə satıldıqdan sonra 24-ü qaldı. Köşkə jurnalın yeni nömrəsindən neçə nüsxə gətirilmişdi? Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

3. Ədədləri seçib yoxlamaqla tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) İki ədədin cəmi 8, fərqi 2-dir. Bu ədədlər neçədir?
- 2) İki ədədin cəmi 13, hasili isə 12-dir. Bu ədədlər neçədir?
- 3) İki ədədin fərqi 4, qisməti isə 5-dir. Bu ədədlər neçədir?
- 4) İki ədədin cəmi 11, qisməti isə 10-dur. Bu ədədlər neçədir?
- 5) İki ədədin həm hasili, həm də qisməti 9-dur. Bu ədədlər neçədir?

4. Aynur dostları üçün 2 piroq bişirdi. O, hər piroqu 6 bərabər dilimə böldü. Aynur və 3 dostu birlikdə 9 dilim piroq yedilər. Neçə dilim piroq qaldı? Bu məsələnin həllinin ardıcılığı hansı bənddə düzgün verilmişdir?

- a) 2-ni 6-ya vurub üzərinə 3 gəlməli
- b) 3-ü 4-ə vurub nəticədən 6 çıxmalı
- c) 2-ni 6-ya vurub nəticədən 9 çıxmalı

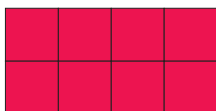
5. 4 m parçanın 80 sm-dən əmək, 1 m 20 sm-dən isə şalvar tikmək üçün istifadə olundu. Neçə metr parça qaldı?

6. Aşağıdakı ardıcılıqda 4-cü şəkildə neçə - dama olacaq? Sətirlərin və sütunların sayının dəyişmə qaydasını araşdırın.

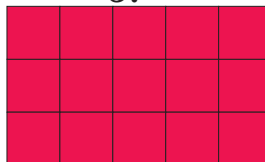
1.

2.

3.

4.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Mətnə miqdar sayı, sıra sayı, nömrə-nişan göstərən ədədləri seçin.

Kosmosa uçan birinci canlı Layka adlı it olmuşdur. Layka 1957-ci ildə “Sputnik - 2” kosmik gəmisi ilə kosmosa göndərildi. Təəssüf ki, bu eksperiment uğurlu olmadı. Kosmik gəmi yandı və Layka həlak oldu. Lakin 1960-cı ildə “Sputnik - 5 ” kosmik gəmisi ilə kosmosa yeni canlılar göndərildi. Bunlar 2 it - Belka və Strelka, 40 siçan və 2 dovşan idi. “Sputnik - 5” gəmisi 1 gün sonra uğurla yerə qayıtdı. Bir qədər sonra isə Strelka adlı itin 6 balası dünyaya gəldi.

2. Aşağıdakı cədvəldə bir hekayənin müzakirəsində şagirdlərin çıxışlarının vaxtları göstərilmişdir. Bu cədvələ görə suallara cavab verin.

Müzakirənin qrafiki

Şagirdlər	Vaxt
Aslan	12:10
Bahar	13:10
Cəmil	12:30
Çingiz	12:50
Fərəh	13:30

- 1) Birin yarısında kim çıxış edəcək?
- 2) Gündüz saat 12-dən saat 1-ə qədər hansı şagirdlər çıxış edəcək?
- 3) Hansı şagirdin təqdimat vaxtı ikinin yarısındadır?
- 4) Aşağıdakı saatlardan hansı 1-ci çıxış edən şagirdin vaxtını göstərir?

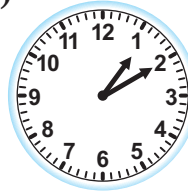
a)

b)

c)

3. Elnurun 40 manat, Nailənin 22 manat, Zöhrənin isə 28 manat pulu var idi. 1) Onlar pullarını bir yerə toplayıb öz aralarında bərabər bölsələr, hər birinə neçə manat pul düşər? 2) Kimə təxminən əvvəlki pulu qədər pul düşər?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Uyğun ölçü vahidləri ilə ifadə edin.

Santimetrə

4 dm 5 sm

2 m 30 sm

5 m 7 sm

Destimetrə

2 m 5 dm

6 m 4 dm

5 m 5 dm

Millimetrə

3 sm 5 mm

7 dm 25 mm

5 dm 8 mm

2. İfadələrin qiymətini müqayisə edin.

$60 \times 7 \bigcirc 210 + 220$

$560 : 7 \bigcirc 420 : 6$

$35 : 7 \bigcirc 125 - 120$

$4 \times 70 \bigcirc 300 - 2$

$700 : 7 \bigcirc 630 : 7$

$490 : 7 \bigcirc 8 \times 10$

$200 + 1 \bigcirc 210 \times 1$

$210 : 3 \bigcirc 90 \times 0$

3. Nəriminə 3 ədədi sütun şəklində yazmaqla toplayıb. Onun səhvlərini müəyyən edin və tapşırığı düzgün yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 1) \quad 312 \\ 25 \\ + 4 \\ \hline 666 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2) \quad 3 \\ 213 \\ + 25 \\ \hline 538 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3) \quad 217 \\ 4 \\ + 11 \\ \hline 727 \end{array}$$

4. 20 şəkərburanı 5 qaba bərabər sayda qoydular. 2 qabdakı şəkərburalar bütünlüklə yeyildi. Neçə şəkərbura yeyildi? Yeyilən şəkərburaları kəsrlə ifadə edin.

5. Seçib yoxlamaqla həll edin.

İki ədədin cəmi 15-dir. Ədədlərdən biri o birindən 4 dəfə böyükdür. Bunlar hansı ədədlərdir?

6. Kamil ilə Nəzrinin birlikdə 20 manat pulu var. Kamilin pulu Nəzrinin pulundan 3 dəfə çoxdur. Onların hər birinin neçə manat pulu var? Fikrinizdə hesablayın, sonra yoxlayın.

7. Sütun şəklində yazmaqla həll edin.

312×3

421×2

$684 : 6$

$924 : 4$

123×6

146×4

$595 : 5$

$785 : 5$

213×4

216×4

$738 : 6$

$378 : 3$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Elmanın 41 yaşı var. Qərib Elmandan 1 yaş, Kamrandan isə 4 yaş kiçikdir. Kamranın neçə yaşı var?

2. Əvvəlcə dəqiq sonra isə yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla təqribi hesablayın. Nəticələri müqayisə edin. Hansı halda dəqiq nəticə təqribi nəticədən azdır, hansı halda çoxdur?

$$237 + 127$$

$$412 + 487$$

$$348 + 167$$

$$543 + 124$$

$$278 + 112$$

$$670 + 123$$

3. Kərimin 30 qəpik pulu var idi. O, pulunu üç bərabər hissəyə böldü. Bir hissəsini qardaşına verdi. Kərim qardaşına neçə qəpik verdi? Kərimin qardaşına verdiyi pulu kəsrlə ifadə edin.

4. 144-dən əvvəlki cüt ədədlə 144-dən sonrakı cüt ədədin cəmini 2-yə bölsəniz neçə alınar?

5. Lazım olan yerdə mötərizələri elə yazın ki, doğru bərabərlik alınsın.

$$45 : 9 + 4 = 9$$

$$4 \times 5 + 12 = 32$$

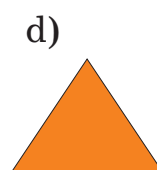
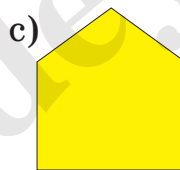
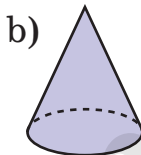
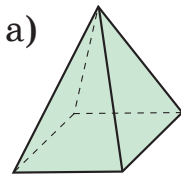
$$24 + 25 \times 2 = 98$$

$$4 \times 5 + 12 = 68$$

$$24 - 6 + 7 = 11$$

$$42 : 7 - 5 = 21$$

6. Piramida hansıdır?

7. Perimetri 64 sm olan kvadratin tərəfinin uzunluğu neçə santimetrdir?

8. Əməlləri yerinə yetirin.

$$16 + 27 : 3 - 21$$

$$250 + 250 \times 2$$

$$100 - 4 \times 9 + 3 \times 8$$

$$(250 + 250) \times 2$$

$$56 + (72 - 42) : 3$$

$$680 - 160 \times 3$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Orxan Qəbələyə səyahəti zamanı 260 şəkil çəkdi. O, bu şəkillərdən bir hissəsini çap etdirdi. Qalanlarını isə hər birində 75 şəkil olmaqla kompüterinin yaddaşında 3 qovluqda saxladı. Orxan neçə şəkil çap etdirdi?

Cütlərlə iş.

2. Düzünə və tərsinə eyni cür oxunan ədədlər palindrom ədədlər adlanır. Məsələn, 222, 353 və s. Bir ədədi rəqəmlərinin yerini sağdan sola dəyişib alınan ədədlə topladıqda cəmdə palindrom ədəd alınır. Bu qayda yeni onluq və yüzlik yaranmayan hal üçün doğrudur. Qaydanı yoxlayın.

$$\begin{array}{r} 524 \\ + 425 \\ \hline 949 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 314 \\ + \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 212 \\ + \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 321 \\ + \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 512 \\ + \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 432 \\ + \\ \hline \end{array}$$

3. Tənlikləri həll edin.

1) $5 \times x = 40$

3) $x \times 3 = 60$

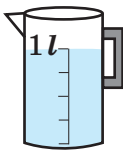
5) $x + 20 = 28$

2) $x : 3 = 8$

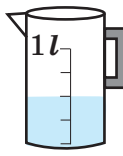
4) $x - 12 = 28$

6) $24 : x = 2$

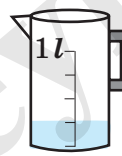
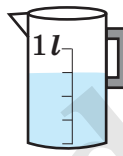
4. Qablardakı suyun miqdarını kəsrlə ifadə edin.

1 l

$\frac{2}{4}$ l

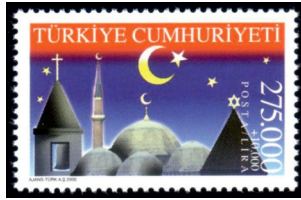
5. $C < A < B$ olarsa, 450, 324, 645 ədədlərini hərflərin yerinə yazın.

6. Tapşırıqları yerinə yetirin.

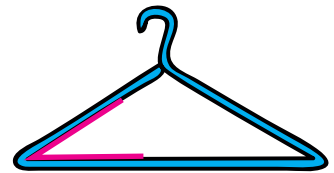
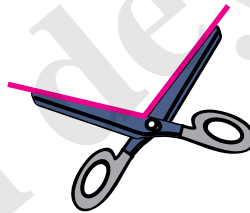
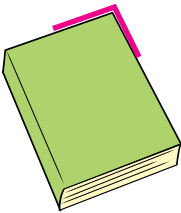
- 1) İki ardıcıl ədədin cəmi 15-dir. Bu ədədləri müəyyən edin.
2) Üç ardıcıl ədədin cəmi 18-dir. Ən kiçik ədəd neçədir?
3) Üç qardaşın bir-birindən 2 yaş fərqi var. Qardaşların yaşlarının cəmi 15-dir. Ortancıl qardaşın neçə yaşı var?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

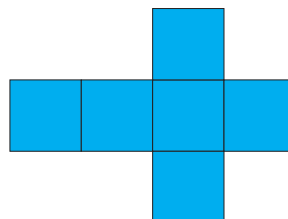
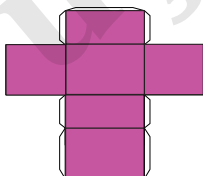
1. Atası hər gün Əkbərə buterbrod almaq üçün 20 qəpik, meyvə şirəsi almaq üçün isə 15 qəpik verir. Əkbər 5 gün bu pulları xərcləməsə, nə qədər pul yığa bilər?
Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.
2. Nəsim kompüter oyununda motosikl, qatar və ya avtomobil seçə bilər. Bu nəqliyyat növlərinin rəngləri isə ağ, mavi, qara və sarı ola bilər. Nəqliyyatın növünə və rənginə görə Nəsimin bütün seçim variantlarının siyahısını tərtib edin.
3. İlqar mağazadan müxtəlif ölkələrin poçt markalarını alıb. Almaniya markaları Türkiyə markalarından 4 manat bahadır. Yaponiya markaları Türkiyə markalarından 2 dəfə ucuzdur. Yaponiya markalarının qiyməti 8 manatdır. İlqar Türkiyə və Almaniya markaları üçün nə qədər pul ödəyib?

4. Hər bir şəkil üzərində qırmızı xətlərlə göstərilən bucağın növünü müəyyən edin.

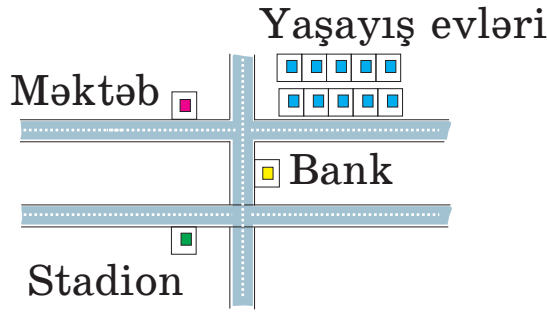

5. Aşağıdakı şəkillərdə hansı fəza fiqurlarının açılışı verilmişdir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Plan üzərində küçələrin adlarını yazmağı unutmuşlar. Gənclər küçəsi ilə İstiqlaliyyət küçəsi bir-birinə paraleldir. Laləli küçə həm Gənclər, həm də İstiqlaliyyət küçəsi ilə kəsişir. Stadion Gənclər küçəsində yerləşir. Məktəb, bank və yaşayış evlərinin hansı küçədə yerləşdiyini müəyyən edin.

2. İki qabda eyni sayda alma var. Qablardan birinə 8 alma, digərinə 7 alma qoyduqda iki qabda cəmi 21 alma oldu. Əvvəlcə hər qabda neçə alma var idi?
3. Aydan sentyabr ayı üçün internet xidmətlərinə görə 27 manat, oktyabr ayı üçün isə bundan 10 manat az ödədi. Onun noyabr ayı üçün ödədiyi məbləğ oktyabr ayındakından 2 dəfə çox idi. Aydan noyabr ayında internet xidmətinə görə neçə manat ödədi?
4. 18 sm uzunluğunda lent əvvəlcə 3 bərabər hissəyə, sonra isə bu hissələrin hər biri yarıya bölünmüşdür. Lent neçə hissəyə bölünüb? Hər hissənin uzunluğu neçə santimetrdir?
5. 1, 2, 3 rəqəmlərinin iştirak etdiyi ədədlərin köməyiylə təxminən 400 ədədini almağın müxtəlif yollarını tapın.
Məsələn, $21 \times 3 + 312 + 21 = 396$
 $396 \approx 400$
6. 1,3,5 rəqəmlərindən bir dəfə istifadə etməklə onları qırmızı xanaların yerinə elə yazın ki, cəm, fərq və hasil ən böyük olsun.

$$\begin{array}{r} \square \square \\ + \quad \square \\ \hline \square \square \end{array}$$

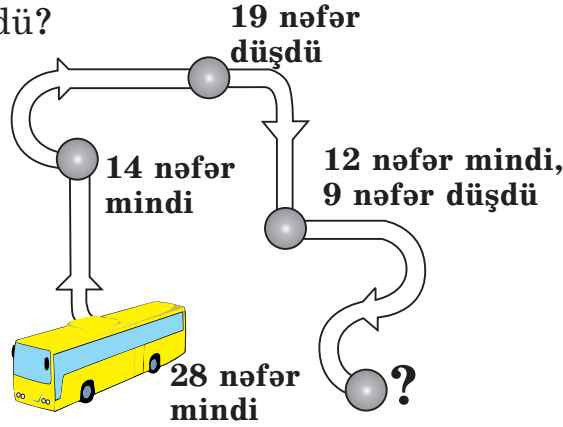
$$\begin{array}{r} \square \square \\ - \quad \square \\ \hline \square \square \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \square \square \\ \times \quad \square \\ \hline \square \square \square \end{array}$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1. Bir gəmini düzəltmək üçün 320 gün tələb olunur. Bu vaxt bir ildən neçə gün azdır? (Fevral ayını 28 gün qəbul edin.)

2. Aşağıdakı şəkil marşrut boyu avtobusdakı sərnişinlərin sayının dəyişməsini göstərir. Son dayanacaqda avtobusdan neçə sərnişin düşdü?

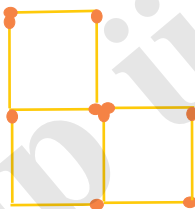
3. Usta bildirdi ki, mətbəx və hamamın döşəməsi üçün cəmi 620 metlax lazımdır. Bunlardan 587-si mətbəxə, 143-ü isə hamama işlənəcək. Ustanın səhvini müəyyən edin.

4. Məktəb kitabxanası üçüncülər üçün çərşənbə günü 326, cümə günü 249 yeni dərslik aldı. Bu dərsliklər hər birinə 5 ədəd olmaqla şagirdlərə paylandı. Dərsliklər neçə şagirdə çatdı?

5. 4 litrlik qabdakı yağın qiyməti 24 manat, 8 litrlik qabdakı yağın qiyməti isə 40 manatdır. Hansını alsanız, 1 litr yağ üçün daha az pul ödəyərsiniz?

6. Fiqurları çöplərlə modelləşdirin və tapşırıqları yerinə yetirin.

a) elə 2 çöpü götürün ki, yalnız 2 kvadrat qalsın.

b) 2 çöpün yerini elə dəyişin ki, 3 eyni üçbucaq alınsın.

